

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

XVI МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ПРІОРИТЕТНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ НАУКИ І ОСВІТИ

29-30 вересня 2025 року

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

**МАТЕРІАЛИ
XVI МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**ПРІОРИТЕТНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ
НАУКИ І ОСВІТИ**

29-30 вересня 2025 року

**Львів
2025**

УДК 005
ББК 94.3(0)

Пріоритетні шляхи розвитку науки і освіти: матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 29-30 вересня 2025 року. – Львів : Львівський науковий форум, 2025. – 125 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників XVI Міжнародної науково-практичної конференції «Пріоритетні шляхи розвитку науки і освіти», організованої Львівським науковим форумом. Висвітлюються пріоритетні шляхи розвитку науки і освіти на сучасному етапі становлення, розглядаються сучасні наукові дискусії різних наукових напрямів.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. Автори несуть безпосередню відповідальність за повноту, їх цілісність та дотримання норм академічної доброчесності.

ЗМІСТ

ВІЙСЬКОВІ НАУКИ	6
<i>Бойко А.А.</i> ІНЖЕНЕРНО-САПЕРНІ ЗАХОДИ, ЯК СКЛАДОВА ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ6	
<i>Тіщенко В.В.</i> РОЗВИТОК СТРЕСОСТІЙКОСТІ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО БОЙОВИХ ДІЙ.....	8
ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ	11
<i>Пономарьова О.Б., Нашко І.П.</i> ФІНАНСОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ МІНІМІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ У ПЕРІОД ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ.....	11
КУЛЬТУРОЛОГІЯ	15
<i>Пархоменко А.А.</i> ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ ВІЗУАЛЬНОГО ТА ЕКРАННОГО В ЦИФРОВІЙ КУЛЬТУРІ	15
МЕДИЧНІ НАУКИ	19
<i>Kryzhychkovska D.</i> POTENTIAL ROLE OF BROCCOLI AND ITS BIOACTIVE COMPOUNDS IN THE PATHOGENESIS AND PREVENTION OF ALZHEIMER'S DISEASE	19
<i>Корнута Л.М., Осадча Л.Ю.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ЕФЕКТИВНОЇ МІЖСОБОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ СТРЕСУ ТА КРИЗИ	22
<i>Кумар А., Лісовіна Л.</i> ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ЛІКУВАННЯ ШИГЕЛЬОЗУ У ДІТЕЙ ЗА УКРАЇНСЬКИМИ ТА МІЖНАРОДНИМИ КЛІНІЧНИМИ РЕКОМЕНДАЦІЯМИ.....	24
НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА.....	26
<i>Савіцька А.</i> ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ	26
<i>Савіцький М.</i> ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА БОРОДЬБА З КІБЕРЗЛОЧИНАМИ ..	29
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ	31
<i>Балаба М.</i> ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КРЕАТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ІНЖЕНЕРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ	31
<i>Демченко В.М.</i> ЦІННІСНО-МОТИВАЦІЙНІ ОРІЄНТИРИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ВИМІРІ	34

<i>Кривонос М.П.</i> КОМАНДНЕ НАВЧАННЯ – ЗАПОРУКА УСПІХУ	36
<i>Матяшук Н.В.</i> ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ ВМІНЬ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	38
<i>Стужук І.А.</i> ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ	41
<i>Фадєєва Л.А.</i> СТРУКТУРА І ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ОСВІТНІХ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ПРОФІЛЬНОМУ НАВЧАННІ.....	43
<i>Ходунова В.Л.</i> ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ПОНЯТТЯ КУЛЬТУРА.....	46
<i>Шуляк Т.А.</i> СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ: КОРИСТЬ І РИЗИКИ.	48
ТЕХНІЧНІ НАУКИ.....	51
<i>Daas T.</i> DESIGN PRINCIPLES AND TOOLS TO DEVELOP OF MICROSERVICE ARCHITECTURE FOR E-BANKING SYSTEMS	51
<i>Божко Н., Сиявін О.</i> ПРОГРАМНО-ІМІТАЦІЙНІ РЕСУРСИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК КІБЕРБЕЗПЕКИ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ КОМП'ЮТЕРНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ	56
ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ	58
<i>Багас О., Тарасюк О.</i> ФІЗИЧНІ ВПРАВИ ЯК МЕТОД ПОДОЛАННЯ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО СТРЕСОВОГО РОЗЛАДУ У ВІЙСЬКОВИХ	58
ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ	60
<i>Levenets V.</i> PHRASEOLOGISMS AS A MEANS OF LINGUISTIC EXPRESSIVENESS IN DETECTIVE GENRE WORKS	60
ЮРИДИЧНІ НАУКИ.....	63
<i>Асабіна Д.С.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ДО ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ В ПРИМІЩЕННІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	63
<i>Асабіна Д.С.</i> ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ПРИЗОВУ ТА МОБІЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ, ЗАСТОСУВАННЯ СТ. 337 КК («УХИЛЕННЯ ВІД ВІЙСЬКОВОГО ОБЛІКУ») У СПІВВІДНОШЕННІ З ІНШИМИ НОРМАМИ	66
<i>Бочарова А.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА	70
<i>Бочарова А.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ БОЙОВОГО МЕДИКА В УМОВАХ ІНТЕНСИВНИХ БОЙОВИХ ДІЙ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ	73

Голуб Ю.Ю. ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ДІЙ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПІД ЧАС ЗАТРИМАННЯ ОЗБРОЄНИХ ЗЛОЧИНЦІВ.....	75
Гончар К.С. ЗНАЧЕННЯ ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У ФОРМУВАННІ БОЙОВОЇ ГОТОВНОСТІ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ТА ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІЦІЇ 78	
Давидова Т. ПРИНЦИП НЕДИСКРИМІНАЦІЇ В ІСТОРИЧНОМУ ВИМІРІ.....	81
Дашо А.Ю. ПРИНЦИП ГУМАНІЗМУ – СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ.....	84
Зіміна О.Ю. МОЛОДІЖНА ЗЛОЧИННІСТЬ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА МЕХАНІЗМИ ПРОФІЛАКТИКИ.....	86
Івкіна В.І. ВІКТИМОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ЗЛОЧИННОСТІ: РОЛЬ ЖЕРТВИ У МЕХАНІЗМІ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ.....	89
Івкіна В.І. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РОЗМЕЖУВАННЯ ДОБРОВОЛЬНОЇ ЗДАЧІ ЗБРОЇ ТА НЕЗАКОННОГО ЇЇ ОБІГУ	92
Мельник Ю.М. ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ	95
Міленін В.І. КВАЛІФІКАЦІЯ ДІЯНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВВЕЗЕННЯ, ВИГОТОВЛЕННЯ, ЗБУТ І РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ПОРНОГРАФІЧНИХ ПРЕДМЕТІВ	97
Міленін В.І. ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	100
Олійник Ю.Я., Гелемей М.О. ВИКОРИСТАННЯ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ З МЕТОЮ ЗБУТУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ, БОЙОВИХ ПРИПАСІВ І ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН	104
Палиця А.В. ЛІБЕРТАРІАНСЬКИЙ ПІДХІД ДО СПРОЩЕННЯ ПРОЦЕДУР ТОРГІВЛІ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ.....	107
Петриченко І.В., Лобода А.С. ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕРІВНОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОГО СТАТУСУ НА ІНДИВІДУАЛЬНУ КРИМІНАЛЬНО ПРОТИПРАВНУ ПОВЕДІНКУ	115
Шишкіна А.Д. ОГЛЯД МІСЦЯ ПОДІЇ ЯК НЕВІДКЛАДНА СЛІДЧА (РОЗШУКОВА) ДІЯ.....	118
Шишкіна А.Д. РОЛЬ ДЕТЕРМІНАЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ У ФОРМУВАННІ КРИМІНОГЕННОГО СЕРЕДОВИЩА СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА	121
Яременко О.С. ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ВІЙСЬКОВОЇ ТАКТИКИ У РОБОТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ	124

ВІЙСЬКОВІ НАУКИ

*Бойко Анастасія Андріївна,
здобувач вищої освіти 4 курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Казначев Дмитро Георгійович**
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ*

ІНЖЕНЕРНО-САПЕРНІ ЗАХОДИ, ЯК СКЛADOVA ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

В умовах сучасних військових конфліктів та динамічного розвитку засобів ведення бойових дій тактико-спеціальна підготовка військовослужбовців набуває критичного значення для забезпечення успіху на полі бою та мінімізації втрат особового складу. Серед ключових елементів цієї підготовки особливе місце займають інженерно-саперні заходи. Вони є невід'ємною частиною будь-якої військової операції, оскільки безпосередньо впливають на маневр військ, захист позицій та особового складу, знищення інфраструктури противника, а також на розмінування та облаштування місцевості. Недостатня увага до цього аспекту або низький рівень його освоєння може призвести до зриву бойових завдань та невиправданих ризиків для особового складу, що підкреслює актуальність даного дослідження.

Оборона позицій має на меті відбиття наступу переважаючих сил противника та недопущення захоплення (руйнування) такого об'єкта та територій. Вона організовується та ведеться в системі територіальної оборони. Оборона повинна бути стійкою, активною, здатною відбити напад противника з будь-якого напрямку [1]. Побудова оборони включає бойовий порядок, систему опорних пунктів (позицій), вогню та інженерних загороджень та фортифікаційних споруд [2]. Саме в контексті побудови стійкої оборони та всебічного забезпечення інженерно-саперна складова набуває свого першочергового значення. Вона є матеріальною основою для реалізації тактичного задуму, оскільки забезпечує фортифікаційне обладнання місцевості, що значно підвищує захист особового складу та стійкість техніки від вогню противника. Створення інженерних загороджень (мінно-вибухових полів, невибухових перешкод, руйнувань) є критичним фактором для скування

маневру ворога, його каналізації на вигідні для оборонців вогневі ділянки та зниження темпу наступу. Крім того, інженерно-саперна підготовка включає вміння швидкого наведення переправ, обладнання шляхів руху та розчищення завалів, що є життєво необхідним для забезпечення контрманевру власних сил та своєчасної логістики в ході активної оборони. Враховуючи виклики сучасної війни, інженерно-саперні заходи фактично формують триєдину основу для успіху ведення бойових дій. Як зазначається у профільному науковому дослідженні, основними завданнями інженерного забезпечення є: «інженерна підтримка мобільності своїх військ; інженерні заходи щодо обмеження мобільності сил та засобів противника; інженерні заходи щодо підвищення живучості та безпеки застосування військ і об'єктів» [3].

Ефективна реалізація цих завдань вимагає комплексного підходу до тактико-спеціальної підготовки, який виходить за межі простого навчання користувачу вибуховими речовинами, шанцевим інструментом чи інженерною технікою. Йдеться про системну інтеграцію інженерних знань і навичок у всі етапи бойового циклу: від розвідки та планування до безпосереднього виконання завдання та відходу.

У фазі планування командири, які пройшли належну інженерно-саперну підготовку, здатні прогнозувати вплив місцевості на бойові дії, оперативно обирати оптимальні маршрути руху, місця для облаштування позицій та ділянки для створення загороджень. На етапі виконання завдання особовий склад повинен володіти навичками швидкого фортифікаційного дообладнання позицій під вогнем, пророблення проходів у загородженнях противника та оперативного знешкодження виявлених мінно-вибухових пристроїв. Це перетворює кожного військовослужбовця на елемент інженерного забезпечення, здатного підвищувати стійкість підрозділу навіть за відсутності профільних саперних груп.

Отже, високий рівень навченості принципам інженерної підготовки, маскуванню, мінної безпеки та вмінню працювати з інженерною технікою та шанцевим інструментами є не просто бажаним доповненням, а вирішальним фактором для досягнення тактичної переваги та забезпечення безпеки особового складу. Удосконалення навчальних програм, впровадження симуляційних технологій та регулярне відпрацювання сценаріїв застосування інженерно-саперних заходів у складі загальновійськових підрозділів є критичним напрямком підвищення загальної боєдатності військ в умовах сучасного конфлікту. Це забезпечує перехід від реагування на загрози до активного інженерного впливу на театр воєнних дій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про оборону України : Закон України, введений у дію Постановою ВР № 1933-ХІІ від 06.12.1991 зі змінами, внесеними згідно Закону № 1437-VIII від 07.07.2016, ВВР № 33, ст. 564. (дата звернення: 30.09.2025 року)
2. Петік А. В., Гончаров Є. І. Тактика дій підрозділу Національної гвардії України при організації оборони охоронюваного об'єкта в разі можливого захоплення території, на якій він знаходиться. Держава та регіони. 2019. № 4 (68). С. 287–292.
3. Красота О. В. Інженерна підтримка бойових дій військ: трансформація завдань. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Військові та технічні науки, (2024). URL: https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/military_tech/article/download/1561/1509/4252

Тіщенко Владислава Віталіївна,

здобувач вищої освіти

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Казначеев Дмитро Георгійович,

доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

кандидат юридичних наук, доцент

РОЗВИТОК СТРЕСОСТІЙКОСТІ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО БОЙОВИХ ДІЙ

Психологічна готовність та стресостійкість військовослужбовців є критичними факторами для ефективного виконання бойових завдань та збереження психічного здоров'я особового складу. В умовах тривалої війни ефективне формування стресостійкості у військовослужбовців стає ключовим для запобігання розвитку психотравм, а також для підтримки мотивації та боездатності [1, с. 121]. Тому під час сучасних бойових дій, що характеризуються високою інтенсивністю, непередбачуваністю та психологічним тиском, недостатня підготовка може призвести до зниження боездатності, збільшення кількості психологічних травм та посттравматичних стресових розладів.

Під стресостійкістю розуміється здатність людини ефективно функціонувати в умовах інтенсивного або тривалого стресу, не втрачаючи самоконтролю, внутрішньої рівноваги та здатності приймати обґрунтовані рішення. Справжня готовність військового до бою — це не просто усвідомлення небезпеки. Це внутрішня сила й здатність активно, рішуче діяти у найкритичніших обставинах, зберігаючи при цьому непохитну мотивацію, впевненість у своїх силах і високий бойовий дух.

Розвиток стресостійкості військовослужбовців базується на комплексному підході, що включає кілька ключових компонентів. По-перше, здатність особи зберігати ясність мислення та прийняття рішень навіть в умовах екстремального стресу. Дослідження показують, що військовослужбовці демонструють кращі показники виконання завдань під тиском та менш схильні до розвитку посттравматичних розладів. Під час реалізації даного підходу необхідно здійснювати використання різноманітних технік психофізіологічної адаптації, таких як релаксаційні вправи, медитація й дихальні практики, дають змогу знижувати рівень стресу і сприяють збереженню емоційної рівноваги [2, с. 191]. По-друге, емоційна регуляція відіграє критичну роль у підтримці психологічної стійкості. Це включає здатність розпізнавати власні емоційні реакції, контролювати їх вираження та використовувати адаптивні стратегії подолання стресу. Сучасні програми підготовки включають тренінги з розвитку емоційного інтелекту, що допомагає військовослужбовцям краще управляти своїми реакціями в критичних

ситуаціях. Третім важливим компонентом є соціальна підтримка. В умовах бойових дій вона має вирішальне значення. Відчуття приналежності до єдиної команди, довіра до побратимів та командирів значно знижують рівень стресу. Соціальна взаємодія, взаємна допомога та можливість відкрито обговорювати переживання створюють міцний психологічний «захисний щит». Групові тренінги, спрямовані на зміцнення командного духу, емпатії та комунікативних навичок, допомагають військовослужбовцям сформуванню стійкі зв'язки, що є опорою в екстремальних умовах.

Сучасні наукові підходи до психічної підготовки військовослужбовців включають комплексні методи та стратегії, орієнтовані на підвищення рівня психологічної стійкості та ефективності особового складу під час виконання службових завдань. Дослідження в цій області акцентують увагу на психологічній підготовці, яка враховує специфіку військової діяльності та вимоги, що ставляться перед сучасними арміями. Одним з ключових аспектів є розвиток стратегій адаптації до стресових ситуацій, що можуть виникнути під час виконання службових обов'язків. Застосування технік медитації, релаксації та психофізіологічних тренувань дозволяє підвищити рівень психічної стійкості та знизити вплив стресових факторів [3, с.316].

Військовослужбовці, які пройшли бойові дії, потребують системної психологічної реабілітації. Створення спеціалізованих центрів, де проводяться як індивідуальні консультації, так і групові сеанси підтримки, є критично важливим для запобігання професійному вигоранню та розвитку ПТСР [4, с. 91]. Але крім психологічних методів, важливою складовою є фізична підготовка, що безпосередньо впливає на психологічну стійкість. Інтенсивні фізичні навантаження підвищують загальну витривалість, покращують роботу нервової системи та сприяють виробленню ендорфінів — природних «антистресових» гормонів. Фізично загартований організм краще переносить екстремальні умови, а втома не так сильно впливає на прийняття рішень.

Отже, ефективне формування цих якостей можливе лише за умови комплексного підходу, який охоплює розвиток емоційної регуляції, соціальної підтримки, фізичної загартованості та системної психологічної підготовки. Важливими елементами є впровадження спеціалізованих психофізіологічних практик, тренінгів емоційного інтелекту та створення середовища взаємної підтримки в колективі. Усе це дозволяє військовим ефективно діяти в умовах високого стресу, приймати виважені рішення та знижує ризик розвитку психологічних травм і посттравматичних розладів. З огляду на тривалість і специфіку сучасних збройних конфліктів, системна робота над розвитком стресостійкості має стати невід'ємною частиною як підготовки, так і реабілітації військовослужбовців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Куценко А., Скарбовська Ю. Формування стресостійкості та психологічної готовності військовослужбовців до участі в бойових діях. *Молодий вчений*. 2024. № 6 (130). С. 120-124.
2. Клочков В., Ковтун А., Мамченко С., Мороз В., Охременко О. Напрямки формування психологічної готовності фахівців груп контролю бойового стресу до

діяльності в бойових умовах. Особистість і суспільство: психосоціальні виміри ковітальної взаємодії: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції, (м. Тернопіль, Західноукраїнський національний університет, 30 квітня 2025 р.). Тернопіль. ЗУНУ. 2025. 421 с. С. 190-193.

3. Павлова О. В. Сучасні наукові підходи для діагностики психічного стану військовослужбовців. In: The 7 th International scientific and practical conference “Modern research in science and education”(March 7-9, 2024) BoScience Publisher, Chicago, USA. 2024. 519 с. С. 314 - 320.

4. Щерба А. Формування стресостійкості у військовослужбовців ССО як запорука успішного виконання завдань. Молодий вчений. 2025. С. 90-92.

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Пономарьова Оксана Борисівна
*старший викладач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,*

Нашко Ілона Петрівна
студентка

*Університет митної справи та фінансів
м. Дніпро, Україна
okronomareva12@gmail.com*

ФІНАНСОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ МІНІМІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ У ПЕРІОД ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ.

Сучасна банківська система функціонує в умовах постійних трансформацій, спричинених економічною та політичною нестабільністю, зростанням конкуренції, цифровізацією фінансового сектору та глобалізаційними процесами. Банківська діяльність, що є однією з найбільш ризикованих сфер економіки, безпосередньо залежить від змін зовнішнього середовища та макроекономічних тенденцій. В умовах кризових явищ, до яких належать пандемія COVID-19, фінансово-економічні шоки та військові дії на території України, питання забезпечення стабільності набуває особливого значення. Оскільки ризик є невід'ємною складовою банківської діяльності, ключове значення має формування ефективної системи його управління, де важливе місце відводиться сучасним фінансовим технологіям. Використання FinTech не лише забезпечує гнучкість і швидкість адаптації банків до нових викликів, але й стає дієвим інструментом мінімізації ризиків, зокрема кредитних, операційних та інформаційних.

Актуальність обраної теми зумовлена потребою у комплексному науковому аналізі процесів трансформації банківської діяльності під впливом інноваційних фінансових технологій, особливо в контексті управління ризиками в умовах економічної турбулентності. Сучасний банківський сектор функціонує в умовах посилення глобальних та постійних економічних потрясінь, що вимагає переосмислення традиційних підходів до мінімізації ризиків.

Одним із перспективних інструментів підвищення стійкості банків стало використання сучасних фінансових технологій. FinTech визначається як сукупність інноваційних технологічних рішень для надання або оптимізації фінансових послуг. На практиці це поєднання фінансів з інформаційними технологіями, аналітикою даних і цифровою інфраструктурою, спрямованими на підвищення доступності, ефективності, прозорості та

безпеки фінансових операцій. Спочатку FinTech виник як засіб автоматизації банківських процесів, але вже трансформувався у самостійний індустріальний кластер, що охоплює різні напрями – від цифрового кредитування і платежів до блокчейну, аналізу Big Data, штучного інтелекту та RegTech (інструментів для дотримання нормативних вимог). Таким чином, фінансові технології виступають фундаментом цифрової трансформації банків і потенційним драйвером змінення їх фінансової стійкості.

Фінансові технології виконують роль катализатора модернізації банківського сектору і можуть безпосередньо сприяти зменшенню різних видів банківських ризиків. Так, в дослідженнях українських науковців, показано, що впровадження цифрових фінансових рішень сприяє автоматизації банківських бізнес-процесів, підвищенню якості управління ризиками та зниженню рівня шахрайських операцій. Використання блокчейн-технологій забезпечує вищу прозорість транзакцій, а аналіз великих даних дозволяє банкам глибше вивчати поведінку клієнтів і оптимізувати стратегії залучення капіталу. Хмарні технології у свою чергу зменшують витрати на IT-інфраструктуру, що покращує операційну ефективність і гнучкість банківських система. Сукупний вплив цих цифрових інновацій сприяє зміцненню конкурентоспроможності банків і їх здатності адаптуватися до нових викликів. При цьому банки, інтегруючи FinTech-рішення, мають можливість не лише оптимізувати витрати, а й підвищувати якість управління ризиками. Зокрема, це дозволяє реалізовувати такі напрями ризик-менеджменту як Big Data та аналітика (побудова прогнозних моделей; моніторинг транзакцій; виявлення аномалій), RegTech (автоматизація комплаєнсу, верифікація клієнтів у режимі реального часу) та штучний інтелект і машинне навчання (автоматизоване прийняття рішень із високою точністю для запобігання шахрайству) [1].

Впровадження Big Data і штучного інтелекту дозволяє банкам використовувати альтернативні джерела даних (наприклад, поведінкові моделі, соціальні мережі, історію платежів) для точнішої оцінки кредитного ризику. Імовірність неповернення кредитів можна значно зменшити завдяки покращеному скорингу позичальників і алгоритмічному аналізу їх фінансового профілю. Традиційні методи кредитного скорингу часто базуються виключно на історичних кредитних записах, що робить мільйони людей «нескоринговими» або значно обмежує їхні можливості отримати кредит. А от у моделі відкритого банкінгу клієнти добровільно надають доступ до фінансових даних, що дозволяє формувати «хороші» та «ризикові» профілі: ті, хто демонструє свою платоспроможність, одержують кращі умови кредитування, тоді як відсутність або негативні дані відразу позначаються як підвищений ризик невиконання зобов'язань [2]. Це знімає інформаційну асиметрію та зміцнює систему кредитного нагляду.

У сфері операційних ризиків платіжні технології (цифрові платформи, мобільні гаманці, NFC, QR-коди) забезпечують миттєві й безпечні платежі, що мінімізує ризики затримок і курсові коливання при розрахунках. Наприклад, проєкт інтеграції України в європейську систему SEPA покликаний різко знизити витрати на перекази в євро та виключити комісії на транзакції з країнами SEPA. Однак адаптація до цього потребує оновлення валютного контролю: пропонується впровадити автоматизовані системи миттєвого управління валютними ризиками. Таким чином, цифровізація платіжної інфраструктури може істотно зменшити валютні та операційні ризики [3].

Розвиток RegTech (законодавчо-технологічних рішень) теж сприяє зменшенню ризиків відповідності: інструменти автоматизованого комплаєнсу дозволяють банкам точніше дотримуватися нормативних вимог і швидко впроваджувати зміни, наприклад, у сфері кібербезпеки чи боротьби з відмиванням грошей. Національний банк України врахував ці ризики, внісши зміни до регулювання: з 2023 року в банківській системі окремо виділено ризики інформаційно-комунікаційних технологій та кібербезпеки як частину операційного ризику. Це свідчить про визнання регулятором того, що безпека IT-систем є критичним елементом фінансової стабільності [4].

Швидкий розвиток індустрії часто випереджає регуляторні заходи, що створює ризик невідповідності та регуляторних прогалин. Хоча українське законодавство імплементує низку правових документів ЄС, що сприяє створенню більш безпечного середовища, гнучкість регулювання FinTech-компаній, порівняно з традиційними банками, може підвищувати загальний ризик для галузі. З іншого боку, регуляторні органи повинні знайти баланс між забезпеченням безпеки та нестворенням бар'єрів для інновацій, що можуть покращити фінансову систему [4].

Український досвід застосування FinTech показує як позитивний вплив на показники банків, так і необхідність зваженої адаптації підходів. Емпіричні дослідження підтверджують, що цифрові технології підвищують фінансову стабільність. Зокрема, аналіз впливу цифровізації банківської системи України показав, що розвиток безготівкових операцій до 2022 року позитивно впливав на рентабельність активів банків. Водночас в умовах війни та зовнішньої нестабільності цей зв'язок послабився: збільшення операційних ризиків і падіння економічної активності знизили ефективність цифрових ініціатив. Це вказує на двоїсту природу FinTech: він може і зменшувати ризики (завдяки підвищенню ефективності), і створювати нові (наприклад, кібератаки чи збої в роботі систем) [5].

Зростання обсягів цифрових транзакцій і даних підвищує ризик кіберзлочинності. Недостатньо захищені системи та API (інтерфейси програмування додатків) стають основними мішенями для атак. Хакери та шахраї використовують складні методи, такі як фішинг, шкідливе програмне забезпечення та кіберзлам акаунтів, щоб викрасти конфіденційні дані та кошти клієнтів. Для захисту від цих загроз, FinTech-компанії та банки мають впроваджувати комплексні стратегії кібербезпеки.

Практичні успіхи українських банків у застосуванні фінансових технологій показали результат під час війни. Значна частина операцій перейшла в онлайн, що змусило банки активніше використовувати мобільні додатки та дистанційне обслуговування – це знизило ризики фізичного доступу до відділень і дозволило зберегти обслуговування клієнтів в умовах надзвичайного стану. За даними 2024 року, кількість дистанційних транзакцій зросла, що свідчить про зміну підходів до надання фінансових послуг. Українські технологічні стартапи та міжнародні гравці (Monobank, ПриватБанк, цифрові гаманці тощо) також беруть участь у створенні екосистеми FinTech, що збільшує інноваційний потенціал галузі. [1]

Отже, фінансові технології є критично важливим інструментом мінімізації банківських ризиків в умовах економічної нестабільності. Впровадження інноваційних рішень дозволяє банкам перейти від традиційних, реактивних моделей управління

ризиками до проактивних, що базуються на прогнозуванні та автоматизації процесів. Однак успіх залежить від регуляторного супроводу та довіри клієнтів. Важливо забезпечити комплексний підхід: поєднувати технології з адаптацією нормативно-правової бази та підвищенням кібербезпеки. У цілому, розвиток фінансових технологій є вагомим етапом трансформації українського банківського сектору, що сприяє його стабільності та підвищенню доступу до фінансових послуг різним категоріям клієнтів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Березовик В. М., Свистун А. О., Сухолиткий А. Д. Розвиток фінансових технологій в Україні як драйвер модернізації банківського сектору. 2025. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15013392>
2. Open Banking: The Financial Revolution That's About to Transform Ukraine Too. VoxUkraine | «Вокс Україна» – більше ніж найкраща аналітика про Україну. URL: <https://voxukraine.org/en/open-banking-the-financial-revolution-that-s-about-to-transform-ukraine-too>
3. Ukraine approaches SEPA: what this means for Ukrainian Fintech and Business: By Kyrylo Reitor. Finextra Research. URL: <https://www.finextra.com/blogposting/28759/ukraine-approaches-sepa-what-this-means-for-ukrainian-fintech-and-business>
4. Національний банк України. Актуалізовано підходи до управління ризиками в банках і банківських групах. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/aktualizovano-pidhodi-do-upravlinnya-rizikami-v-bankah-i-bankivskih-grupah>
5. Шелудько С. А. Цифровізація банківської діяльності в Україні як виклик і рушій у забезпеченні фінансової безпеки. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. 2025. № 18. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2025-18-08-07>

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Пархоменко Андрій Анатолійович

аспірант

Східноукраїнського національного університету

імені Володимира Даля

ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ ВІЗУАЛЬНОГО ТА ЕКРАННОГО В ЦИФРОВІЙ КУЛЬТУРІ

Заявлена тема цікавить культурологію не тільки як дискусійне питання теорії культури (у граничному вигляді це є питання співвідношення культури візуальної та культури екранної, які, «за замовчуванням», в сучасній соціокультурній реальності належать до цифрової культури, дослідження якої є одним із пріоритетних напрямків культурологічних досліджень), але й як дидактична проблема багатьох навчальних курсів у межах не лише культурологічної підготовки, але й інших складових галузі гуманітарних та поведінкових наук.

Поняттям «візуальна культура» охоплюється надзвичайно широкий спектр формальних і матеріальних практик – від живопису й графічного дизайну до перформансів, інсталяцій, фотографії, архітектури та навіть тіла як «живого полотна». Тобто візуальна культура – це сукупність практик сприйняття, репрезентації та інтерпретації образів у суспільстві. Вона виходить за рамки мистецтва, охоплюючи медіа, повсякденне життя, дизайн, рекламу, кіно, телебачення та інтернет. Дослідники (А. Л. Бойлен, Н. Мірзоев, У. Дж. Т. Мітчелл, М. Штуркен і Л. Картрайт та ін.) акцентують те, що зір – то є не просто фізіологічний, а соціально і культурно обумовлений процес; візуальне – це не просто «те, що бачать очі», воно включає відносини влади та історичний контекст [1, с. 20]. Натомість «екранна культура» фокусується лише на тих візуальних артефактах, які продукуються та споживаються через плоскі або просторові екрани (кіно, телебачення, монітори, VR/AR пристрої). Екранна культура розуміється як система форм, практик та символів, пов'язаних із відтворенням та сприйняттям інформації через екран (кіно, телебачення, комп'ютер, мобільні пристрої тощо).

Назвемо спільні риси візуальної та екранної культури: вони обидві спираються на візуальне сприйняття, обидві виходять за межі мистецтва та пов'язані з медіа, комунікацією, ідентичністю. Їх об'єднує й те, що «Зображення завжди (курсив наш. – А.П.) мають значення в культурному контексті: усі значення та повідомлення культурно обумовлені – немає суто денотативного образу» [1, с. 30]. У цифровому просторі вони переплітаються: екран став основним носієм візуальної інформації, і цифрові візуалізації, по суті, не мають інших способів бути явленими, окрім екранних (або пост-екранних). Констатація цього безперечного факту спонукає до постановки питання щодо «взаємин» екранного і візуального: чи можна пов'язувати такі із якоюсь «кінцевою метою» і чи є в їх взаємодії якась спрямованість і підпорядкованість?

Співвідношення візуального та екранного можна розкрити через співставлення обсягів та змістів відповідних понять; такий підхід є виправданим, але не вичерпним, тому що будь-яке порівняння на понятійному рівні, хоча й стосується істотних рис явищ, що позначаються цими поняттями, є абстрактно-теоретичним (щоб не сказати: обмеженим формальною логікою, бо, дійсно, відбиває лише формальний бік справи). Розмірковуючи щодо співвідношення *візуального* та *екранного*, виникає спокуса визнати одне з понять ширшим, а інше – вузьким, бо складається враження, що «екранна культура» становить підмножину загальнішої «візуальної культури». Екранна культура тлумачиться як особливий тип візуальної культури, що з'явився разом із екранними технологіями, до таких зараз належать:

- LCD – рідкокристалічні дисплеї та покращена версія – IPS (In-Plane Switching);
- TFT – тонкоплівкові транзистори;
- OLED – органічні світлодіоди;
- AMOLED – поєднання LCD та TFT-технологій і покращена версія – Super AMOLED;
- POLED – пластиковий OLED, з використанням гнучких пластикових субстратів для створення вигнутих або гнучких дисплеїв.

Підставою вважається те, що візуальна культура набагато старіша – вона існувала з часів наскального живопису і по сей день може існувати без екрана (фрески, ікони, картини і малюнки на різних матеріалах – папері, шовку, склі, піску та ін., друкована графіка, світлові, лазерні та дрон-шоу просто неба і т.п.), а сучасна екранна культура завжди цифрово-медійна. В історії культури візуальні форми передували екранним, які, у свою чергу, передували цифровим, тобто хронологія була такою: візуальне → екранне → цифрове, і тому нібито справедливо визнати таке співвідношення понять.

Аналогічно можна зобразити співвідношення понять «візуальна культура» та «екранна культура»: множини «візуальна культура» й «екранна культура» співпадають (перетинаються) там, де візуальні практики набувають динамічної або інтерактивної форми (відеоарт, анімація, інтерактивні інсталяції), але водночас екран не охоплює безлічі статичних, об'єктноорієнтованих чи просторовоперформативних виражень візуального досвіду. Нібито саме тому множина «екранної культури» (B) лежить всередині множини «візуальної культури» (A), залишаючи за межами свого поля численні форми візуальних практик, що не мають екранного виведення або моніторного інтерфейсу. Але чи повністю це відповідає дійсності, і не є фіксацією вельми спрощеного уявлення?

З появою звукового кінематографу екранна культура органічно сполучає «картинку і звук», а сучасна візуальна культура і, ти більш, медіа-культура, пов'язана з цифровими носіями, прямо називається аудіовізуальною. Інакше кажучи, екранну культуру неможна зводити до частини виключно візуальної культури, бо в цифровому середовищі (і, відповідно, в межах цифрової культури) вона охоплює і певну частину аудіокультури, а саме – ту, яку інтегровано або навіть поглинуто сучасним «екраном»: багато зображень/відео втрачає або кардинально змінює зміст і, відповідно, культурний зміст поза звуковим «супроводом». Не випадково при характеристиці особливості сучасної візуальної культури Алексіс Л. Бойлен, описуючи конкретний «елемент візуальної культури» – твір М. Аллаг'ярі «Король Утал», використовує лексику опису звукового (аудіо-) сприйняття й вербального спілкування: «...зображення оточено насильством, бо

нам, певна річ, нагадують про бажання *заглушити* (тут і далі курсив наш. – А.П.) візуальне, контролювати його, змусити його *замовкнути*. Нагадують і про те, що візуальне не дається, щоб його *заглушили*, контролювали чи змусили *мовчати*» [2, с. 52]. (У дужках доречно зробити ремарку: «Король Утал» (*King Uthal*) є частиною роботи Морегшин Аллаг'ярі під назвою «Матеріальні міркування: ІДІЛ» (*Material Speculation: ISIS*) 2015 року. Твір є точною копією безповоротно втраченої скульптури, яка колись зберігалася в Мосульському музеї (Ірак). Вона була виготовлена начебто у період між I ст. до н.е. і II ст. н.е. [там само, с. 23]), а у 2015 р. була демонстративно – на камеру (!) – знищена бійцями ІДІЛ під час захоплення Мосулу. Завдяки вчасному оцифруванню скульптури М. Аллаг'ярі надрукувала фігуру короля Утала з прозорого пластику на 3D-принтері (3D-друкований каучук та електронні деталі) [там само, с. 24-25]. Зрозуміло, що на всіх проміжних етапах екранні технології не просто мали місце (інтерфейс комп'ютера передбачений «за замовчуванням»), а використовувались як провідні.).

Отже, важливо з'ясувати, як *візуальне* й *екранне* взаємодіють в цифровій культурі, і, відтак, як співвідносяться відповідні поняття.

В цифровій культурі *візуальне* є універсальною мовою (інфографіка, меми, відео, інтерфейси), тобто візуальне, по суті, оформлює. *Екранне* – то є медіатор: воно визначає, як саме візуальне проявляється і сприймається (наприклад, відмінності сприйняття картини в музеї та її фото на смартфоні). *Екранне* в цифрову епоху стало платформою та умовою існування *візуального*.

Як бачимо, у «цифровому» «візуальне» та «екранне» (поняття, за обсягом) співпадають, тому що візуальне *потребує* екранного так саме, як зміст завжди *потребує* форми: будь що змістове, для того, щоб отримати своє буття, вступити в нього, щоб існувати й бути сприйнятим, обов'язково має бути оформленим, – у даному випадку – на екрані. І всередині цифрового середовища *екранне* і *візуальне* нібито помінялися місцями – тепер «передує» екранне: воно «диктує», яким саме бути (конкретному) візуальному і чи бути взагалі. Тобто тепер логічний ланцюжок, нібито здійснивши інверсію, а насправді – за іншою засадою (не за хронологією, а за значущістю), виглядає так: цифрове → екранне → візуальне.

Наостанок зробимо застереження щодо можливості не чіткого розуміння різниці між (а) цифровізацією візуального контенту та (б) візуалізацією цифрового контенту: (а) є оцифруванням зображення (статичного або рухомого), представленням будь-чого візуального за допомогою цифрових технологій; (б) – переведенням «цифри» у такий вигляд, щоб це сприймалося людським зором. Тобто ці процеси різноспрямовані, причому, чітко діаметрально. Втім, тут немає якоїсь окремої «проблеми»: ці два процеси, будучи двома формами взаємодії *візуального* й *екранного* в межах цифрового середовища за загальним принципом діалектичного зв'язку форми та змісту, по суті, доповнюють один одного – йдуть «назустріч» один одному. Їхніми результатами (у кожному конкретному випадку!) постають цифрові візуалізації, які, як було показано нами раніше, є ні чим іншим, ніж культурними репрезентаціями а) наявних науково-технічних знань/досягнень, б) власне культурних смислів і в) самих культурних контекстів [3, с. 107-108].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Sturken M., Cartwright L. Practices of Looking: An Introduction to Visual Culture. New York : Oxford University Press, 2018. 500 p.
2. Алексіс Л. Бойлен. Візуальна культура / пер. з англ. Г. Лелів. Київ : ArtHuss, 2021. 208 с.
3. Пархоменко А. Цифрові візуалізації як культурні репрезентації Культура в ХХІ столітті: дослідження, збереження, розвиток. The XXI century culture: research, memorization, development : збірник наукових статей за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції 8–9 грудня 2022 року / за заг. ред. О. Смоліної, І. Сілотіної. Київ : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2023. 228 с. С. 101–108.

МЕДИЧНІ НАУКИ

Darina Kryzhychkovska

Master Student

Adam Mickiewicz University in Poznań,

Poland

POTENTIAL ROLE OF BROCCOLI AND ITS BIOACTIVE COMPOUNDS IN THE PATHOGENESIS AND PREVENTION OF ALZHEIMER'S DISEASE

Alzheimer's disease (AD) is a progressive neurodegenerative disorder primarily affecting older adults. It is characterized by gradual memory loss, cognitive decline, and behavioral disturbances. It is the most common form of dementia, accounting for approximately 60–80% of all diagnosed cases (Rostagno, 2022). The neuropathology of AD involves a series of characteristic brain changes that are important for understanding the disease. Amyloid plaques are one of the main hallmarks of AD. They are primarily composed of beta-amyloid ($A\beta$), a protein derived from the larger amyloid precursor protein (APP). Amyloid plaques deposit outside neurons, causing their damage and death.

Neurofibrillary tangles are another key neuropathological feature of AD. They are composed primarily of hyperphosphorylated tau protein, which normally stabilizes microtubules in neurons. In AD, tau protein undergoes a pathological change, accumulating inside neurons and forming fibrils that disrupt intracellular transport, leading to neuronal death. Although the pathogenesis of AD is not well understood, long-term research has shown that neuronal inflammation, oxidative dysfunction, mitochondrial damage, and synaptic changes play a role in the development and progression of AD (Qu et al., 2023).

Phytochemicals are compounds that plants produce to protect themselves from stress, pathogens, and pests (Pawase et al., 2024). Broccoli (*Brassica oleracea* var. *italica*), a member of the Brassicaceae family, contains a number of bioactive compounds, including glucosinolates, vitamins C, K, folates, polyphenols and isothiocyanates (particularly sulforaphane) (Bessetti et al. 2025). Sulforaphane, found in broccoli, activates the transcription factor Nrf2, which regulates the expression of antioxidant enzymes (glutathione-S-transferase, NADPH, quinone oxidoreductase-1). It appears when tissue damage occurs in cruciferous vegetables. According to in vitro studies, sulforaphane is able to suppress the production of proinflammatory cytokines such as IL-1 β and TNF- α through inhibition of NF- κ B activity (Sharma et al., 2018; Kumar et al., 2023) (Fig.1).

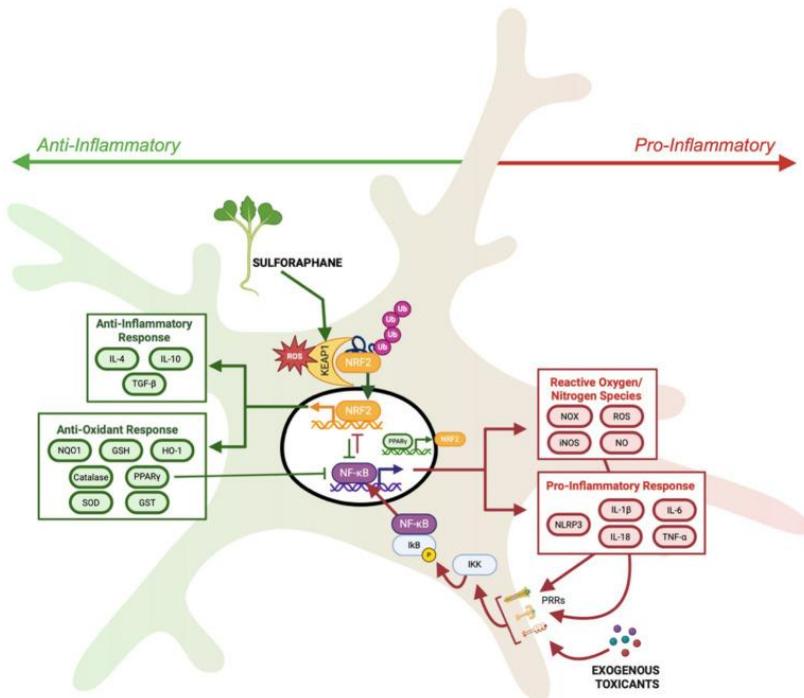

Fig.1. The NRF2 activation pathway under oxidative stress and sulforaphane involves modulation of the KEAP1-NRF2 complex, leading to the transcription of antioxidant and anti-inflammatory genes. This process is enhanced by a feedback loop with PPAR γ and is accompanied by suppression of NF- κ B-dependent transcription (based on Bessetti et al. 2025).

Transgenic mice carrying the human presenilin-1 (PS1) gene with the missense mutation Val97Leu (PS1V97L) exhibited high accumulation of β -amyloid (A β) oligomers, cognitive impairment, and signs of cellular oxidative stress (Zhang et al., 2014; Tian et al., 2019; Hou et al., 2018). Sulforaphane supplementation in these animals reduced amyloid load and improved cognitive function, accompanied by activation of the NRF2 pathway and increased activity of mitochondrial antioxidant enzymes (Hou et al., 2018).

Sulforaphane exhibits significant neuroprotective potential both *in vitro* and *in vivo*. It can reduce amyloid load, mitigate oxidative stress, and improve cognitive function by activating the NRF2 signaling pathway and enhancing antioxidant defenses. These results highlight the potential of sulforaphane as a therapeutic agent for neurodegenerative diseases, including Alzheimer's disease.

REFERENCES

Bessetti RN, Litwa KA. Broccoli for the brain: a review of the neuroprotective mechanisms of sulforaphane. *Front Cell Neurosci.* 2025 Jul 4;19:1601366.

Hou T. T., Yang H. Y., Wang W., Wu Q. Q., Tian Y. R., Jia J. P. (2018). Sulforaphane inhibits the generation of amyloid- β oligomer and promotes spatial learning and memory in Alzheimer's disease (PS1V97L) transgenic mice. *J. Alzheimers Dis.* 62, 1803–1813.

Kumar, A., P, N., Kumar, M., Jose, A., Tomer, V., Oz, E., ... & Oz, F. (2023). Major phytochemicals: recent advances in health benefits and extraction method. *Molecules*, 28(2), 887.

Pawase P. A., Goswami C., Shams R., Pandey V. K., Tripathi A., Rustagi S., et al. (2024). A conceptual review on classification, extraction, bioactive potential and role of phytochemicals in human health. *Future Foods.* 9:100313.

Qu X, Zhang L, Wang L. Pterostilbene as a therapeutic alternative for central nervous system disorders: a review of the current status and perspectives. *J Agric Food Chem.* 2023; 71(40):14432-14457.

Rostagno AA. Pathogenesis of Alzheimer's Disease. *Int J Mol Sci.* 2022; 24(1):107.

Sharma, B. R., Kumar, V., Gat, Y., Kumar, N., Parashar, A., & Pinakin, D. J. (2018). Microbial maceration: a sustainable approach for phytochemical extraction. *3 Biotech*, 8(9), 401.

Корнута Людмила Михайлівна

доцент кафедри психології

Національний університет

«Одеська юридична академія»

Осадча Людмила Юрївна

психолог, викладач вищої категорії

Комунальний заклад «Одеський обласний

базовий фаховий медичний коледж»

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ЕФЕКТИВНОЇ МІЖСОБОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ СТРЕСУ ТА КРИЗИ

Ключові слова: міжособове спілкування, психологічні бар'єри, комунікативна компетентність, емоційний інтелект, стрес, період кризи.

Key words: interpersonal communication, psychological barriers, communicative competence, emotional intelligence, stress, crisis period.

Сучасна система публічного адміністрування в Україні функціонує в умовах багаторівневих викликів: воєнного стану, кризових управлінських ситуацій, високого суспільного запиту на ефективність влади [3, с. 118]. У цьому контексті психологічна компетентність державного службовця, зокрема його здатність до ефективного міжособового спілкування, виходить за межі так званих «м'яких навичок» – і перетворюється на системоутворюючий елемент якісної державної служби. Міжособова взаємодія – це не лише передача інформації чи дотримання ділового етикету, а й процес, що включає емоційне розуміння, адаптацію до соціального контексту, гнучкість у прийнятті рішень, емпатію й етику спілкування [4, с. 331]. У стані постійного стресу та психологічного навантаження ці навички набувають критичного значення для збереження функціональності інституцій, довіри до органів влади та згуртованості управлінських команд [2, с. 121].

У дослідженні, проведеному на початку 2025 року серед державних службовців Одеського регіону, було проаналізовано не лише стилі спілкування, а й психоемоційні чинники, які впливають на поведінку у комунікативній взаємодії. Зокрема, було опитано 68 держслужбовців категорій «Б» та «В» із різних сфер державного адміністрування. Дослідження проводилось за методикою Т. Лірі. Методика Т. Лірі дозволила визначити домінантні типи міжособових контактів, рівень емоційної відкритості, схильність до авторитарності або співпраці. Серед виявлених бар'єрів комунікації – формалізм у взаємодії (48%), страх осуду та уникнення конфліктів (61%), низька емоційна чутливість (36%). Ці бар'єри є не лише перешкодою в роботі, а й свідченням психологічного виснаження та накопиченої напруги. Високий рівень службового контролю, відсутність якісного зворотного зв'язку, невизначеність та страх втрати авторитету – всі ці фактори трансформуються у

внутрішню фрустрацію, що знижує мотивацію та викликає недовіру. Окрема увага приділялась феномену емоційної стриманості, що проявляється в униканні відкритого вираження почуттів, навіть у безконфліктних ситуаціях. Отримані результати дослідження дають підстави стверджувати, що держслужбовці часто демонструють емоційну «броню» як захист від тиску, але така стратегія в довгостроковій перспективі призводить до ізоляції, втрати згуртованості та зниження ефективності командної роботи. Результати психодіагностики також вказали на розбіжність між «реальним Я» і «ідеальним Я» у сфері комунікації, що може сигналізувати про внутрішньоособистісний конфлікт і невдоволення якістю взаємодії на роботі. Зафіксовано зниження емоційного фону в колективах, тенденцію до замовчування проблем і зменшення ініціативності в міжособовому діалозі.

Після впровадження короткотривалих психосудукаційних заходів (групові консультації, тренінги з емоційного інтелекту, вправи на саморефлексію) зафіксовано зниження рівня конфліктності на 21%, а рівень емоційної обізнаності зріс на 15% за самооцінкою учасників і відгуками керівників підрозділів. На основі аналізу отриманих даних запропоновано наступні інтервенції для підвищення якості спілкування: 1) впровадження тренінгів із розвитку емоційного інтелекту, що включають роботу з емоціями, навички розпізнавання станів інших, техніки саморегуляції [1]; 2) розвиток асертивної поведінки як альтернативи агресивному чи пасивному стилю взаємодії; 3) створення в органах влади внутрішніх фасилітаторів і психологічно безпечних просторів, які дозволяють обговорювати складні робочі ситуації без тиску [5, с. 40].

Важливо також інтегрувати елементи психологічної освіти в програми підвищення кваліфікації держслужбовців. Це не лише зменшить напругу в колективах, а й сприятиме розвитку лідерського потенціалу, етичної взаємодії, довіри та стійкості в умовах кризи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Големан Д. Емоційний інтелект : чому він може бути важливішим за IQ / пер. з англ. Київ : Наш формат, 2019. 456 с.
2. Зеленьська Н.І. Психологічні аспекти комунікації в державному управлінні. Державне управління : теорія та практика. 2017. № 1. С. 121–126.
3. Корнута Л.М. Особливості формування психологічних якостей сучасного лідера в державній службі. Особистість та суспільство в цифрову еру : психологічний вимір : матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 24 черв. 2022 р.) / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.», каф-ра психології. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2022. С. 118-122.
4. Погребняк О.Г. Окремі особливості доказів та доказування у дисциплінарному провадженні щодо державних службовців міграційних органів. Право та державне управління. 2024. № 3. С. 331-337. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/3_2024/50.pdf
5. Manzhos (Zilbert) V. Peculiarities of mediation in the USA and Western Europe. Пріоритетні напрями дослідження в науковій та освітній діяльності. Матер. XI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 29-30 березня 2024 р.) Львів : Львівський науковий форум, 2024. С. 39-41. URL: <http://lviv-forum.inf.ua>

**Кумар А.,
Лісовіна Л.**
студентки,

*Науковий керівник: Гаврилов Анатолій Вікторович,
кандидат медичних наук, доцент кафедри інфекційних хвороб,
дитячих інфекційних хвороб та фтизіатрії
Харківський національний медичний університет*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ЛІКУВАННЯ ШИГЕЛЬОЗУ У ДІТЕЙ ЗА УКРАЇНСЬКИМИ ТА МІЖНАРОДНИМИ КЛІНІЧНИМИ РЕКОМЕНДАЦІЯМИ

Вступ: Шигельоз або ж дизентерія є актуальною проблемою дитячих інфекційних хвороб в світі, особливо в країнах із обмеженими ресурсами. Лікування спрямоване на запобігання ускладнень, і попередження поширення інфекції. Підхід до терапії залежить від національних та світових клінічних настанов, які відображають відмінності у сприйнятті антибіотикотерапії, дієтотерапії та критеріїв виписки в різних протоколах.

Мета: Порівняти підходи до лікування шигельозу у дітей за українськими та міжнародними клінічними рекомендаціями.

Методи та матеріали: Провели порівняльний аналіз українських клінічних протоколів з ведення гострих кишкових інфекцій у дітей — Накази МОЗ України № 00175, 00630, та сучасних міжнародних настанов — ВООЗ, IDSA, CDC. Ми використали описовий та аналітичний методи, щоб зіставити підходи до антибіотикотерапії (показання, вибір препаратів, урахування резистентності), регідратаційної терапії, застосування антидіарейний засобів, дієтичних рекомендацій та критеріїв виписки зі стаціонару.

Результати досліджень:

В українському протоколі [1] говорять про обов'язкове призначення антибіотиків при середньотяжкому та тяжкому перебігу шигельозу. Метою є прискорення виведення збудника, скорочення тривалості діареї та профілактика рецидивів. До препаратів вибору належать фторхінолони (ципрофлоксацин, офлоксацин), цефтріаксон та азитроміцин. У світових клінічних настановах [2, 3, 4] наголошується, що легкі та неускладнені випадки, особливо у старших дітей і дорослих, часто не потребують антибіотиків.

Антибіотикотерапія показана лише при тяжкому перебігу, гемоколіті та у пацієнтів груп ризику, а саме дітей раннього віку, осіб з ВІЛ чи імунodefіцитом. Це дозволяє зменшити ризик антибіотикорезистентності. Щодо вибору антибіотика першої лінії, наші протоколи рекомендують цефтріаксон та азитроміцин, проте допускають використання фторхінолонів у дітей при важких кишкових інфекціях. Зарубіжні клінічні протоколи [2, 3, 4] спираються на місцеві дані щодо резистентності. У регіонах, де рівень резистентності низький,

препаратом вибору залишається ципрофлоксацин. Якщо ж резистентність висока, перевага надається цефтріаксону або азитроміцину.

Підхід до регідратації та використання антидіарейних засобів майже однаковий. При легкому та середньому ступені зневоднення показана пероральна регідратація розчинами ОРС, тоді як при тяжкому перебігу — інфузійна терапія сольовими розчинами. Щодо використання антидіарейних засобів, джерела [1-4] категорично не рекомендують такі препарати, як лоперамід, оскільки вони можуть спровокувати тяжкі ускладнення, зокрема токсичний мегаколон.

Переходячи до харчування, в Україні [6] призначається стіл №4 з обмеженням клітковини й жирів. В закордонних рекомендаціях [2, 3] радять продовжувати годування звичайним для віку харчуванням, включаючи грудне вигодовування. Суворі дієти або голодування не показані, оскільки належне харчування сприяє відновленню епітелію кишечника та відновленню функцій. Рекомендується дробне харчування невеликими порціями легко засвоюваних продуктів.

Для того, щоб виписатись зі стаціонару, український протокол [1] вимагає негативний результат контрольного бактеріологічного дослідження калу. Міжнародні підходи [2, 3, 5] не наполягають на цьому, оскільки бактеріовиділення може тривати й після клінічного одужання. Головним критерієм для виписки є нормалізація стану дитини та відсутність симптомів захворювання.

Висновки: Аналіз показує, що вітчизняний протокол в порівнянні є не таким гнучким в питаннях антибіотикотерапії та має більш консервативні вимоги до дієти та виписки, тоді як міжнародні рекомендації більше наголошують на питанні антибіотикорезистентності, пропонують збереження харчування відповідно віку та мають більш гнучкі критерії виписки. Ефективність лікування на національному рівні підвищиться, якщо оновити протоколи з урахуванням світового досвіду. Це також допоможе зменшити ризики ускладнень і розвиток антибіотикорезистентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Настанова МОЗ України № 00175. Діареї, викликані мікробами.
2. World Health Organization (WHO). (2005). Guidelines for the control of shigellosis, including epidemics due to *Shigella dysenteriae* type 1. Geneva.
3. World Health Organization (WHO). (2013). Pocket book of hospital care for children: guidelines for the management of common childhood illnesses. 2nd ed. Geneva.
4. Shane, A. L., Mody, R. K., Crump, J. A., et al. (2017). 2017 Infectious Diseases Society of America Clinical Practice Guidelines for the Diagnosis and Management of Infectious Diarrhea. *Clinical Infectious Diseases*, 65(12), e45-e80.
5. Centers for Disease Control and Prevention (CDC). (2020). *Shigella - Shigellosis: Resources for Healthcare Professionals*.
6. Настанова МОЗ України 00630. Діарея і блювання у дітей

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Алевтина САВІЦЬКА

студентка 2 курсу

факультет національна безпека

захист інформації з обмеженим доступом

Науковий керівник: Василь ДАНИЛЕНКО

професор КФ ННІ ГІ д.і.н., професор заслужений

діяч науки техніки України (НАСБУ)

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Штучний інтелект на сучасному етапі розвитку суспільства є однією з ключових технологій, що формують майбутнє інформаційної сфери. Він змінює підходи до збору, обробки та поширення даних, відкриває нові можливості для медіа, комунікацій, кібербезпеки та аналітики, а також створює умови для формування принципово нового інформаційного простору. Разом з тим застосування інтелектуальних систем супроводжується низкою ризиків – від загроз приватності до можливості маніпуляцій громадською думкою. У тезах розглядається сутність використання штучного інтелекту в інформаційній сфері, його основні напрями, соціально-економічні наслідки та перспективи розвитку.

Ключові слова: *штучний інтелект, інформаційна сфера, автоматизація, аналітика, великі дані, кібербезпека, медіа.*

Виклад основного матеріалу

Упродовж останніх десятиліть інформаційна сфера зазнала суттєвих трансформацій, що зумовлені глобальною цифровізацією та зростанням обсягів даних. У цих умовах штучний інтелект постає не лише як технічний інструмент, а як комплексне явище, яке змінює сам характер функціонування інформаційного середовища. Системи машинного навчання та обробки природної мови забезпечують можливість швидкого аналізу великих масивів інформації, що раніше було недосяжним для людини. Це дозволяє приймати більш обґрунтовані рішення, прогнозувати тенденції та забезпечувати адресне інформування користувачів.

Важливо підкреслити, що розвиток штучного інтелекту у сфері інформації тісно пов'язаний із глобальними змінами в економіці та суспільстві. Медіаорганізації дедалі активніше застосовують алгоритми для автоматизованого створення новинних повідомлень, формування персоналізованих стрічок, виявлення фейкових матеріалів. У сфері бізнес-аналітики інтелектуальні системи здатні визначати закономірності у поведінці споживачів та будувати прогнози розвитку ринку. Для державних структур

використання ШІ у сфері обробки інформації відкриває можливості оперативного реагування на суспільні виклики, прогнозування кризових ситуацій та формування ефективної інформаційної політики.

Разом з тим активне використання штучного інтелекту в інформаційному середовищі породжує низку проблем. Однією з найгостріших є питання безпеки та захисту даних. Інтелектуальні алгоритми здатні не лише захищати інформаційний простір від кіберзагроз, а й використовуватися як інструмент злому та маніпуляцій. Проблема приватності та етики також набуває особливого значення, адже застосування автоматизованих систем аналізу може призводити до неконтрольованого збору персональних даних, що викликає занепокоєння в суспільстві.

Іншим важливим аспектом є вплив штучного інтелекту на професійну діяльність у сфері інформації. Автоматизація багатьох процесів поступово витісняє людину з рутинних завдань, проте водночас відкриває простір для нових професій, пов'язаних з управлінням та супроводом інтелектуальних систем. Це вимагає переорієнтації системи освіти та підготовки кадрів, які повинні володіти не лише традиційними навичками роботи з інформацією, але й технічними компетентностями у сфері аналізу даних та програмування.

Не менш значущим є культурний та соціальний вимір використання штучного інтелекту. Формуючи нові підходи до споживання інформації, інтелектуальні системи змінюють структуру суспільної комунікації, впливають на формування громадської думки та навіть на політичні процеси. Персоналізація інформаційних потоків, з одного боку, забезпечує комфорт для користувача, але з іншого – створює ризик інформаційних «бульбашок», коли людина отримує лише ту інформацію, яка відповідає її попереднім інтересам та переконанням. Це може призводити до фрагментації суспільства та зниження рівня критичного мислення.

Перспективи використання штучного інтелекту в інформаційній сфері пов'язані з подальшим удосконаленням алгоритмів та розширенням сфер їх застосування. Уже сьогодні активно розвиваються системи штучного інтелекту, здатні створювати тексти, аудіо- та відеоконтент, що відкриває широкі можливості для освіти, науки та культури. Очікується, що в найближчі роки інтелектуальні системи інтегруватимуться у всі рівні функціонування суспільства – від побутових комунікацій до глобальних процесів управління інформаційними потоками. Водночас ключовим завданням залишається формування ефективних правових та етичних механізмів, які б забезпечували безпечно й відповідальне використання технологій.

Отже, застосування штучного інтелекту в інформаційній сфері є неоднозначним явищем, що поєднує значний потенціал розвитку з ризиками та викликами. Його роль у сучасному світі полягає не лише у технічній модернізації процесів, але й у зміні самої природи інформаційного середовища. Для успішного використання інтелектуальних технологій необхідне комплексне поєднання технічних інновацій, правового регулювання, етичних норм та підготовки кваліфікованих фахівців. Лише за таких умов штучний інтелект стане інструментом прогресу, здатним підвищити ефективність обробки інформації та забезпечити розвиток суспільства у напрямку відкритості, безпеки та інноваційності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Варенко В. М. Електронні комунікації в інформаційно-аналітичній діяльності. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2023. №1. С. 53–58. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2023.276765>.
2. Інформаційно-аналітична діяльність: навч. посіб. / за ред. В.М.Варенко. Київ : Університет «Україна», 2014. 417с. URL:<https://kjourn.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/54/2018/04/Інформаційно-аналітична-діяльність.pdf>.
3. Злотківська Т. В. Штучний інтелект та його використання в програмному пакеті ADOBE. Мультимедійні технології в освіті та інших сферах діяльності : тези доповідей наук.-практ. конф. з міжнар. участю. Київ, 2023. С. 58–60. 8. Переваги штучного інтелекту. ВГОЛОС.ZT. URL: <https://www.vgolos.zt.ua/perevahyshtuchnoho-intelektu/>.
4. Сидоренко Т. М., Машковець С. В. Застосування штучного інтелекту в інформаційно-комунікаційному просторі. Економіка. Менеджмент. Бізнес. 2023. № 4(43). С. 81–85.
5. Штучний інтелект в Україні: досвід використання, перспективи, тренди в медіа. Центр політичного консалтингу. URL: <https://cpc.com.ua/articles/shtuchniy-intelekt-v-ukrainidosvid-vikoristannya-perspektivi-trendi-v-media>.

Савицький Максим

студент 2 курсу

факультет національної безпеки

захист інформації з обмеженим доступом

Науковий керівник: Василь ДАНИЛЕНКО

професор КФ ННІ ГІ д.і.н., професор заслужений

діяч науки техніки України (НАСБУ)

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА БОРОДЬБА З КІБЕРЗЛОЧИНАМИ

У роботі розглянуто можливості застосування технологій штучного інтелекту (ШІ) у сфері протидії кіберзлочинності в Україні. Підкреслено актуальність переходу від реактивних методів захисту до проактивних, що базуються на аналізі великих масивів даних та прогнозуванні загроз у реальному часі. Визначено ключові переваги ШІ для підвищення ефективності систем кіберзахисту, а також окреслено правові та організаційні виклики інтеграції таких технологій у діяльність сектору безпеки й оборони України.

Ключові слова: *штучний інтелект, кіберзлочинність, інформаційна безпека, кіберзахист, машинне навчання, національна безпека.*

Виклад основного матеріалу

Штучний інтелект є однією з провідних технологій, що формують нову парадигму кіберзахисту. Його застосування дозволяє здійснювати автоматизований моніторинг кіберпростору, виявляти аномалії, ідентифікувати загрози нульового дня та швидко реагувати на інциденти.

Отже встановлено, що сучасна кіберзлочинність характеризується транскордонністю, високою латентністю та масштабованістю, що перетворює її на системну загрозу національній безпеці України. Протидія цим загрозам вимагає впровадження інтелектуальних систем, здатних не лише фіксувати атаки, а й прогнозувати їх розвиток.

Особливе місце займають алгоритми машинного й глибокого навчання, які використовуються для аналізу шкідливого ПЗ, фішингових атак, кібершахрайства та виявлення підозрілої поведінки користувачів. Дослідження підтверджує ефективність використання NLP-технологій для кіберрозвідки, аналізу інформаційних потоків та виявлення дезінформаційних кампаній.

Нормативно-правовий аналіз показав, що Україна має розвинене законодавство у сфері кібербезпеки, однак відсутні чіткі норми щодо використання ШІ. Це створює правові прогалини у питаннях відповідальності за помилки автономних систем та гарантій захисту прав людини.

Міжнародний досвід (США, ЄС, Велика Британія, Ізраїль) демонструє важливість національної стратегії, державно-приватного партнерства та людиноцентричного регулювання у сфері використання ШІ для кіберзахисту. Для України пріоритетом є

створення концептуальної моделі інтеграції ІІІ у національну систему кібербезпеки та розробка відповідної законодавчої бази.

Висновки

1. Кіберзлочинність перетворилась на стратегічний інструмент гібридної війни, що становить загрозу політичній, економічній, війсьній та соціальній сферам України.

2. Штучний інтелект забезпечує якісно новий рівень протидії загрозам завдяки можливостям аналізу, прогнозування та автоматизованого реагування.

3. В Україні необхідне вдосконалення нормативної бази щодо використання ІІІ та запровадження практики державно-приватного партнерства у сфері кіберзахисту.

4. Перспективи розвитку пов'язані з упровадженням превентивних систем, здатних на основі ІІІ забезпечувати проактивний захист та інформаційний суверенітет держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 05.10.2017 № 2163-VIII.

2. Стратегія кібербезпеки України: Указ Президента України від 26.08.2021 № 447/2021.

3. Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність (ETS No.185) від 23.11.2001 р. (Будапештська конвенція).

4. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні, схвалена розпорядженням КМУ від 02.12.2020 № 1556-р.

5. Даниленко В. Юридичні аспекти застосування штучного інтелекту у сфері національної безпеки // Вісник НАСБУ. – 2022. – №3. – С. 45–53.

6. Савицький М.В. Використання ІІІ у протидії кіберзлочинності: проблеми та перспективи // Матеріали наук.-практ. конф. НАСБУ. – Київ, 2024. – С. 112–116.

7. Машковець С.В. Кібербезпека та штучний інтелект: теоретичні засади та практика. – Київ: НАСБУ, 2023. – 278 с.

8. Сидоренко Т.М. Проблеми нормативно-правового забезпечення штучного інтелекту в секторі безпеки. – Київ: НАСБУ, 2023. – 198 с.

9. ENISA. Artificial Intelligence Cybersecurity Challenges. – EU Agency for Cybersecurity, 2022.

10. NIST. Artificial Intelligence Risk Management Framework. – National Institute of Standards and Technology, 2023.

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

УДК 378.147:004:62

Микола БАЛАБА,

*Аспірант кафедри освітнього і соціокультурного
менеджменту та соціальної роботи,
Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького*

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КРЕАТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ІНЖЕНЕРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

***Ключові слова:** цифрові технології, професійна креативність, інженерна освіта, інноваційні методи навчання, цифрова компетентність, креативне мислення, цифрове середовище навчання.*

Сучасний світ швидко змінюється під впливом цифрових технологій, що особливо відчутно в освітньому процесі. Для підготовки інженерів важливо не лише опанування технічних знань, а й розвиток професійної креативності, яка сьогодні розглядається як одна з ключових компетентностей. Креативність дозволяє майбутнім фахівцям знаходити нестандартні рішення, пропонувати інноваційні ідеї та адаптуватися до постійних змін у професійному середовищі. Вона є інтегральною якістю особистості, яка формується під впливом навчання та практичної діяльності. У цьому процесі значну роль відіграють цифрові технології, що забезпечують доступ до нових форматів інформації, розширюють можливості взаємодії та створюють умови для творчої самореалізації студентів.

Найбільш поширені цифрові інструменти, які впливають на креативність студентів:

- CAD-системи – допомагають створювати 3D-моделі, експериментувати з конструкціями і знаходити оригінальні рішення.
- VR/AR-технології – дозволяють занурюватися у віртуальне середовище та тестувати ідеї без ризику помилок у реальності.
- Віртуальні лабораторії та симулятори – дають можливість набувати практичних навичок і перевіряти різні підходи.
- Платформи для командної роботи (Miro, Trello, Teams) – сприяють розвитку командної креативності.
- Штучний інтелект – допомагає студентам аналізувати дані та створювати нові алгоритми.

У підготовці інженерів найбільшого поширення набули різноманітні цифрові інструменти. Серед них особливе місце займають CAD-системи, які дозволяють створювати тривимірні моделі, експериментувати з різними варіантами конструкцій і тим самим стимулюють пошук оригінальних рішень. Використання VR і AR технологій дає змогу занурювати студентів у віртуальні середовища, де можна безпечно перевіряти

нестандартні підходи й удосконалювати ідеї. Віртуальні лабораторії та симулятори дозволяють відпрацьовувати практичні навички, формують гнучке мислення і заохочують до експериментування. Платформи для колективної роботи, зокрема Migo, Trello чи Microsoft Teams, сприяють розвитку командної креативності, адже майбутнім інженерам важливо навчитися працювати в групі та поєднувати різні ідеї. Перспективними інструментами також є системи штучного інтелекту, які допомагають студентам аналізувати великі масиви даних, будувати прогнози та створювати нові алгоритми.

Практика показує, що систематичне використання цифрових технологій позитивно впливає на рівень креативності студентів інженерних спеціальностей. Наприклад, ті, хто бере участь у проєктних завданнях із використанням VR чи CAD-моделювання, частіше демонструють оригінальність ідей та здатність комбінувати знання з різних галузей. Разом з тим надмірна цифровізація може мати й негативні наслідки. Іноді студенти стають надто залежними від готових інструментів і втрачають мотивацію до самостійного пошуку інформації чи генерації ідей. Крім того, існує ризик поверхневого засвоєння матеріалу, коли основна увага приділяється роботі з програмним забезпеченням, а не глибинному аналізу проблеми. Тому важливим завданням залишається гармонійне поєднання традиційних і цифрових методів навчання.

Ефективність впровадження цифрових технологій залежить від того, як саме вони інтегруються у навчальний процес. Роль викладача у цьому контексті є визначальною. Він має не лише володіти інструментами, але й організовувати навчальні завдання так, щоб вони вимагали від студентів творчого підходу. Зарубіжний досвід показує, що найрезультативнішими є проєктно-орієнтовані методи, коли студенти розробляють реальні інженерні рішення, застосовуючи цифрові технології. Такий підхід формує у майбутніх фахівців не тільки технічні навички, а й уміння генерувати інноваційні ідеї, працювати в команді та брати відповідальність за результати.

Таким чином, цифрові технології відкривають широкі можливості для розвитку професійної креативності студентів інженерних спеціальностей. Використання CAD-систем, VR та AR, віртуальних лабораторій, колабораційних платформ і штучного інтелекту стимулює розвиток інноваційного мислення та здатність до генерації нестандартних рішень. Проте ефективність цього процесу залежить від педагогічних умов їх застосування: методичного супроводу, мотивації студентів і готовності викладачів до інтеграції новітніх технологій у навчання. Перспективним напрямом подальших досліджень є створення освітніх моделей, у яких цифрові технології поєднуються з традиційними методами навчання та орієнтуються на гармонійний розвиток креативності майбутніх інженерів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Биков В. Ю. Цифрова трансформація освіти і науки: проблеми та перспективи / В. Ю. Биков // Інформаційні технології і засоби навчання. 2021. Т. 81, №1. С. 1–22. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v81i1.4386>
2. Гриневич Л. М. Інновації в освіті: стратегія, досвід, перспективи / Л. М. Гриневич. К. : Освіта України, 2019. 228 с.

3. Єрмоленко А. М. Креативність як фактор розвитку професійних компетентностей студентів технічних спеціальностей / А. М. Єрмоленко // Педагогіка і психологія. 2020. № 3. С. 112–119.
4. Kaufman J. C., Sternberg R. J. The Cambridge Handbook of Creativity. Cambridge : Cambridge University Press, 2019. 866 p.
5. OECD. The Future of Education and Skills: Education 2030. Paris : OECD Publishing, 2018. 37 p.

Демченко В.М.

аспірант

Хмельницький національний університет,

м. Хмельницький, Україна

ORCID: 0009-0008-7500-386X

ЦІННІСНО-МОТИВАЦІЙНІ ОРІЄНТИРИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ВИМІРІ

У контексті глобалізаційних зрушень та активної інтеграції України до європейського освітнього й культурного простору формування національної ідентичності молодших школярів набуває особливої актуальності. Входження країни до європейського освітнього та культурного простору супроводжується інтенсифікацією міжкультурних взаємодій, що призводить до розмиття традиційних культурних границь. Тому збереження та розвиток національної ідентичності набувають стратегічного значення для сталого розвитку особистості та нації в цілому.

Водночас європейська інтеграція передбачає не ізоляцію, а відкритість до загальноєвропейських цінностей та створює унікальну можливість для гармонійного поєднання національно-культурного самовизначення з універсальними цінностями – повагою до культурного різноманіття, толерантністю, демократичним світоглядом і громадянською відповідальністю. Сучасна початкова школа має виховувати не лише патріота, а й відкритого до світу громадянина, здатного критично мислити, усвідомлювати свою приналежність до української нації й одночасно розуміти себе частиною європейської цивілізації. Реалізація цієї мети значною мірою залежить від професійної готовності вчителя початкової ланки.

Сьогодні педагог має бути не лише методично грамотним фахівцем, а й особистістю, яка внутрішньо усвідомлює національні цінності, здатна інтегрувати їх із принципами гуманізму, прав людини та демократії. Тому мотиваційна складова підготовки майбутніх педагогів набуває стратегічного значення, адже вона поєднує заглиблене засвоєння національних ціннісних орієнтирів з активним включенням до європейського культурно-освітнього простору. Такий синтез усуває штучну дихотомію «національне – європейське», замінюючи її конструктивним діалогом культур, який стає фундаментом сучасної громадянської освіти. Формування цієї мотивації не може бути стихійним чи епізодичним, воно вимагає системного педагогічного супроводу, що базується на трьох взаємопов'язаних засадах: аксіологічна рефлексія, практичне втілення національних цінностей та інтеграція європейських ціннісних парадигм.

Аксіологічна рефлексія передбачає свідоме осмислення майбутнім учителем власних ціннісних орієнтацій щодо національної ідентичності, ролі освіти в її збереженні та розвитку, а також особистої відповідальності за трансляцію цих цінностей у професійній діяльності. Наприклад, використання рефлексивних щоденників, де студенти аналізують власні реакції на актуальні суспільні події (такі як вшанування пам'яті Героїв Небесної Сотні або обговорення європейських ініціатив у сфері освіти), допомагає трансформувати абстрактні ціннісні конструкти в особистісно значущі смисли. Як зазначають І. Бех і З. Ковальчук, саме рефлексія трансформує абстрактні ціннісні конструкти в особистісно значущі смисли, створюючи передумови для формування стійкої внутрішньої мотивації. Без неї цінності ризикують залишитися лише формальними деклараціями, позбавленими життєвої сили та практичного впливу на педагогічну діяльність [1; 2].

Практичне втілення національних цінностей реалізується через розробку та впровадження виховних проєктів, інтегрованих уроків і класних годин, спрямованих на формування патріотизму, громадянської свідомості та шанобливого ставлення до історичної пам'яті. Наприклад, проєкти з дослідження локальної історії (збирання усних свідчень ветеранів, створення віртуальних музеїв шкільної громади) або тематичні тижні патріотичного виховання (присвячені Дню Гідності та Свободи, Дню Соборності України) дозволяють студентам не лише опанувати цінності на теоретичному рівні, а й особистісно пережити їх. Такі форми роботи перетворюють знання на переконання та професійні компетентності, забезпечуючи перехід від пасивного сприйняття до активного відтворення ціннісних орієнтирів у реальній педагогічній практиці.

Інтеграція європейських ціннісних парадигм передбачає включення до навчальних програм модулів з громадянської освіти, міжкультурного діалогу, прав людини та демократичного управління освітнім процесом. Це може виявлятися в спільних онлайн-семінарах з європейськими університетами, де обговорюються питання толерантності та прав людини, або в симуляційних іграх, що моделюють демократичні процеси прийняття рішень у школі. Вони стимулюють глибоку саморефлексію, формують ціннісну стійкість і розвивають професійну сміливість. Такий підхід формує у майбутнього вчителя розуміння школи як відкритого простору, де національна ідентичність не протиставляється глобальним тенденціям, а розвивається в постійному діалозі з іншими культурами.

Отже, формування національної ідентичності молодших школярів у сучасних умовах є стратегічним завданням, успішна реалізація якого залежить від професійної та ціннісної готовності вчителя. Ціннісно-мотиваційна основа підготовки майбутніх педагогів, побудована на синтезі ціннісного світогляду, внутрішньої мотивації та рефлексивної компетентності, стає ключем до ефективного виховання громадянина України, відкритого до Європи та світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Виховання особистості : ціннісно-мотиваційні основи формування національної свідомості : монографія. Київ : Академвидав, 2020. 320 с.
2. Ковальчук З. Особистісна рефлексія в умовах постійних соціальних змін. Соціально-правові студії. 2021. Вип. 4 (14). С. 177–183. DOI: 10.32518/2617-4162-2021-4-177-183.

Кривонос Мирослава Петрівна
*асистент кафедри комп'ютерних наук та
інформаційних технологій*
Житомирський державний університет імені Івана Франка

КОМАНДНЕ НАВЧАННЯ – ЗАПОРУКА УСПІХУ

Сучасні життєві реалії значно вплинули на спосіб життя суспільства, на мислення, ставлення до життя, і, звичайно, на систему освіти. Зміни в суспільстві призвели до перегляду напрямів освіти. Адже, якщо раніше здобувачі освіти повинні були досконало вивчити теорію перед тим, як використовувати її на практиці, то сьогодні диктує такі умови, в яких практичне застосування набутих знань вимагається ще в школі. Навчання в сучасній школі має випереджувальний характер: підготовка активної, цілеспрямованої, конкурентоспроможної молоді.

Так як головною метою закладу освіти є підготовка висококваліфікованого фахівця, то і підходи до навчання поступово зазнають змін. Значимо, що для досягнення прогресу в бізнесі, одним з ключових принципів успіху є командна робота. Тому для ефективної підготовки учнів до професійної взаємодії доцільно використовувати такі ж підходи в навчанні, тобто, формування вміння працювати в команді.

Під командним (груповим) навчанням мається на увазі «процес розвитку здібностей команди досягти тих результатів, які хочуть отримати її члени» (Сенге, 1990) <https://livingfo.com/piata-dystsyplina-senhe/>. Коли члени команди навчаються разом, це, як вважає Сенге, призводить не тільки до високих результатів діяльності, а й до того, що люди навчаються швидше, ніж за інших способів отримання знань.

Працюючи спільно, учні стають набагато ефективнішими, адже командна робота завжди дає більший результат

Щоб організувати продуктивну командну роботу треба докласти неабияких зусиль. Для формування вміння учнів працювати в команді, разом виконувати певні завдання і досягати цілей, використовуються такі ж принципи, як і в бізнесі:

- чітко сформульована мета;
- обов'язкова дисципліна і організованість;
- створення атмосфери поваги;
- регулярне та зрозуміле спілкування;
- правильне поєднання навичок.

Виділимо основні етапи формування команди (за Брюсом Такманом) <https://pravokator.club/publikatsiyi/etapy-stvorennya-ta-rozvytku-komand-model-bryusa-takmana/>:

- формування (знайомство членів команди);
- конфліктування (визначення ролей та постановка завдань);
- нормування (погодження між собою спільних процесів та ролей);
- виконання (тісна взаємодія команди);
- розпуск (завершення роботи команди після виконання завдань та досягнення цілей).

Існує 5 основних моделей команд, які прийняті у світовій спільноті:

- традиційна;
- модель командного руху;
- передова модель;
- цільова модель;
- віртуальна модель.

Тому вчитель має чітко розуміти, яка саме модель команди буде найбільш ефективною в певній ситуації для досягнення очікуваних результатів.

До переваг командної роботи можна віднести такі фактори:

- співпраця в поєднанні зі здоровою конкуренцією;
- формування в учнів самовпевненості;
- підготовка учнів до подальшої професійної діяльності;
- взаємодопомога і підтримка;
- взаємонавчання

Проте в командній роботі наявні і певні недоліки:

- надання певними здобувачами освіти переваги індивідуальній роботі, невміння і небажання працювати в команді;
- нерозуміння кінцевої мети всіма учасниками команди;
- підвищення стресовості;
- досягнення команди в цілому можуть не відображати особисті успіхи кожного члена;
- несправедливий розподіл ролей, де одні учні беруть на себе забагато, а інші лишаються осторонь;
- не завжди командне рішення є найкращим, адже воно може бути результатом компромісу, а не істини, особливо якщо деякі ідеї були проігноровані.

Виділення недоліків командної роботи допомагає вчителю правильно організувати освітній процес. Педагог, знаючи про потенційні проблеми, може завчасно передбачити та мінімізувати негативні наслідки, адаптуючи завдання та методи оцінювання так, щоб уникнути конфліктів і забезпечити ефективну співпрацю членів команди.

Зауважимо, що здійснювати командне навчання можна як офлайн, так і онлайн. Саме завдяки швидкому розвитку інформаційних технологій командна робота легко перейшла в дистанційний режим.

Таким чином, врахування особливостей організації командної роботи, вибір найбільш ефективних технік та прийомів посилює ефективність освітнього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Спільне викладання в інклюзивному класі: метод. матеріали. /Укладач – Софій Н. З., К.:ТОВ «Видавничий дім «Плеяди». 2015. 70 с.
2. Софій Н. Демократична освіта – освіта без упереджень та стереотипів. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство. Київ, 2000. С. 10–14.
3. Психологія командотворення: Ціннісно-рольовий підхід до формування та розвитку команд: монографія/ В. В. Горбунова. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 380 с.
4. Муха Р.А. Команда, її сутність та особливості розвитку. Ефективна економіка. 2015. №8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4253>

Матяшук Наталія Вікторівна

nataliiamatiashuk@gmail.com

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти

Рівненського державного гуманітарного університету

Науковий керівник: д-р пед. наук, доц., проф. І. І. Садова

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ ВМІНЬ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Нині освітня система перебуває у процесі інтенсивного трансформування, викликаного переходом від традиційно-репродуктивної моделі навчання до особистісно-компетентнісного підходу. Такий підхід передбачає не лише накопичення знань у школярів, а й розвиток здібностей до ефективної взаємодії, співпраці та комунікації в різноманітних навчальних та життєвих ситуаціях. Тому питання удосконалення комунікативних навичок молодших школярів набуває особливої актуальності, оскільки вони становлять фундамент їхньої загальної компетентності.

У цьому контексті інтерактивні технології розглядаються як ефективний інструмент організації навчального процесу, який забезпечує умови для активної пізнавальної роботи, рівноправного діалогу та обміну думками між учнями. Застосування інтерактивних технологій у початковій школі підвищує формування навичок діалогу, розвиває мовленнєву активність і вміння обґрунтовувати власну точку зору. Відтак, вивчення потенціалу інтерактивних технологій у підвищенні комунікативних навичок учнів початкових класів має як наукове, так і практичне значення.

Інтерактивність у навчанні перш за все розглядається як принцип, що визначає особливий формат взаємодії та ведення діалогу. У рамках навчального процесу інтерактивна технологія охоплює не лише використання комп'ютерних засобів, але й організацію уроку, побудовану на взаємодії, що відбувається між усіма учасниками [2, с. 9].

Навчання за інтерактивним підходом проходить через постійну активну і позитивну взаємодію всіх учасників. Учні мають змогу працювати разом, у групах, індивідуально чи в тісній співпраці. В освітньому процесі формується справжня спільнота, де учитель і учні перебувають на рівних позиціях. У такій атмосфері аудиторія стає простором для взаємодії та співпраці, що дозволяє учителю виконувати роль лідера, підтримуючи гармонійний розвиток учасників.

Інтерактивні методи навчання характеризуються численними перевагами у порівнянні з традиційними підходами до освітнього процесу. Традиційні методи здебільшого зосереджуються на пасивному засвоєнні інформації, коли учні слухають лекції або виконують завдання, спрямовані на закріплення вже опанованих знань. У таких умовах роль учнів зводиться здебільшого до позиції пасивних спостерігачів, із обмеженою можливістю для активної взаємодії як із навчальним матеріалом, так і між собою. Інтерактивні ж підходи, навпаки, стимулюють активну участь учнів у

навчальному процесі, що підвищує їхню відповідальність за власні освітні досягнення. Такі методи включають інтеграцію групових дискусій, обговорення тем і концепцій, рольових ігор та спільну роботу в команді. Цей підхід сприяє не лише більш глибокому осмисленню навчального матеріалу, але й розвитку ключових соціальних навичок, таких як уміння комунікувати, співпрацювати в групах, аргументувати свою точку зору та ефективно керувати командною діяльністю [1, с. 24].

Найбільш поширеною є така класифікація методик інтерактивних технологій навчання:

- інтерактивні технології кооперативного навчання;
- технологія колективно-групового навчання;
- технології ситуативного моделювання;
- технології опрацювання дискусійних питань [4, с. 27].

Виділені групи інтерактивних технологій конкретизуються у практиці навчання молодших школярів через різні методи та вправи. Приведемо приклади їх застосування.

«Мікрофон» Цей метод дає кожному учневі можливість швидко висловити думку або відповіді на запитання, по черзі.

Щоб провести цей прийом, потрібно:

1. поставити запитання всім учням;
2. взяти предмет (наприклад, ручку або олівець), який буде символізувати мікрофон, і передавати його учням, щоб вони по черзі висловлювали свої думки;
3. говорити може тільки той, у кого в руках мікрофон;
4. ніхто не може перебивати того, хто говорить;
5. відповіді мають бути чіткими та короткими; 6. інші учні не мають права коментувати висловлені думки [3, с. 21].

Особливо корисно застосовувати прийом «Мікрофон» під час повторення раніше вивченого, перевірки домашнього завдання, підсумку уроку або рефлексії.

«Мозковий штурм». Цей метод застосовується для колективного розгляду конкретної задачі. Під час «Мозкового штурму» усі учні обмірковують одну проблему і мають можливість висловити власну точку зору. Мета прийому – за короткий проміжок часу зібрати якомога більше ідей і пропозицій від усіх учасників щодо вирішення поставленої проблеми.

Організація прийому «Мозкового штурму» передбачає:

1. чітке визначення проблеми та її фіксація на дошці;
2. забезпечення всім учням можливості висловлювати свої ідеї, коментарі, приводити слова чи вирази, що пов'язані з даною темою;
3. запис усіх пропозицій і ідей, зокрема найнеочікуваніших, учителем на дошці або на аркуші паперу без будь-яких зауважень;
4. стимулювання розширення і уточнення ідей, озвучених іншими учасниками;
5. проведення підсумкового обговорення й оцінки запропонованих ідей [3, с. 22].

«Інтерв'ю». Це прийом, який спрямований на розвиток діалогічної мовленнєвої практики. Під час інтерв'ю школярі вчаться ініціювати звернення до співрозмовника, уважно його вислуховувати, формулювати питання та відповідати на них.

Організація «Інтерв'ю» включає:

1. формування пар серед учнів;
2. розподіл функцій: кореспондент і респондент;
3. складання та зазвучення кореспондентом питань до респондента за обраною темою;
4. надання респондентом відповідей на поставлені питання;
5. зміну ролей між учасниками інтерв'ю [3, с. 23].

Отже, інтерактивні технології слугують потужним інструментом у вихованні комунікативних навичок у дітей молодшого школярського віку, бо вони дозволяють організовувати активну мовленнєву взаємодію, спільну роботу та обмін ідеями. Застосування таких підходів сприяє не тільки ознайомленню з навчальним матеріалом, а й розвитку умінь слухати співрозмовника, конструктивно викладати свою точку зору та працювати в колективі.

Залучення школярів до інтерактивних форм діяльності формує у них активну позицію в процесі навчання, підвищує ініціативність, творчість і відповідальність за спільний результат. Така стратегія відповідає сучасним освітнім вимогам, в яких пріоритетом є не просто пасивне сприймання знань, а формування ключових компетенцій. Тому варто впроваджувати інтерактивні методики в усі предмети початкової школи систематично, комплексний підхід забезпечує всебічний розвиток комунікативної компетентності і створює фундамент для подальшого успішного навчання та соціальної адаптації учнів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Інтерактивні технології навчання: електронний навчальний курс. А. Єрмоленко. Біла Церква: БІНПО, 2022. 37 с.
2. Пометун, О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання : теорія, практика, досвід. Київ : А. П. Н., 2002. 136 с.
3. Пономарьова, К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. 88 с.
4. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.- метод. посібн. О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. Київ : Видавництво А.С.К., 2004. 192с. URL: https://pedagogika.ucoz.ua/knygy/Suchasnyj_urok.pdf

Стужук Ілля Анатолійович
магістрант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Соціокультурна компетентність потрібна керівникам закладів освіти для розвитку партнерських відносин із громадою, оскільки соціокультурна компетентність сприяє налагодженню співпраці з батьками, місцевою владою, культурними та громадськими організаціями, що підсилює виховний потенціал школи. Соціокультурна компетентність допомагає керівникам закладів освіти в управлінні змінами та інноваціями, оскільки уміння враховувати соціокультурний контекст дозволяє керівнику ефективніше впроваджувати нові освітні технології й реформи, пристосовуючи їх до умов конкретного закладу.

Варто зазначити, що аналіз наукової літератури з проблеми дослідження засвідчив відсутність єдиної точки зору на чинники, фактори, що сприяють формуванню соціокультурної компетентності майбутніх керівників освітніх закладів. Науковці вказують на важливість різних факторів, чинників, педагогічних умов під час організації діяльності, спрямованої на формування соціокультурної компетентності особистості.

Аналіз підходів І. Турчиної, М. Шостак, Н. Чернухи, А. Мурзіної та Л. Липшиць [1; 2; 5] свідчить, що формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів розглядається ними як комплексний процес, що вимагає поєднання мотиваційних, змістових, організаційних і практико-орієнтованих чинників. Дослідники наголошують на важливості розвитку внутрішньої мотивації студентів до професійного самовдосконалення та міжкультурної взаємодії, а також на необхідності вибудови навчального процесу на основі цінностей міжнаціонального діалогу, толерантності й взаємоповаги.

Спільним у їхніх підходах є акцент на інтеграції знань із різних дисциплін, використанні активних і кооперативних методів навчання, створенні ситуацій професійної взаємодії, наближених до реальних умов майбутньої педагогічної діяльності. Таким чином, педагогічні умови, визначені зазначеними науковцями, формують цілісну модель підготовки майбутніх учителів, у межах якої соціокультурна компетентність постає не лише як складник професійної підготовки, але й як базова характеристика сучасного педагога, здатного ефективно працювати у багатокультурному освітньому середовищі. Це ж стосується, на нашу думку, соціокультурної компетентності майбутніх керівників освітніх закладів.

Отже, можемо стверджувати, що організаційно-педагогічні умови у закладі вищої освіти є визначальним чинником у процесі формування соціокультурної компетентності майбутніх керівників закладів освіти. Вони мають забезпечувати цілісність освітнього середовища, поєднання теоретичної підготовки з практичною діяльністю та створювати можливості для культурного і професійного саморозвитку здобувачів. Певною мірою до таких умов можна віднести упровадження в освітні програми дисциплін гуманітарного, культурологічного, комунікативного спрямування; інтеграцію курсів із міжкультурної комунікації, управлінської етики, освітньої політики та соціальної психології; орієнтацію навчальних програм на розвиток критичного мислення, толерантності, етичної відповідальності та лідерських якостей. Особливе значення відіграє в цьому процесі партнерство університету з культурними інституціями (музеями, театрами, мистецькими організаціями); розвиток волонтерських і соціальних ініціатив студентів у сфері освіти й культури; формування атмосфери взаємоповаги, академічної доброчесності та толерантності у студентському колективі; створення багатокультурного освітнього середовища (через академічну мобільність, участь у міжнародних програмах, залучення іноземних студентів і викладачів).

На підставі аналізу наукової літератури з проблеми дослідження [1; 3; 4] виокремлюємо такі педагогічні умови формування соціокультурної компетентності майбутніх керівників закладів освіти: залучення здобувачів до організації й участі у культурно-освітніх заходах (фестивалі, круглі столи, дискусії, творчі проекти), спрямованих на міжкультурний діалог; забезпечення умов для студентського самоврядування та участі магістрантів у прийнятті управлінських рішень університету; застосування інтерактивних методів навчання (тренінги, кейс-стаді, проєктні технології, проблемно-орієнтоване навчання); залучення магістрантів до дослідницької діяльності з проблем культурного розвитку та освітнього менеджменту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Липшиць Л. В. Формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у процесі вивчення англійської мови. Педагогічний альманах. 2012. Випуск 15. С. 178-182.
2. Турчина І. С., Шостак М. С. Психолого-педагогічні умови формування соціокультурної компетентності у майбутніх учителів початкової школи. 2018: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/2.1/37.pdf>
3. Фрицюк В. А. Адаптація студентів до навчального процесу у вищому педагогічному навчальному закладі. Наукові записки. Серія: Педагогіка і психологія. ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2007. Вип. 20. С. 166–171.
4. Фрицюк В. А. Професійний саморозвиток майбутнього вчителя. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: 36. наук. праць. Випуск 39 / Редкол.: В.І. Шахов (голова) та ін. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. С. 247–250. https://vspu.net/nzped/index.php/nzped/issue/view/20/nz-pip_39
5. Чернуха Н. М., Мурзіна А. В. Умови формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів філологів. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. № 9 (172). 2009. С. 165-173.

Фадєєва Людмила Акиндиївна
*заступник начальника комунального закладу
«Ліцей з посиленою військово-фізичною
підготовкою повітряних сил»
Вінницької обласної Ради*

СТРУКТУРА І ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ОСВІТНІХ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ПРОФІЛЬНОМУ НАВЧАННІ

Інновації в освіті – це процес впровадження нових ідей, педагогічних та управлінських технологій, а також методів навчання, які суттєво покращують результати освітньої діяльності, підвищують ефективність навчання та сприяють розвитку учнів у сучасному цифровому світі, вони пов'язані з внесенням змін в:

- цілі, зміст, методи і технології, форми організації освітнього процесу і систему управління закладом освіти;
- організацію освітнього процесу;
- систему контролю і оцінки рівня здобутих знань;
- систему фінансування закладів освіти;
- навчально-методичне забезпечення освітнього процесу;
- систему виховної роботи;
- навчальні плани та програми з вивчення предметів;
- діяльність учня і педагога (педагогічне партнерство)

Новації можуть включати використання передових технологій, фокусувати увагу вчителя на критичному мисленні та самостійному пошуку інформації учнями, а також адаптацію освітніх процесів до нових реалій.

Будь-які нові підходи чи ідеї в освіті спочатку можуть сприйматися як незвичні, але згодом їх визнають, вони викликають інтерес, здобувають своїх прихильників та послідовників. У педагогіці вони допомагають досягти, здавалося б, недосяжних результатів, оскільки ставлять дитину в центр освітнього процесу, що дозволяє досягати на перший погляд неймовірних результатів у навчанні та вихованні.

Сучасні інноваційні технології навчання, що активно впроваджуються в освіту, спрямовані на формування нової системи мислення для людини XXI століття.

Сьогодні до учнів старшої профільної школи висуваються нові вимоги, зокрема вони мають вміти:

- ефективно працювати з інформацією;
- впевнено спілкуватися;
- гнучко мислити та знаходити рішення у нестандартних ситуаціях;
- в умовах обмеженого часу коротко і ясно формулювати та висловлювати власну думку;
- мати загальні підходи до застосування знань на практиці

Сформувати такі важливі якості у здобувачів освіти може лише кваліфікований педагог-професіонал. Особлива відповідальність за становлення й творчий розвиток особистості покладається на вчителів ліцеїв профільного спрямування.

Сьогодні гостро стоїть необхідність підвищення якості знань та загального рівня освітнього процесу у профільних ліцеях, не менш важливим є посилення профорієнтаційної підготовки щоб старшокласники були готові свідомо обрати свою майбутню професію.

Модернізація освітнього процесу в профільній освіті зосереджує підвищену увагу на особистості. Зусилля вчителя має бути спрямоване на розкриття та розвиток творчого потенціалу всіх учасників освітнього процесу. Потрібен творчий пошук як абсолютно нових, так і творчо вдосконалених концепцій, підходів і принципів. Новації в педагогіці охоплюють не лише ідеї, технології та методи, які раніше не поєднувалися чи не застосовувалися, але й той комплекс елементів педагогічного процесу, які дозволяють ефективно вирішувати навчальні та виховні завдання в умовах що постійно змінюються.

Ключові аспекти інновацій в профільній освіті:

Нові знання та технології:

Застосування сучасних комп'ютерних технологій, віртуальної реальності та штучного інтелекту в освітньому процесі.

Передові методики:

Використання методів, які стимулюють учнів до самостійного пошуку, критичного мислення та вирішення проблем, а не простого запам'ятовування інформації.

Зміна ролі учня:

Перехід від пасивного засвоєння знань до активної ролі в навчанні, де учень стає центральною фігурою освітнього процесу.

Ефективність та результат:

Забезпечення якісного покращення результатів навчання, швидшого засвоєння інформації учнями та своєчасного виявлення труднощів у навчанні.

Адаптація до нових викликів:

Підготовка учнів до цифрової епохи, розвитку в них навичок навчання впродовж життя та адаптації до постійних змін у сучасному світі.

Продуктами інноваційної діяльності є нововведення (новоутворення, новації), які позитивно змінюють систему освіти, визначають її розвиток і характеризуються новим чи вдосконаленим змістом освіти, засобами навчання, виховання, освітніми моделями та адекватними їм системами управління, зафіксованими у формах, придатними для апробації, розповсюдження та освоєння (1).

Створення та поширення освітніх новацій зумовлене низкою об'єктивних чинників, які охоплюють як нормативно-правові, так і методологічні аспекти:

- трансформація освітнього процесу в бік його профілізації та індивідуалізації;
- концептуальні зміни в підході до концепції національно-патріотичного виховання;
- розвиток авторських рішень поява авторських навчальних програм, посібників, підручників;
- нові методичні підходи: використання методів моделювання та проектування життєтворчості особистості;

➤ зміни у взаємодії: запровадження діалогової форми спілкування між суб'єктами освітнього процесу;

➤ використання варіативних моделей структури управління закладами освіти

Реформування освітньої системи України в напрямку інтеграції в європейський освітній простір передбачає розробку та впровадження інноваційних освітніх систем і технологій.

Різноманітність функцій освітніх технологій пояснюється варіативністю їх структури, складовими якої є, крім традиційних, новітні засоби освітнього процесу, зокрема інтерактивні, інформаційно-комунікаційні технології, а також дистанційні форми організації навчання, які зараз набули особливої популярності в Україні, країнах Європейського Союзу та світі в цілому.

Будь-яка технологія передбачає мистецтво володіння процесом, певну послідовність операцій з використанням необхідних засобів (матеріалів, інструментарію та алгоритму дій), тобто в процесуальному розумінні технологія має дати відповідь на запитання: «Як досягти результату діяльності (з використанням чого і якими засобами)?». Поняття технології при цьому відображає спрямованість наукових чи практичних досліджень (у тому числі і педагогічних) на цілеспрямоване вдосконалення діяльності людини, підвищення її результативності, інструментальності, технічності (2).

Національною програмою інновацій в освіті України є комплексна політика «Освіта для життя» Міністерства освіти і науки України, яка спрямована на системне оновлення змісту шкільної освіти та продовження реформи «Нової української школи». Вона впроваджується з 2025 по 2029 рік та передбачає пілотування нових програм, створення сучасних підручників, навчання вчителів та повне впровадження оновленої системи у всіх школах України.

Основною метою інноваційної діяльності у сфері освіти є підвищення якості освітнього процесу шляхом створення (вдосконалення) освітніх, навчальних, виховних, психолого-педагогічних та управлінських моделей, технологій проведення експерименту або реалізації проєкту (3).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грітченко А.Г. Інноваційні технології у галузі професійної освіти: електронний навчально-методичний посібник Умань: УДПУ, 2022 10 ст.

2. Єфремова Г.Л., Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі Монографія За загальною редакцією кандидата педагогічних наук, доцента Г.Л. Єфремової Суми – 2021 5-6 ст.

3. Про затвердження Положення про порядок здійснення інноваційної діяльності у сфері освіти Наказ Міністерства освіти і науки від 12 травня 2023 року № 552 р І п 2

Ходунова Вікторія Леонідівна,
доктор педагогічних наук, професор
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ

ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ПОНЯТТЯ КУЛЬТУРА

Культура – цінність, що узагальнює довготривалий досвід і характеризує рівень розвитку на певному етапі суспільно-економічних формацій, конкретних суспільств, націй і народностей. Культура виражає прояви життя людей відповідно ідеї, ідеалу, нормам та цінностям. Культура охоплює сфери, такі як рівень освіченості та культурна вихованість [1].

Втім необхідно зазначити, що розвиток культури залежить від вимог суспільства к сформованому рівню «культурності», естетизації, естетичності суспільства та особистості. На думку автора культурологічного бестселера «Захід Європи» О. Шпенглера, культура переживає етапи зародження, формування, злету і падіння, при цьому ідеальна тривалість життя культури обмежується одним тисячоліттям [2].

На основі аналізу соціальних умов, ретроспективного розгляду історичних контекстів зумовленості культури, розкрито зміст та особливості осмислення культури на ключових етапах суспільно-історичного розвитку. Так, на переконання В. Кизими, класичне розуміння культури ототожнює її з історією, в такому визначенні поняття «культура» та «історія» стають практично синонімами [3].

Уявлення про культуру як інструменту для «оброблення» та «культивування» душі сприяло з'єднанню поняття «культури» з результатами виховання та освіти в епоху . Філософськими концепціями Сократа, Платона, Аристотеля визначено конструктивні погляди щодо ціннісної спрямованості культури, пов'язаної із суспільною практикою. Домінуючим принципом та нормою культури в епоху Класицизму є духовна краса та естетична свідомість людини. Виходячи із трактатів Г. Гердера «культуру» визначено як «самостійний і важливий феномен буття людства» [4].

Розуміння культури, в епоху Відродження, як чогось неповторного, призвело до її видозмінення – поділу на «науку про природу» та «науку про культуру». З огляду на догматично-філософські підходи В. Віндельбанда та Г. Ріккєрта, культура включає в себе комплекс непізаного світу природи, створеного Богом, та створеного людиною світу культури [5].

Предметом суспільної уваги епохи Просвітництва є формування громадянина, його політичної, моральної та естетичної культури. Тлумачачи поняття «культура», філософ-деїст Вольтер звертає увагу на виховання естетичного смаку, в якому важлива роль належить мистецтву. Французький філософ Дідро

вказує на різноманітність і залежність прекрасного від контексту та індивідуальних особливостей людини. Американський культуролог Е. Кассірер висловлює думку, що культура надає людині не лише інструменти для розуміння світу, а й дещо додаткове – «структурні умови вищої форми суспільства». Згідно з Е. Тайлором, засновником культурної антропології, культура містить «знання, вірування, мистецтво, мораль, закони, звичаї, здібності та звички, які людина здобуває та розвиває, функціонуючи як член суспільства» [2].

З XVIII століття культуру інтерпретують як духовну вихованість людини в суспільстві, додатково уточнюючи терміном «humanity» (укр. - людяність), що відзначає розуміння духовності. Відповідно до цього підходу, культура розглядається як накопичення матеріальних і духовних цінностей протягом всієї історії, а також різних форм діяльності, які соціального, інтелектуального, творчого, морального, естетичного та фізичного вдосконалення.

Матеріальна культура – сукупність фізичних об'єктів, які виникають внаслідок людської трудової діяльності, як-от будинки, інструменти, книги, продукти, одяг і прикраси. Ці об'єкти, відомі як артефакти (від лат. arte – штучний, і factus – створений), мають для людей як функціональне, так і символічне значення.

Духовна культура – нематеріальні результати людської діяльності, створені розумом і почуттями, такі як мова, знання, традиції, міфи та символи [6]. До того ж, «духовна культура є продуктом творчої діяльності людей, бо створюється не руками, а розумом» [7].

У XIX–XXI століттях культура претерпіває суттєві трансформації. Актуалізується проблема раціонального, нераціонального та ірраціонального, що відображається в системі становлення та розвитку культури. Об'єктом наукових роздумів стає людина і її естетичне сприйняття оточуючого світу в умовах відчуження, соціальних криз та граничних ситуацій.

Зазначимо, що концепція культури і дотепер залишається за межами дискурсу, її трактування різняться залежно від рівнів наукового пізнання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Енциклопедія історії України / НАН України, Ін-т історії України ; гол. ред. В. А. Смолій. Київ : Наук. думка, 2008. 568 с.
2. Ходунова В. Л. Естетична культура: теоретичний аспект. Наукові перспективи. 2022. № 5 (23). С. 469–483.
3. Кизима В. В. Культурологія і сучасна методологія гуманітарного пізнання. Вісник НАН України. 2001. № 5. С. 13–25.
4. Левчук Л. Т., Панченко В. І., Оніщенко О. І., Кучерюк Л. Ю. Естетика : підручник. Київ : Вища шк., 2006. 431 с.
5. Енциклопедія освіти / за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
6. Дворецька Г. В. Соціологія : навч. посіб. Київ : 2002. 472 с.
7. Подольська Є. А., Лихвар В. Д., Іванова К. А. Культурологія : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2003. 288 с.

Шуляк Тетяна Анатоліївна

Методист комунального закладу

«Ліцей з посиленою військово-фізичною підготовкою повітряних сил»

Вінницької обласної Ради

м. Тульчин, Україна

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ: КОРИСТЬ І РИЗИКИ.

Сучасна Україна знаходиться на етапі цифрової трансформації всіх галузей, саме тому важливо докорінно трансформувати освітні технології, щоб виховувати сучасну молодь всебічно розвиненою та адаптованою до мінливих соціально-економічних умов [1,2]. Дистанційні школи, онлайн-курси та інноваційні майстер-класи стають дедалі популярнішими серед учасників освітнього процесу, адже пропонують багато істотних переваг порівняно з децю застарілим офлайн-навчанням. Більшість прогресивних навчальних закладів використовують штучний інтелект, віртуальні 3D-моделі, а також цілі інтерактивні платформи для покращення освітнього процесу учнів. Але активне впровадження інтерактивних технологій має не лише позитивні наслідки, а й низку викликів, що потребують осмислення.

Ключові слова: система освіти, цифрове середовище, сучасні технології, дистанційна освіта.

Сучасні освітні технології — це комплекс прийомів, засобів та методів організації навчальної діяльності, спрямованих на ефективне досягнення освітніх цілей шляхом використання інноваційних підходів і цифрових інструментів. Вони інтегрують інформаційні технології, інтерактивні методи та модульні підходи, щоб зробити процес навчання більш ефективним, цікавим та відповідати прогресу в світі. Разом з цим, зазначу, що методи навчання повинні відповідати сучасним вимогам суспільства та існуючим тенденціям у галузі освіти [3]. Із впровадженням інноваційних методів навчання реалізується справжня реформа освітнього процесу в цілому, яку може здійснювати кожен вчитель на кожному уроці. Інноваційні педагогічні методи здатні забезпечити посилений темп розвитку дидактичної системи. Оскільки впроваджені методи дають можливість прогресувати, сучасне навчання відбувається в максимально прискореному темпі. Якість і результативність навчання учнів безпосередньо залежить від грамотного вибору і впровадження різноманітних, найбільш відповідних методів навчання. Вибір методів навчання визначається змістом програми навчання, поставленими завданнями. Використання інноваційних технологій у освіті дає змогу значно поліпшити освітню систему й адаптувати її до мінливих потреб суспільства [4].

Які ж основні переваги новітніх технологій в освітньому процесі?

1. Інтерактивність. Наочним, результативним та по-справжньому цікавим уроком стає під час використання різноманітних інтерактивних інструментів. Це мотивує учнів до самостійної науково-дослідницької роботи, творчо надихає та допомагає віднайти взаємозв'язок між навчанням та реальним життям.

2. Розвиток цифрової компетентності. Робота з сучасними технологіями формує навички, які є ключовими для життя і професійної діяльності в інформаційному суспільстві.

3. Розвиток креативності та логічного мислення. Креативне мислення – перспективний та пріоритетний напрямок формування особистості. Тому в сучасний період надзвичайно важливо виховувати творчу особистість у рамках освітнього процесу за допомогою відповідних методів діяльності.

4. Доступ до інформації. Не потрібно здобувачам освіти носити важкі підручники. Нові технології дають можливість зберігати неймовірний обсяг важливих, сучасних і актуальних знань у спеціальних навчальних застосунках та на платформах [5].

5. Гнучкість освітнього процесу. Тепер, із розвитком інтернету та цифрового зв'язку, освіту можна здобувати з будь-якого місця та в зручний для себе час. Це дуже добре впливає на можливість учня повноцінно планувати своє щоденне життя, а не будувати його в цілковитій залежності від відвідування офлайн-школи.

6. Інтегрувати в навчання практичні компетенції. Необхідно розвивати в учнів уміння та навички, які у найближчому майбутньому можуть допомогти їм досягти успіху. Мова йде про вміння висловлювати власні думки, здатність діяти в різноманітних проблемних ситуаціях.

Вважаю, новітнє навчання дає можливість для багатьох видів розвитку в житті дитини: академічного, спортивного, світоглядного, соціального, креативного, комунікативного, цифрового тощо [6]. Проте, звичайно, там, де є «за», можна знайти й «проти».

Недоліками новітніх технологій у навчанні учнів:

1. Небезпека залежності від технологій. Якщо відверто, то учні більшу частину часу проводять за телефоном, планшетом чи комп'ютером. Навчання з використанням гаджетів може стати певною цифровою пасткою, яка спричинить ще більшу залежність школярів від інтернету, ігор і соціальних мереж.

2. Зменшення соціальної взаємодії. Навчання в дистанційному форматі дає змогу учням займатися зі своєї кімнати, що призводить до зменшення кількості контактів з учителями та однолітками в реальному житті.

3. Зниження якості засвоєння знань учнями. Швидкий доступ до інформації може сприяти поверхневому навчанню та зменшенню критичного мислення.

4. Кібербезпека. Використання різноманітних онлайн-ресурсів потребує знань і навичок захисту персональних даних.

Таким чином, навіть якщо новітні технології (штучний інтелект, навчальні додатки, інтерактивні платформи, ігри, мультимедіа) несуть певні ризики, сучасні технології є потужним інструментом оновлення освіти, який відкриває широкі можливості для здобувачів і педагогів. Водночас вони не можуть повністю замінити традиційні методи навчання, що формують фундаментальні знання та виховують особистість. Для того, щоб поліпшити сучасний освітній процес, необхідно поєднувати інноваційні та класичні методи навчання, які забезпечують гармонійний розвиток особистості та підготовку до життя в сучасному суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

Концепція «Нова українська школа»: схвалена рішенням Колегії МОН України від 27.10.2016 р.

Концепція цифрової трансформації освіти і науки України (2021). Міністерство освіти і науки України.

Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII.

Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 № 463-IX.

Бутенко Н.Ю. Комунікативні процеси у навчанні: підручник. Київ: КНЕУ, 2004. 383 с.

Харченко А. В. Розвиток пізнавальної активності учнів засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Освіта та інновації, 2024, № 2, с. 45–53.

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Daas T.

*PhD student of Department of Intelligent
Software Systems and Technologies
Educational and Scientific Institute of
Computer Sciences and Artificial Intelligence
V.N. Karazin Kharkiv National University*

DESIGN PRINCIPLES AND TOOLS TO DEVELOP OF MICROSERVICE ARCHITECTURE FOR E-BANKING SYSTEMS

Keywords: *internet banking, domain modeling, software, microservice architecture, DDD patterns, quality attributes.*

Introduction.

E-Banking systems occupy a key place in the modern financial infrastructure, providing clients with access to a wide range of banking services in real time. The continuous growth in the number of users, transactions, and functional capabilities leads to an increasing complexity of such systems. Traditional monolithic solutions often cannot ensure the required level of scalability, flexibility, and reliability demanded by electronic banking platforms. Under conditions of heightened requirements for performance, security, and service continuity, the architectural limitations of monolithic systems become critical. Ensuring low latency for financial transactions, high availability of services, and the ability to update them independently are tasks that are difficult to implement within a single software complex. This creates the need for new approaches to architectural design [1].

A modern response to these challenges is the microservice architecture (MSA), which enables flexible decomposition of the system into independent services with their own life cycles. At the same time, a key scientific and practical task is still the definition of design principles and tools that can be used in the specific nature of the e-Banking domain. Existing microservice design practices are mostly general and do not fully address the critical features of banking systems, which determines the relevance of this study.

Some problems of designing MSA for e-Banking systems

The design of microservice architecture for e-Banking systems faces a number of specific challenges arising from the requirements of the domain. Banking services must process tens of thousands of transactions per minute while ensuring their correctness and integrity. High requirements for security, performance, and reliability create complex conditions for applying classical microservice approaches. For example, providing an independent database for each service (the "database per service" pattern), which is considered the "gold standard" in

microservice systems, introduces additional risks in terms of data consistency and complicates the support of transactions that are processed on multiple services simultaneously. [2]. Another problem is the necessity to balance between synchronous and asynchronous interactions between services. In the banking domain, certain operations (such as user authentication or payment execution) require an immediate response, while other tasks (such as generating account statements or preparing analytical reports) are more appropriate for background execution. An inappropriate choice of communication mechanisms may result in increased latency, reduced system throughput, or service overload. Addressing these problems requires the formulation of specialized principles for designing MSA in e-Banking systems, taking into account both technical and domain-specific constraints.

Methodology of MSA Designing and motivation for tools choosing

The development of microservice architecture for e-Banking systems is based on a set of principles that determine the decomposition of the system, the organization of communications, and the management of the life cycle of individual services. A fundamental principle is the decomposition of functionality into services with clearly defined boundaries (bounded context). This approach minimizes inter-service dependencies and increases the autonomy of each component. For e-Banking systems, this means creating separate services for processing transactions, managing accounts, handling client profiles, etc. [3, 4]. Second important aspect of design is the choice of communication mechanisms between services. In banking systems, it is impossible to rely only on synchronous REST or gRPC calls, since they create additional latency under high loads. The use of event-driven approaches with message brokers (such as Apache Kafka or RabbitMQ) makes it possible to offload the system, transmit events asynchronously, and ensure greater resilience to peak loads. This approach is especially effective for background tasks such as account statement generation or processing transaction statistics.

A crucial important role in design is played by domain modeling, which is used to define service boundaries and formalize business logic. In the context of e-Banking, this means constructing models that represent key financial domain entities — clients, accounts, transactions, and payment instruments. Domain modeling helps align architectural decisions with the subject area (domain) and reduces the risk of duplicating functionality between services [5].

Formally, the domain model for e-Banking systems can be represented as a tuple of three components:

$$DM = \langle C, R, A \rangle$$

where C – the set of entities that can perform any actions in the system, on which actions are performed or which are the result of performing any action, R – the set of relationships between entities, A – the set of all rules and restrictions that are imposed on any actions or entities in the system. An example of such a domain model can be the ER diagram, which is presented in Figure 1 and displays the main information entities and their relationships for the account statements domain [6].

The essential part of proposed methodology is occupied by architectural patterns, which provide reusable solutions for common problems of integration and service management. Among the most important are:

- API Gateway for centralized routing of requests and access control
- Database per Service for ensuring data autonomy

- Saga Pattern for coordinating distributed transactions [7]
- Circuit Breaker for improving reliability and fault isolation
- Event Sourcing for storing change history and restoring the system state.

The usage of these patterns allows the creation of more flexible, resilient, and secure architectures. However, in the e-Banking domain they require additional adaptation and improvement due to strict requirements for transactional consistency and data protection.

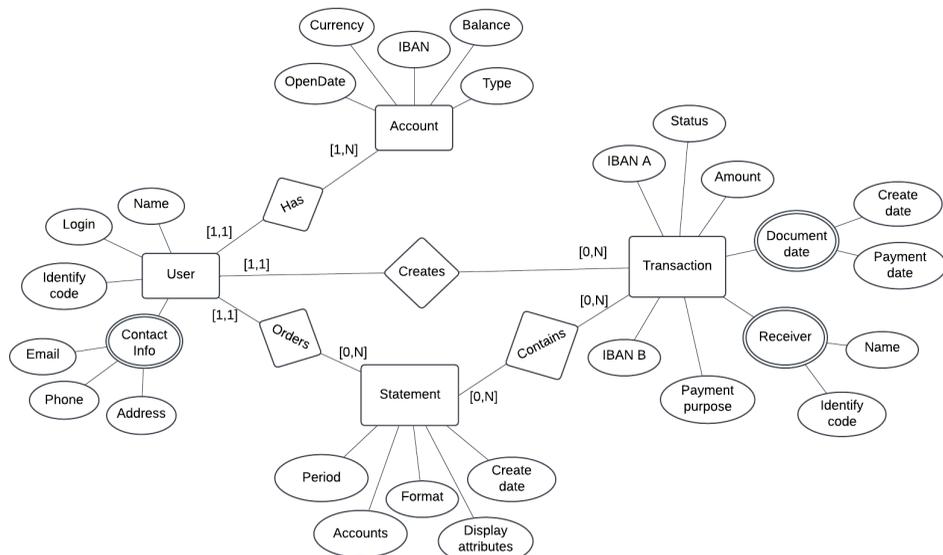

Fig. 1 ER diagram of information entities in the domain "account statement"

A key element of modern MSA implementation is containerization and orchestration. Through the use of container platforms (Docker) and orchestration systems (Kubernetes), service isolation, ease of deployment, and scalability are achieved. This is critically important for e-Banking systems, where the load may change unevenly: for example, during peak transactional activity on paydays, during mass online payments, or at the end of accounting periods that require the generation of various account statements. Also, the required part of the methodology for developing any modern system is ensuring observability and reliability. For banking systems, it is important not only to develop a service but also to be able to control its state at any moment, collect metrics, detect anomalies, and quickly restore operability after failures. The use of centralized monitoring, logging, and tracing tools makes it possible to implement the principle of fault isolation and guarantee the continuous operation of critical services [8].

The practical implementation of MSA requires the use of modern technological tools that ensure an efficient service life cycle. The most common approach is the use of Docker for containerization and Kubernetes for orchestration and scaling, including dynamic scaling depending on system metrics. For direct microservice development, frameworks such as Spring Cloud or Quarkus are widely used, which support configuration servers, load balancing, and

service discovery. Asynchronous interaction between services can be implemented through message brokers such as Apache Kafka or RabbitMQ. Additionally important is the toolkit for monitoring and observability, among which the most commonly used solutions are Prometheus and Grafana, which allow tracking metrics, detecting anomalies, and ensuring system stability. The use of these tools is an integral part of the modern methodology for building MSA, including for e-Banking systems [9].

Proposed Design Principles

Despite the universality of well-known architectural patterns of microservice architecture, their direct application in e-Banking systems faces a number of restrictions. Therefore, it is proposed to adapt these solutions according to the specific requirements of the banking domain. One of the key principles is the division of services by business domains, which ensures the autonomy of functional components. For example, the user authentication service, the account management service, the payment creation service, and the statement generation service each have their own contexts and life cycles, which makes it possible to update and scale them independently.

The second principle is the combination of synchronous and asynchronous interaction between services depending on functional requirements. Critically important operations, such as system authorization or payment execution, are implemented through synchronous REST or gRPC calls to guarantee an immediate result. In contrast, tasks that do not require an instant response (statement generation, analytical data processing) are performed in the background using message brokers. This approach makes it possible to reduce latency, balance the load, and optimize the usage of resources.

The third principle is the use of an API Gateway for centralized management of client requests and their routing. This provides a single-entry point to the system, increases the level of security through centralized access control, and simplifies service version management (allowing the use of Blue/Green Deployment, e.g.). In the case of e-Banking, this makes it possible to effectively coordinate the flow of requests to different modules, ensuring stable operation even during peak loads.

The fourth principle is to ensure the possibility of independent scaling of services, which allows flexible responses to changes in load. For example, during periods of high transactional activity or account statement generation, the number of instances of the payment service and the services involved in statement generation can be increased accordingly — and, importantly, without affecting the operation of other system services. This contributes to the optimal use of resources and ensures high availability of key functions.

Thus, the proposed design principles take into account both the general approaches to building MSA and the specific requirements of banking systems. They create the foundation for further development of the architecture of an extended e-Banking system and the integration of knowledge-oriented models into its structure.

Conclusions.

This work identifies the main challenges in applying microservice architecture in e-Banking systems, outlines the methodological principles and architectural patterns of MSA design, and presents the tools and technical solutions that ensure effective implementation and support of services. The proposed approaches make it possible to create more flexible, scalable, and reliable systems capable of meeting the increased requirements placed on e-Banking class systems.

Further research will be devoted to the detailed design of MSA for e-Banking systems, the integration of knowledge-oriented models, and the development of an intelligent model-technological toolkit. These results will be presented in future works that will provide an in-depth discussion of architectural solutions and their experimental study.

REFERENCES

1. Daas T.I., Tkachuk M.V. On one approach to the development of banking information systems: knowledge-oriented models and microservice architectures // Collection of scientific papers of the international scientific and technical conference "Computer modeling in knowledge-intensive technologies" (KMNT-2022). Kharkiv, November 23-25, 2022 – P. 54 – 57
2. Meiappane A, Prasanna Venkatesan V, Jegatheeswari V, Kalpana B, Sarumathy U. Pattern Based Adaptive Architecture For Internet-Banking. ISSN: 2229-73673(1-2). 2013. p.287-293.
3. Vu Nguyen Huynh Anh. An Architectural View Model for Designing and Implementing Microservices-based Systems: Use Case in FinTech. Procedia Computer Science 2024. Vol. 237. p. 667-674. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2024.05.152>
4. V. Nair, Practical Domain-Driven Design in Enterprise Java. New York, USA: Apress, 2019.
5. Daas T.I. Towards domain modeling approach to software development for bank information systems // Materials of the XXIII All-Ukrainian Scientific and Technical Conference of Young Scientists, Postgraduate Students and Students "State, Achievements and Prospects of Information Systems and Technologies". Odessa, April 20 – 21, 2023 – Odesa, ONTU Publishing House, 2023 – P. 183 – 185
6. Daas T.I., Tkachuk M.V. Application of time series analysis methods and domain modeling in the development of an intelligent forecasting module in e-Banking system. Information processing systems. Vol. 2 (181).
7. Daraghmi E., Zhang C., Yuan S. Enhancing Saga Pattern for Distributed Transactions within a Microservices Architecture. Applied Sciences. 2022. Vol. 12, No. 6242. <https://doi.org/10.3390/app12126242>
8. Pai K., Srinivas, B. J. Enhanced Visibility for Real-Time Monitoring and Alerting in Kubernetes by Integrating Prometheus, Grafana, Loki, and Alerta. International Journal of Scientific Research in Engineering Management. June 2024, Vol. 8(6). <https://doi.org/10.55041/IJSREM35639>
9. Pereiaslavskaya S., Smahina O. Designing the routing level in microservice architectures on the Spring platform. Innovative Technologies And Scientific Solutions For Industries. 2023. Vol. 3 (25), p.64–78. <https://doi.org/10.30837/ITSSI.2023.25.064>

УДК 378.147:004.056

Надія БОЖКО

*викладач-методист, викладач вищої категорії,
викладач спецдисциплін технічного напрямку підготовки
ВСП «Фаховий коледж Національного університету
кораблебудування імені адмірала Макарова»,*

Миколаїв

Олександр СИНЯВІН

*викладач спецдисциплін технічного напрямку підготовки
ВСП «Фаховий коледж Національного університету
кораблебудування імені адмірала Макарова»,*

Миколаїв

ПРОГРАМНО-ІМІТАЦІЙНІ РЕСУРСИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК КІБЕРБЕЗПЕКИ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ КОМП'ЮТЕРНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ

У сучасних умовах розвитку цифрового суспільства кібербезпека та надійність інформаційних систем стають одними з визначальних чинників якісної підготовки фахівців у галузі комп'ютерної інженерії. Зростання кількості кіберзагроз та ускладнення IT-інфраструктур вимагає від закладів фахової передвищої освіти впровадження сучасних інструментів навчання. Традиційні форми навчання, що ґрунтуються переважно на теоретичних лекціях та локальних лабораторних роботах, не завжди забезпечують студентам достатній практичний досвід для подолання сучасних загроз.

Використання програмно-імітаційних ресурсів дозволяє створити безпечне середовище для відпрацювання реальних сценаріїв атак і захисту, а також моделювати роботу складних комп'ютерних та електронних систем.

Метою даного дослідження є обґрунтування ефективності застосування програмно-імітаційних ресурсів у навчанні спеціальних дисциплін та визначення їхнього впливу на формування практичних компетентностей у студентів спеціальності «Комп'ютерна інженерія», зокрема в контексті кібербезпеки, мікропроцесорних систем та моделювання цифрових пристроїв.

Використання програмно-імітаційних середовищ доводить свою ефективність у вивченні профільних дисциплін. Так, у курсі «Комп'ютерні системи і мережі» застосування Cisco Packet Tracer та GNS3 дозволяє моделювати роботу локальних і глобальних мереж, відпрацьовувати налаштування протоколів маршрутизації, VPN-з'єднань та списків контролю доступу. Студенти отримують уявлення про принципи побудови захищених мереж і навички реагування на кібератаки. У дисципліні «Захист інформаційних систем» ефективними є кіберполігони (Cyber Range, IBM X-Force Range),

де моделюються реальні атаки, зокрема фішингові кампанії, DDoS та проникнення в системи. Використання платформ TryHackMe та HackTheBox дозволяє студентам у безпечному середовищі практикуватися в етичному хакінгу, знаходити вразливості веб-додатків та тестувати системи на проникнення.

Не менш значущим є використання програмно-імітаційних ресурсів у навчанні дисциплін, пов'язаних із комп'ютерною електронікою. Середовища Tinkercad та Proteus відкривають можливості моделювання мікроконтролерних систем і перевірки їхньої стійкості до атак. Це набуває особливої актуальності з огляду на стрімке поширення IoT-пристроїв, які нерідко стають об'єктами кіберзлочинів. Таким чином, програмно-імітаційні ресурси інтегрують у собі багатофункціональні можливості: вони одночасно слугують навчальним майданчиком, інструментом для практики та середовищем для дослідження. Їхні переваги полягають у безпеці, практико-орієнтованості, мотиваційній складовій та доступності для студентів.

Особливу роль у формуванні практичних компетентностей відіграють дисципліни, пов'язані з мікропроцесорними системами, арифметико-логічними основами ЕОМ та базами даних. Використання програмно-імітаційних середовищ, таких як Electronic Workbench (Multisim), дозволяє студентам моделювати логічні схеми, алгоритми обробки даних та взаємодію програмних і апаратних компонентів. Наприклад, під час вивчення мікропроцесорних систем студенти можуть перевіряти роботу арифметико-логічного пристрою, оцінювати ефективність алгоритмів та моделювати обробку інформації в реальному часі. Такий підхід забезпечує інтеграцію знань із кібербезпеки, комп'ютерних мереж і електроніки, формує системне мислення та практичні навички.

Додатково, актуальним є застосування міграційного моделювання у контексті кібербезпеки та електронних систем. Воно дозволяє аналізувати поведінку даних, трафіку та атак у динамічних мережах, прогнозувати поширення загроз і тестувати алгоритми захисту на віртуальних середовищах. Студенти, використовуючи програмні симуляції для моделювання міграції даних і віртуальних атак, набувають навичок аналізу ризиків, розробки стратегій захисту та оптимізації системної архітектури. Це значно підвищує їхню готовність до реальних професійних викликів і сприяє формуванню комплексних компетентностей у галузі комп'ютерної інженерії та кібербезпеки.

Таким чином, інтеграція програмно-імітаційних ресурсів у навчання дисциплін комп'ютерної інженерії, кібербезпеки, мікропроцесорних систем та цифрової електроніки забезпечує поєднання теоретичних знань із практичним досвідом, розвиває критичне мислення, системний підхід і здатність швидко реагувати на загрози в цифровому середовищі. Подальші дослідження доцільно спрямувати на створення комплексних освітніх програм, де симуляційні ресурси стануть ядром навчального процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. Гнатюк, В.М., Ковальчук, О.П. Програмні засоби моделювання кіберзагроз для навчальних цілей. Київ: Наукова думка, 2021.
2. Савченко, Ю.А. Моделювання інформаційних потоків та міграційних процесів у комп'ютерних системах. Львів: ЛНУ, 2022.
3. Шевченко, С.П., Іваненко, Л.В. Програмно-імітаційні середовища в навчанні комп'ютерної електроніки. Харків: ХНУ, 2021.

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ

ОЛЕГ БАГАС
ОКСАНА ТАРАСЮК

ФІЗИЧНІ ВПРАВИ ЯК МЕТОД ПОДОЛАННЯ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО СТРЕСОВОГО РОЗЛАДУ У ВІЙСЬКОВИХ

Сучасні збройні конфлікти супроводжуються не лише масштабними людськими втратами, але й істотними психічними наслідками для військовослужбовців. Одним із найпоширеніших і водночас найскладніших проявів бойової психотравми є посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). За результатами досліджень, понад третина ветеранів війни у В'єтнамі мали клінічні прояви цього розладу [1], що свідчить про його глобальний характер і довготривалі наслідки для психічного здоров'я військових контингентів. В умовах повномасштабної війни в Україні значна частина військовослужбовців стикається з вираженим психоемоційним виснаженням, що зумовлює необхідність комплексних підходів до психологічної підтримки та реабілітації.

Посттравматичний стресовий розлад визначається як психопатологічний стан, який розвивається внаслідок переживання травматичних подій. Згідно з науковими спостереженнями, навіть за відсутності тілесних ушкоджень ветерани часто демонструють тяжкі психологічні порушення, що мають тривалий характер та негативно впливають не лише на їхнє особисте життя, а й на функціонування родини, міжособистісні відносини та соціальні структури загалом [2, с. 9].

ПТСР виступає одним із провідних чинників погіршення психофізіологічного стану учасників бойових дій, оскільки він обмежує їхню здатність до ефективної соціальної адаптації, знижує рівень фізичної активності та істотно погіршує якість життя.

За статистичними даними Міністерства охорони здоров'я України, у 2022 році ПТСР було діагностовано у 7051 особи, тоді як у 2023 році цей показник зріс до 12 494 осіб [3]. Водночас необхідно враховувати, що наведена статистика відображає лише офіційно зареєстровані випадки серед тих, хто звернувся по медичну допомогу. З огляду на схильність частини військовослужбовців уникати професійної допомоги, реальна поширеність ПТСР може бути значно вищою.

ПТСР негативно позначається не лише на самій людині, а й на її близькому оточенні. Основним методом лікування вважається психотерапія, проте фізична активність може слугувати важливим додатковим ресурсом. Регулярні тренування сприяють покращенню психоемоційного стану військовослужбовців та здатні підсилити ефективність традиційних підходів до реабілітації.

В Україні вже впроваджуються програми, що поєднують фізичну реабілітацію з психологічним супроводом. Поєднання фізичних вправ з арт-терапією, груповими або

індивідуальними консультаціями демонструє стійкі позитивні результати. Водночас ключовим фактором залишається формування внутрішньої мотивації до самостійних занять, адже саме регулярність і самодисципліна забезпечують довготривалу ефективність відновлення.

Посттравматичний стресовий розлад негативно позначається не лише на самій людині, а й на її близькому оточенні. Основним методом лікування вважається психотерапія, проте фізична активність може слугувати важливим додатковим ресурсом. Регулярні тренування сприяють покращенню психоемоційного стану військовослужбовців та здатні підсилювати ефективність традиційних підходів до реабілітації.

В Україні вже впроваджуються програми, що поєднують фізичну реабілітацію з психологічним супроводом. Поєднання фізичних вправ з арт-терапією, груповими або індивідуальними консультаціями демонструє стійкі позитивні результати. Водночас ключовим фактором залишається формування внутрішньої мотивації до самостійних занять, адже саме регулярність і самодисципліна забезпечують довготривалу ефективність відновлення.

Посттравматичний стресовий розлад є серйозним викликом для військовослужбовців, адже впливає як на їхнє життя, так і на життя близьких. Кількість випадків ПТСР в Україні зростає, і реальний масштаб проблеми перевищує офіційні дані. Основним методом лікування залишається психотерапія, однак фізична активність довела свою ефективність як додатковий засіб реабілітації. Поєднання психологічної допомоги з фізичними вправами та арт-терапією сприяє кращим результатам. Ключовим фактором відновлення є мотивація та регулярність занять.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асєєва Ю.О., Аймедов К.В., Яцишина А. М. Визначення поняття ПТСР у військових: теоретичні основи, клінічні прояви та фактори ризику. Ментальне здоров'я. 2024. №2. С. 8-17.
2. Кількість пацієнтів зі встановленим діагнозом ПТСР в Україні зростає. Сайт МОЗ України. URL.: <https://moz.gov.ua/uk/kilkist-pacientiv-zi-vstanovlenim-diagnozom-ptsr-v-ukraini-zrostaє-scho-treba-znati-pro-posttravmatichnij-stresovij-rozlad> (дата звернення: 20.09.2025)
3. Trauma and the Vietnam War Generation / Kulka RA, Schlenger WE, Fairbank JA, et al.. New York 1990. 353 p.

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Victoria Levenets

*Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University,
Ternopil, Ukraine*

*Scientific supervisor: Iryna Skoreiko-Svirska
PhD in Philology, Associate Professor*

PHRASEOLOGISMS AS A MEANS OF LINGUISTIC EXPRESSIVENESS IN DETECTIVE GENRE WORKS

Phraseology takes an important place in modern linguistics, as it focuses on the study of fixed expressions that play a special role in language: they not only name phenomena or actions, but also reflect the collective experience, values and emotional reactions of society.

A phraseological unit is a semantically coherent, established combination of words that does not arise in the process of speech according to general grammatical and lexical patterns, but is reproduced as an integral construction. Phraseology is a powerful tool of expression, as it can convey complex emotional and evaluative connotations. It creates a special stylistic colouring of the text, making speech brighter, more emotional and more expressive [3, p. 11].

In the English linguistic tradition, phraseological units are usually referred to as idioms, which emphasises their figurative and metaphorical nature [8, p. 112]. This concept covers a wide range of linguistic phenomena, as it includes fixed expressions determined by cultural and pragmatic context (which complicates interlingual analysis). Scientific definitions remain controversial, but there is a common point of view regarding semantic nontransparency as a key feature of idiomatics, where an idiom is defined as a linguistic construction whose meaning cannot be reduced to the sum of the meanings of its components [10, p. 624].

Due to their metaphorical nature, idioms are capable of accumulating collective experience in a concise form, transforming complex ideas into accessible linguistic formulas [6, p. 28]. They perform both an expressive and a cognitive function, as they set certain patterns for categorising and evaluating phenomena.

Phraseological units not only enrich speech with aesthetic expressiveness, but also contribute to the formation of ideas about the environment. They serve as structural markers of the plot in communication, helping speakers to quickly and clearly convey complex meanings, as well as emphasise the emotional and evaluative nuances of statements.

The role of idioms is particularly evident in fiction, where they become an important tool for creating an artistic world. The detective genre in contemporary literary studies is considered one of the most popular types of fiction, combining elements of intrigue, mystery and rational investigation. Its characteristic features are the presence of a crime, the gradual unravelling of the mystery, and a logical explanation of events in the finale, which satisfies the reader's

expectations. The specificity of detective stories lies in recreating the conflict between the hidden and the obvious, as well as in constructing the text on the principle of 'riddles and solutions.' Therefore, the detective genre forms a unique model of the artistic world. Detective fiction has a special place among literary genres. It has a clear structure: exposition, crime, investigation, reconstruction of events, and a conclusion based on logical conclusions [4, p. 271]. The reader becomes a participant in the investigation, and the text itself turns into an intellectual game.

The author E. Poe is considered to be the founder of the detective genre: it was he who introduced the image of an eccentric detective-analyst, a logically motivated plot structure, and the principle of deductive investigation [5, p. 35]. Subsequently, the British school (A. Conan Doyle, A. Christie) developed these canons, creating a model of the classic 'closed' detective story, while the American tradition formed 'hard-boiled fiction,' where the emphasis shifts from rational thinking to action, conflict, and social tension [8, p. 104].

Phraseology in detective texts performs several functions at once. It creates an emotional background, conveying an atmosphere of anxiety, danger or irony, helps to reproduce the individual speech of characters and therefore emphasises their psychological traits. Authors often use idioms as plot markers: they can serve as clues to the solution or, conversely, as red herrings that mislead the reader and maintain the intrigue. For example, in Agatha Christie's works, idioms such as '*come clean*' ('*confess*') or '*in the bag*' ('*the case is solved*') signal important plot twists and sometimes serve as hidden clues [1, p. 256].

Due to this multifunctional potential, phraseological units become an integral part of detective discourse, which requires active participation from the readers, their ability to decode hidden meanings and evaluate linguistic hints. Phraseological units form an additional semantic layer of the text, which stimulates the cognitive activity of the recipient and turns reading into an intellectual challenge.

Thus, phraseological units are not only expressive stylistic devices, but also key elements of the structure of detective narrative. They perform nominative, stylistic, cognitive and compositional functions, helping to organise the plot, create emotional resonance and immerse the reader in the investigation process. The study of phraseological units in detective prose allows for a deeper understanding of both the language and style of a particular author and the cultural and cognitive models underlying the genre.

REFERENCES

1. Бовсунівська Т. В. Теорія літературних жанрів : Жанрова парадигма сучасного зарубіжного роману : підручник. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009. 519 с.
2. Власенко Л. В., Тригуб І. П. Фразеологічні одиниці та їх класифікація. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2019. № 39. С. 10–13.
3. Гловацька О. Л. Фразеологічні одиниці з негативним значенням у староукраїнській мові. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія. 2015. № 14. С. 11–13.
4. Гуляк Т. Концепція детективного жанру в українській і російській літературі ХХ століття. Філологічні науки. Літературознавство. 2013. № 28. С. 35–40.

5. Козачек О. Д. Детективний жанр: порівняльний аспект (на матеріалі британської, американської, української культурної традиції). Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія. 2017. Вип. 29 (2). С. 103–106.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2017_29%282%29_31.
6. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 1. С. 271.
7. Ужченко В. Д. Семантика українських зоофразеологізмів в етнокультурному висвітленні : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Харків, 2000. 20 с.
8. Хрипак К. Р. Стилiстично-функціональні особливості фразеологізмів у творах детективного жанру. Закарпатські філологічні студії. 2023. № 31. С. 255–259. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.31.45>.
9. Sapir E., Swiggers P. General Linguistics. Berlin : Mouton de Gruyter, 2008. 582 p.
10. Stevenson A. Oxford English Dictionary. 3rd ed. Oxford : Oxford University Press, 2010. 2069 p.
11. Wierzbicka A. Sapir and modern linguistics. In: Culture, Language, Personality. 1978. Oxford : Oxford University Press, P. 5–31.

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Асабіна Дар'я Сергіївна,
курсант 4-го курсу факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Плетенець Віктор Миколайович
професор кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ДО ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ В ПРИМІЩЕННІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Обшук у приміщенні є однією з найважливіших слідчих (розшукових) дій, адже він безпосередньо пов'язаний з обмеженням конституційних прав людини на недоторканність житла. Його проведення вимагає суворого дотримання норм Кримінального процесуального кодексу України та використання криміналістичних тактичних прийомів, спрямованих на ефективне виявлення і фіксацію доказів. Обшук – це слідча розшукова дія, яка проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб [1].

У період воєнного стану та зростання загроз національній безпеці саме обшук дозволяє своєчасно знаходити зброю, вибухові речовини, документи, засоби зв'язку чи інші предмети, які можуть бути використані як речові докази у кримінальному провадженні. Однак, через масові обстріли, повітряну тривогу та інші чинники, які не залежать від слідчих, які проводять обшук, виникає проблема в забезпеченні безпеки осіб, які беруть участь у такій слідчій дії. Загалом обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді. Така ухвала надає можливість проникнути лише один раз в житло чи іншого володіння особи. Тобто поновлення обшуку після повернення з укрита ставить під сумнів правомірність дій правоохоронців, оскільки це вже може розглядатися як повторне проникнення до житла чи іншого володіння особи і стати підставою для визнання отриманих доказів недопустимими [2, с.650].

З запровадженням змін у Кримінально процесуальний кодекс України, відповідно по п.3 ч.1 ст. 615 КПК України дозвіл на обшук може надаватися постановою прокурора, у разі об'єктивної неможливості виконання слідчим суддею своїх повноважень [1].

Водночас ефективність обшуку значною мірою залежить від належної підготовки до його проведення. Отримання орієнтовної інформації здійснюється, у першу чергу, шляхом вивчення відомостей про особу обшукуваного, місце проведення обшуку та об'єкти, які необхідно обшукати тощо. Про місце проведення обшуку необхідно знати таке: його адресу, розташування будови, призначення та особливості, номер під'їзду, поверху, де вхід у під'їзд, чи є балкон, не з'єднаний він з балконом іншої квартири, шляхи підходу до будинку, план приміщення; про місцевість – її характер, особливості, орієнтири, межі, шляхи підходу тощо. Під час розшукування об'єктів доцільно знати: їх найменування, призначення, кількість, розмір, обсяг, форми, матеріал, з якого виготовлені, наявні особливості та ін [3, с197]. Одночасно здійснюється оцінка оперативної обстановки, визначаються можливі ризики для слідчих та інших учасників обшуку, зокрема у випадку бойових дій, обстрілів, повітряної тривоги або наявності небезпечних предметів. На цьому етапі також формується слідчо-оперативна група, проводиться її інструктаж щодо розподілу функцій, дій у випадку загрози, правил фіксації доказів та збереження майна, а також організується забезпечення технічними засобами для виявлення предметів, що можуть у подальшому стати доказами у кримінальному провадженні.

На етапі збирання інформації про приміщення яке буде обшукуватись, збирається інформація про планування приміщення, наявність охорони, можливі шляхи прихованого проникнення та потенційні схованки. Якщо є ризик зброї або вибухових речовин, до планування залучають вибухотехнічні підрозділи. Криміналістична тактика проведення обшуку в умовах воєнного стану базується на принципах раптовості, повноти, законності та безпеки. Раптовість дозволяє мінімізувати ризик того, що особи, які перебувають у приміщенні, знищать або сховають докази. Застосовується як динамічний, так і статичний спосіб проникнення, залежно від конкретної ситуації та рівня загрози.

В практиці існує так званий прийом послідовного обшуку, коли чітко дотримуються у послідовності дослідження всієї площі. Для цього обирають напрямом, що гарантує недопущення пропусків, наприклад за годинниковою стрілкою. При наявності обґрунтованих підстав дозволяється застосувати метод вибіркового пошуку, тобто здійснюється обшук на певних частинах площі будинку. Вибірковий пошук починається негайно якщо є показання свідків чи потерпілого по справі щодо предмета пошуку [4, с.199].

Етап організації безпеки та забезпечення охорони об'єкта полягає у встановленні периметру та контролю шляхів доступу й евакуації. У процесуальному аспекті цей етап забезпечує можливість законного обмеження переміщення осіб, що перебувають у приміщенні, та запобігає знищенню або приховуванню речових доказів.

Обшук у приміщенні проводиться за участю визначеної слідчо-оперативної групи, склад якої формується залежно від об'єкта, площі приміщення, наявності потенційних ризиків та специфіки обшуку. Для участі в проведенні обшуку може бути запрошений потерпілий, підозрюваний, захисник, представник та інші учасники кримінального провадження, також слідчий, прокурор має право заборонити будь-якій особі залишити місце обшуку до його закінчення та вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню обшуку, невиконання цих вимог тягне за собою передбачену законом відповідальність [1]. Зокрема, досить поширеною є практика слідчих, коли запрошення понять перекладається на власників помешкання, в яких проводиться обшук. У цьому разі досить висока вірогідність залучення зацікавлених осіб (товаришів, знайомих, родичів,

співучасників злочинів). Останні у подальшому можуть протидіяти розслідуванню, займати недобросовісну позицію [3, с.198].

Проведення обшуку складається з чотирьох стадій: підготовча, оглядова, детальна, фіксація ходу та результатів обшуку. Підготовча стадія полягає у непомітному прибутті й раптовому проникненні пошукової групи до об'єкта обшуку та проведенні низки невідкладних дій. Для непомітного прибуття пошукової групи на місце обшуку та забезпечення раптовості проведення слідчої дії, а також запобігання протидії і знищенню речових доказів доцільно:

- транспортні засоби залишати на певній відстані від місць проведення обшуку;
- наближатися до об'єкта групами по одній-дві особи, а не всім учасникам разом;
- використовуючи ліфт, підніматися на один-два поверхи вище або нижче потрібної сходової площадки;
- розташовуватися біля вхідних дверей так, щоб у полі зору була одна особа (бажано знайома злочинцям, наприклад сусід);
- забезпечити спостереження за вікнами та переходами;
- прибувши на територію, вжити заходів щодо маскуванню мети візиту і повідомити про нього безпосередньо перед початком обшуку [5, с. 296].

Отже, підсумовуючи вище написане, приходимо до висновку, що аналіз етапів проведення обшуку, складу слідчо-оперативної групи, методик огляду приміщення та особливостей дій у конфліктних ситуаціях дозволяє зробити висновок про важливість системного, планового та професійно підготовленого підходу до цієї слідчої дії. Умови воєнного стану ускладнюють проведення обшуку через високий рівень ризику для учасників, загрозу фізичної безпеки та необхідність оперативного реагування на непередбачувані ситуації. Саме тому критичною є ретельна підготовка, оцінка оперативної обстановки, розподіл функцій у групі та застосування спеціальних методик огляду приміщень. Використання технічних засобів для виявлення доказів, сувора фіксація дій та чітке документування обшуку забезпечують законність та доказову цінність слідчої дії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 16.09.2025)
2. Шендрик Ю. В. Особливості проведення обшуку в умовах воєнного стану. Міжнародна та національна безпека: теоретичні та прикладні аспекти, Дніпро, 15.03.2024. С. 649–651.
3. Плетенець В. М. Особливості підготовки до обшуку в умовах протидії розслідуванню / В. М.Плетенець // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - 2020. - № 3 (106). – С. 196-200
4. Осипенко І.П, Мишаста К.Б. Загальні положення тактики проведення обшуку. Аналітично-порівняльне правознавство. 2021. С. 196–200.
5. Криміналістика : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / [К. О. Чаплинський, О. В. Лускатов, І. В. Пиріг, В. М. Плетенець, Ю. А. Чаплинська. – 2-е вид, перероб. і доп. – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. – 480 с.

Асабіна Дар'я Сергіївна
здобувач вищої освіти 4-го курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
Україна
Науковий керівник: *Березняк Василь Сергійович*,
завідувач кафедри кримінального права та кримінології,
доктор юридичних наук, старший науковий співробітник
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

**ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ,
ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ПРИЗОВУ ТА МОБІЛІЗАЦІЇ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ, ЗАСТОСУВАННЯ СТ. 337 КК
(«УХИЛЕННЯ ВІД ВІЙСЬКОВОГО ОБЛІКУ») У
СПІВВІДНОШЕННІ З ІНШИМИ НОРМАМИ**

У сучасних умовах воєнного стану, коли перед державою стоїть завдання забезпечення національної безпеки та обороноздатності, особливого значення набуває належна правова кваліфікація злочинів, пов'язаних із призовом та мобілізацією. Ефективне функціонування механізмів військового обліку та своєчасне виконання громадянами обов'язку щодо захисту держави є ключовими елементами стабільності оборонної системи України.

Так відповідно до ст. 65 Конституції України, захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України є обов'язком кожного громадянина [1]. Реалізація цього обов'язку закріплюється у кримінально-правових нормах, зокрема у статті 336 Кримінального кодексу України, яка передбачає відповідальність за ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, та статті 337 КК України ухилення від військового обліку або навчальних (спеціальних) зборів [2].

Водночас слід враховувати, що стаття 335 КК України встановлює кримінальну відповідальність за ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу. Таким чином, у системі Кримінального кодексу простежується комплекс норм, спрямованих на захист обороноздатності держави, але водночас виникає низка проблем з їх чітким відмежуванням. Зокрема, відмінність між складами злочинів передбачених статтями 335, 336 і 337 ККУ часто стає

предметом судових дискусій, адже ключовим питанням є встановлення моменту, коли поведінка особи переходить із площини адміністративної відповідальності, наприклад, за ст. 210-1 КУпАП - «Порушення законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію», у сферу кримінальну. Однак діяння, передбачені ст.ст. 335-336 закону про кримінальну відповідальність, здійснюються:

- 1) у широкому розумінні – у формі дії або бездіяльності;
- 2) у вузькому – у формі дії, бездіяльності та у змішаній формі [3, с.12].

Загострення цієї проблематики особливо простежується у практичній площині. Як зазначає дослідження, останнім часом вітчизняний інформаційний простір наповнився новинами про екстрадицію українців призовного віку, які незаконно залишили територію України під час воєнного стану й продовжують перебувати за кордоном, так званих осіб, які ухиляються від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період [4, с 163].

Відповідно до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» військовозобов'язані громадяни зобов'язані своєчасно ставати на облік, повідомляти про зміну місця проживання чи роботи, а також з'являтися за викликом територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки [5]. Порушення цих правил може тягти не лише адміністративну, а й кримінальну відповідальність, якщо воно набуває системного або умисного характеру. Також у статті 22 Законі України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» прямо визначено обов'язки громадян у період мобілізації, що створює правове підґрунтя для застосування норм КК України [6].

Особливу складність у правозастосовній практиці становить кваліфікація діянь, коли особа ухиляється від мобілізаційних заходів, але формально ще не отримала повістки чи не виконала дій, передбачених законом. У таких випадках суди змушені вирішувати питання, чи йдеться про адміністративне порушення, чи вже про кримінальне правопорушення.

З огляду на ст. 1 Європейської конвенції про видачу правопорушників, варто зауважити, що договірні сторони зобов'язуються відповідно до умов, викладених у цій Конвенції, видавати один одному осіб, обвинувачених компетентними органами запитуючої сторони в учиненні злочину або призначених цими органами для виконання вироку або постанови про взяття під варту. Важливим також є встановлення реального статусу особи, адже компетентні органи повинні вжити всіх необхідних заходів для розшуку й установлення місцезнаходження осіб, які ухилилися від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період [4, с. 163].

У справі щодо притягнення особи до відповідальності за ухилення від призову на строкову військову службу Верховний Суд наголосив, що право на відстрочку від служби поширюється і на тих громадян, які навчаються у духовних навчальних закладах. Суди нижчих інстанцій, визнаючи особу винною, помилково не врахували, що діяльність духовних семінарій регулюється спеціальним законом про свободу совісті та релігійні організації, а не лише законодавством про вищу освіту. Відтак, навчання у семінарії могло надавати право на відстрочку від призову. Верховний Суд скасував попередні рішення і призначив новий розгляд, підкресливши необхідність всебічної перевірки статусу духовного закладу та ретельної оцінки доказів. Ця позиція Верховного Суду є

важливою, оскільки вона уточнює коло суб'єктів, які можуть скористатися правом на відстрочку, та захищає громадян від безпідставного притягнення до кримінальної відповідальності за ст. 335 КК України [7].

Відповідно до ст. 337 Кримінального кодексу України, кримінально караним є ухилення військовозобов'язаного або резервіста від військового обліку, а також від проходження навчальних чи спеціальних зборів, передбачених законом. На відміну від ст. 336 КК України, яка стосується ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, ця норма охоплює ширший спектр обов'язків, пов'язаних із військовим обліком та підготовкою до служби.

Аналіз судової практики свідчить, що застосування статті 337 КК України щодо ухилення від військового обліку в різних регіонах України має спільні риси, але водночас виявляє певні відмінності у підходах судів до кваліфікації та призначення покарання. Так, у Дубровицькому районному суді Рівненської області (26.02.2025) обвинувачений, який не з'явився після отримання повістки, був визнаний винним за ч. 1 ст. 337 КК України та отримав штраф у розмірі 5100 грн. Однак Суд врахував щире каяття як пом'якшуючу обставину. Схожий підхід продемонстровано у Червоноармійському районному суді Житомирської області (22.05.2024) та у Мукачівському міськрайонному суді Закарпатської області (30.04.2024), де також встановлено умисне ухилення від військового обліку після попередження, а покарання визначено у вигляді штрафу в розмірі 5100 грн. У всіх трьох випадках суди підкреслили значення факту неявки та умисного ухилення, але додатково враховували особисті обставини обвинувачених [8-10]. У більшості випадків суди застосовують санкцію у вигляді штрафу, але завжди враховують обставини, що пом'якшують покарання, такі як щире каяття або співпраця з органами досудового розслідування.

Однак враховуючи вище написане, щодо рішень винесених з питань релігійних переконань, в іншій резонансній справі № 573/406/24, яка стосувалася Свідків Єгови, Верховний Суд 15 квітня 2025 року виніс рішення [11], згідно якого дійшов висновку, що релігійні переконання не є підставою для відмови від виконання військового обов'язку. Це суперечить статті 9 ЄКПЛ та Загальному коментарю № 22 Комітету ООН із захисту прав людини, які визнають відмову від військової служби з мотивів сумніння правом, а альтернативну службу - обов'язковою [12], оскільки Закон України «про альтернативну (невійськову) службу» не передбачає її проходження під час воєнного стану.

Приходимо до висновку, що правова кваліфікація злочинів, пов'язаних із призовом та мобілізацією, є ключовою для забезпечення обороноздатності держави. Судова практика показує, що при застосуванні статей 335–337 КК України вирішальним є умисел та системність дій особи, а також врахування її права на відстрочку за навчанням чи релігійними переконаннями. Водночас чітке відмежування адміністративних порушень від кримінальних дозволяє захистити громадян від необґрунтованого притягнення до відповідальності та забезпечити ефективне виконання військового обов'язку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 14.09.2025)
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, с.131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 14.09.2025).
3. Шаблістий, В. В., Березняк, В. С., & Каторкін, Р. А. (2023). Кримінальні правопорушення, пов'язані з ухиленням від призову на військову службу як акти посягання на воєнну безпеку України. Military offences and war crimes: background, theory and practice: collective monograph. Ed. by VM Stratonov. Riga, Latvia: «Baltija Publishing, 736-760.
4. Березняк В. Екстрадиція осіб, які ухиляються від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період / В. Березняк // Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ. - 2024. - № 3 (130). – С 161-167.
5. Про військовий обов'язок і військові служби: Закон України від 25.03.1992 Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 27, ст.385 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (дата звернення 14.09.2025)
6. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10.1993. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 44, ст.416. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення 14.09.2025)
7. Що має врахувати суд, визначаючи, чи є студент духовного навчального закладу суб'єктом кримінального правопорушення щодо ухилення від призову на строкову військову службу – ВС. Судова Влада України. 31.03.2021. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1097480/> (дата звернення: 14.09.2025)
8. Вирок Дубровицького районного суду Рівненської області : від 26.02.2025, № №949/2211/24. URL: <https://youcontrol.com.ua/en/catalog/court/1706/> (дата звернення: 14.09.2025)
9. Вирок Червоноармійського районного суду Житомирської області : від 22.05.2024, № № 292/625/24. URL: <https://zakononline.ua/court-decisions/show/119197368> (дата звернення: 14.09.2025)
10. Вирок Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області : від 30.04.2024, № № 303/3770/24 URL: <https://youcontrol.com.ua/en/catalog/court/0707/> (дата звернення: 14.09.2025)
11. Постанова Верховного Суду України : від 15.04.2025, № № 573/406/24 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126906863> (дата звернення: 14.09.2025)
12. Human Rights Committee (UN). (1993, July 30). General Comment No. 22: Article 18 (Freedom of thought, conscience, or religion)(CCPR/C/21/Rev.1/Add.4) URL: <https://www.refworld.org/legal/general/hrc/1993/en/13375> (дата звернення: 14.09.2025)

Бочарова Анастасія Віталіївна,
здобувач вищої освіти 4-го курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Березняк Василь Сергійович**
завідувач кафедри кримінального права та кримінології
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Домашнє насильство є однією з найактуальніших проблем сучасного українського суспільства, яка потребує ретельного правового регулювання та правильної кваліфікації з боку правоохоронних органів та судової системи. Актуальність даної теми обумовлена високим рівнем латентності домашнього насильства, складністю його виявлення та доведення, а також необхідністю захисту найбільш вразливих членів суспільства від протиправних посягань у сімейно-побутовій сфері.

Кримінально-правова кваліфікація домашнього насильства в Україні здійснюється на підставі статті 126¹ Кримінального кодексу України «Домашнє насильство», яка була введена Законом України від 7 грудня 2017 року № 2227-VIII [1]. Згідно з цією статтею, домашнє насильство - це умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи. Особливістю складу злочину є те, що він може вчинятися у формі фізичного, психологічного або економічного насильства. При цьому обов'язковою ознакою є систематичність такого насильства, що відрізняє його від одиничних випадків насильницьких дій [2]. Суб'єктом злочину може бути особа, яка перебуває або перебувала у сімейних або близьких відносинах з потерпілим. Це включає подружжя, колишнє подружжя, осіб, які проживають або проживали однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою, їхніх дітей та батьків кожного з них.

Згідно з науково-практичним коментарем до Кримінального кодексу України, об'єктом злочину, передбаченого ст. 126¹ КК України, є здоров'я особи, а також нормальні сімейні відносини [3]. Об'єктивна сторона характеризується діянням у формі систематичного вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства.

Фізичне насильство включає нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, незаконне позбавлення волі тощо. Психологічне насильство може виявлятися в погрозах, приниженні людської гідності, ізоляції, контролі, переслідуванні, залякуванні. Економічне насильство характеризується позбавленням житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпіла особа має передбачене законом право [3].

Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим умислом. Винна особа усвідомлює суспільно небезпечний характер своїх дій та бажає їх вчинити. Важливе значення для правильної кваліфікації домашнього насильства мають роз'яснення Пленуму Верховного Суду України. У постанові від 15 травня 2020 року № 3 «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти життя та здоров'я особи». Пленум надав важливі роз'яснення щодо кваліфікації домашнього насильства [4]. Зокрема, Пленум зазначив, що систематичність домашнього насильства означає вчинення трьох і більше діянь фізичного, психологічного або економічного насильства протягом року, які об'єднані єдиним умислом. При цьому не має значення, чи були попередні діяння предметом розгляду в суді або органах внутрішніх справ. Пленум також роз'яснив, що для кваліфікації за ст. 126¹ КК України не потрібно встановлення конкретних наслідків у вигляді тілесних ушкоджень. Достатньо встановити сам факт систематичного насильства та його вплив на психологічний стан потерпілого [4].

Особливу увагу Пленум приділив питанню розмежування домашнього насильства з іншими злочинами проти особи. Зокрема, якщо в результаті домашнього насильства заподіюються тяжкі тілесні ушкодження, то дії винного слід кваліфікувати за сукупністю злочинів - ст. 126¹ та відповідною статтею про заподіяння тілесних ушкоджень.

Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду неодноразово розглядав справи щодо домашнього насильства та формував єдину судову практику. В одній зі справ суд зазначив, що для кваліфікації домашнього насильства важливим є встановлення не лише факту систематичності, але й причинно-наслідкового зв'язку між діями винного та наслідками у вигляді фізичних або психологічних страждань потерпілого [5]. Касаційний суд також звертав увагу на необхідність ретельної оцінки доказів у справах про домашнє насильство, оскільки часто такі злочини вчиняються без свідків, а основними доказами є показання потерпілого та результати судово-медичної експертизи.

Одним з найбільш проблемних аспектів кваліфікації домашнього насильства є доведення систематичності насильницьких дій. Часто потерпілі не звертаються до правоохоронних органів після кожного випадку насильства, що ускладнює збирання доказової бази. Складність також становить розмежування домашнього насильства з адміністративним правопорушенням. Згідно з чинним законодавством, одиничні випадки насильства в сім'ї кваліфікуються як адміністративні правопорушення за ст. 173² КУпАП, а систематичні - як кримінальні злочини за ст. 126¹ КК України [6]. Ще одним проблемним аспектом є кваліфікація економічного насильства, оскільки його ознаки часто важко об'єктивно встановити та довести в суді. Це вимагає від слідчих та судів особливої уваги до збирання та оцінки доказів. Кваліфікація домашнього насильства за чинним кримінальним законодавством України має свої особливості, які потребують ретельного вивчення та правильного застосування на практиці [7]. Ключовими

елементами для правильної кваліфікації є встановлення систематичності насильницьких дій, наявності сімейних або близьких відносин між винним та потерпілим, а також причинно-наслідкового зв'язку між діями та наслідками.

Роз'яснення Пленуму Верховного Суду та практика Касаційного кримінального суду сприяють формуванню єдиної судової практики, однак залишаються певні проблемні аспекти, які потребують подальшого вдосконалення як на законодавчому, так і на правозастосовному рівні [8].

Ефективна протидія домашньому насильству можлива лише за умови комплексного підходу, який включає не тільки кримінально-правові засоби, а й превентивні заходи, соціальну підтримку потерпілих та роботу з правопорушниками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Закон України "Про запобігання та протидію домашньому насильству" від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та доповн. Київ: ВД «Дакор», 2019. 1384 с.
4. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 15 травня 2020 року № 3 "Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти життя та здоров'я особи".
5. Узагальнення практики розгляду судами кримінальних справ про домашнє насильство (2018-2019 роки). Верховний Суд. URL: <https://supreme.court.gov.ua/>
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року № 8073-X (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
7. Запобігання та протидія дискримінації в Україні. Множинна дискримінація : навч. посіб. / кол. авт. [В. С. Березняк, О. С. Юнін, В. В. Шаблистий та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц., Заслуженого юриста України А. Є. Фоменка. - Дніпро : Видавець Біла К. О., 2022. - 236 с.
8. Vasyl Berezniak. Juvenile prevention: Course of lectures : Study Guide / Vasyl Berezniak, Vadym Khashev, Anastasiia Filipp. – Dnipro : Dniprop. State Univ. of Internal Affairs, 2024. – 104 p.

Бочарова Анастасія Віталіївна,
здобувач вищої освіти 4-го курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Казначеев Дмитро Георгійович,**
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ БОЙОВОГО МЕДИКА В УМОВАХ ІНТЕНСИВНИХ БОЙОВИХ ДІЙ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ

Психологічна підготовка бойового медика в умовах інтенсивних бойових дій є критично важливим компонентом його професійної компетентності, що відіграє вирішальну роль у забезпеченні ефективного виконання службових обов'язків, збереженні життя та здоров'я як поранених, так і самого медика. Унікальність роботи полягає в необхідності поєднувати високу професійну майстерність зі здатністю функціонувати в умовах надзвичайного стресу, хаосу та постійної загрози. Психологічна готовність дозволяє долати екстремальні емоційні та фізичні навантаження, запобігати дезадаптивній поведінці та забезпечувати швидко й адекватне прийняття рішень, що є запорукою успішного виконання бойового завдання [1].

Психологічна підготовка бойового медика — це багатогранний процес, що включає декілька ключових компонентів, спрямованих на формування стійкої психіки, готової до викликів війни. Один із найважливіших аспектів — це формування стресостійкості та адаптації до екстремальних умов. Підготовка включає імітацію реальних бойових ситуацій, де медик повинен надавати допомогу під впливом гучних звуків вибухів, стрілянини, криків поранених, небезпеки ураження FPV тощо. Метою є не лише відпрацювання навичок, але й десенсибілізація до травматичних подразників, щоб уникнути стресового паралічу — стану, коли медик не може діяти через шок. Тренування в умовах, максимально наближених до бойових, допомагає організму адаптуватися до фізичного та психологічного навантаження. Другий важливий компонент — це розвиток емоційної регуляції та самоконтролю. Бойовий медик постійно стикається з емоційно важкими ситуаціями, такими як важкі поранення, смерть товаришів, страждання людей. Ефективна підготовка навчає розпізнавати та контролювати власні емоції — страх,

співчуття, гнів, відчай. Це дозволяє медику не піддаватися паніці, зберігати ясність розуму та фокусуватися на медичних процедурах, а не на емоційному переживанні ситуації. Також важливою частиною підготовки є формування психологічної готовності до роботи з постраждалими. Медик має бути готовим до роботи з людьми у стані шоку, паніки, з больовим синдромом. Це включає навички заспокоєння пораненого, підтримки морального духу та впевненості, що допомога буде надана. Нарешті, на полі бою медик не працює сам, тому командна взаємодія та комунікація є не менш важливими. Психологічна підготовка включає відпрацювання навичок чіткої, короткої та лаконічної комунікації під тиском, а також взаємодопомоги та підтримки всередині групи, що допомагає зменшити відчуття ізоляції та безпорадності.

Правильна психологічна підготовка безпосередньо впливає на когнітивні процеси бойового медика, що є основою для прийняття рішень в умовах обмеженого часу та інформації [2]. По-перше, вона забезпечує швидкість та точність прийняття рішень. У бойових умовах час – це життя, і психологічно підготовлений медик здатний швидко оцінити ситуацію, провести сортування (Triage) поранених, визначити пріоритетність надання допомоги та прийняти рішення щодо подальших дій. Відсутність паніки та розгубленості дозволяє ефективно використовувати набуті навички. По-друге, це здатність до критичного мислення. В умовах хаосу важливо не піддаватися емоціям і не робити поспішних висновків. Психологічна підготовка вчить аналізувати інформацію навіть за її нестачі, відкидати неважливі фактори та зосереджуватися на ключових аспектах для порятунку життя. По-третє, важлива гнучкість та адаптація. Бойові дії непередбачувані, і психологічно стійкий медик здатний швидко адаптуватися до змінних умов, коригувати свої плани та діяти відповідно до нової обстановки, не втрачаючи самовладання. Ця гнучкість є критично важливою, оскільки стандартні алгоритми можуть бути не завжди застосовні [3].

Таким чином, психологічна підготовка є невід'ємною частиною навчання бойового медика. Вона формує стійкість, рішучість та адаптивність, що дозволяє ефективно функціонувати в умовах інтенсивних бойових дій. Вона безпосередньо впливає на швидкість і якість прийняття рішень, що є вирішальним фактором для збереження життя поранених. Завдяки всебічній психологічній підготовці, бойовий медик перетворюється не просто на фахівця з надання медичної допомоги, а на стійкого та надійного члена бойової групи, здатного зберігати професіоналізм навіть в найжахливіших умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Yaremko R. Y., Koval I. S., Tkachuk O. T. Особливості психічної підготовки військовослужбовців до бойових дій. *Pedagogy and Psychology*. 2024. № 1(3). С. 52–58. URL: <https://doi.org/10.32782/3041-1297/2024-1-8>
2. Бойко В., Хомчак Р. Психологічна підготовка військових фахівців у конфліктах сучасності. *Військова освіта*. 2019. Т. 36, № 2. С. 19–27. URL: <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2017-2/19-27>
3. Блінов О. Особливості прояву бойового стресу і посттравматичних стресових розладів у різних категорій військовослужбовців. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2021. № 3(56)Т2. С. 77–88. URL: <https://doi.org/10.33216/2219-2654-2021-56-3-2-77-88>

Голуб Юлія Юріївна,
здобувач вищої освіти 4 курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Фурса Вадим Вікторович,**
завідувач юридичних наук, доцент,
доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ДІЙ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПІД ЧАС ЗАТРИМАННЯ ОЗБРОЄНИХ ЗЛОЧИНЦІВ

Затримання озброєних злочинців є одним із найскладніших і найнебезпечніших завдань у діяльності правоохоронних органів. Ефективність проведення таких операцій залежить від правильного застосування спеціальних тактичних прийомів, високого рівня професійної підготовки персоналу та чіткої координації дій між учасниками операції [1]. Актуальність даної теми обумовлена зростанням кількості злочинів, пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї, а також необхідністю мінімізації ризиків для життя і здоров'я як працівників поліції, так і цивільного населення [1].

Тактика затримання озброєних злочинців визначається специфікою конкретної ситуації. За характером обстановки виділяють наступні типи ситуацій: заплановані операції з розшуку та затримання, затримання під час вчинення злочину, затримання в умовах захоплення заручників, затримання в закритих приміщеннях та на відкритій місцевості [2]. Кожен тип ситуації вимагає специфічного підходу до планування та реалізації тактичних дій.

Планові операції характеризуються можливістю ретельної підготовки, збору розвідувальних даних та залучення необхідних сил і засобів. При цьому основну увагу приділяють вивченню особистості злочинця, його звичок, місць можливого перебування та рівня озброєння [2]. Спонтанні затримання вимагають від поліцейських швидкої оцінки ситуації та прийняття рішень в умовах обмеженої інформації та часового ресурсу.

Основними принципами тактики затримання озброєних злочинців є: забезпечення безпеки учасників операції та цивільних осіб, раптовість і швидкість дій, використання фактору несподіванки, застосування переваги в силах і засобах, комплексність заходів [2]. Дотримання цих принципів дозволяє мінімізувати ризики та підвищити ймовірність успішного завершення операції. Принцип безпеки передбачає використання засобів індивідуального захисту, правильне тактичне розташування сил, організацію надійного прикриття та евакуаційних шляхів. Раптовість досягається через дотримання секретності підготовки, вибір оптимального часу проведення операції та координацію дій усіх учасників [3].

Успішність операції з затримання озброєного злочинця на 70% залежить від якості підготовчого етапу [3]. Цей етап включає збір та аналіз інформації про об'єкт затримання,

планування операції, розподіл ролей між учасниками, підготовку необхідного обладнання та проведення тактичних навчань.

Розвідувальна робота передбачає вивчення особистісних характеристик злочинця, його психологічного стану, рівня підготовки та озброєння. Особливу увагу приділяють аналізу місця проведення операції: топографічним особливостям, наявності укриттів, шляхів підходу та відходу, можливості залучення цивільних осіб [3]. На основі зібраних даних розробляється детальний план операції з визначенням основних та запасних варіантів дій.

Затримання на відкритій місцевості вимагає особливої уваги до маскуванню та використання природних укриттів. Основною тактикою є оточення об'єкта з декількох напрямків із забезпеченням вогневого прикриття кожної групи [4]. Використовуються снайперські пари для контролю за діями злочинця та можливості точного ураження у разі крайньої необхідності. Затримання в закритих приміщеннях характеризується обмеженим простором для маневру та підвищеним ризиком застосування злочинцем зброї. Основними елементами тактики є блокування всіх виходів, використання спеціальних засобів (світлошумові гранати, слезозогінний газ), координовані дії штурмових груп [4]. Особливе значення має правильна організація проникнення до приміщення та нейтралізація можливих пасток. Затримання з заручниками є найскладнішим видом операцій, що вимагає залучення психологів, переговорників та снайперів. Пріоритетом є збереження життя заручників, для чого використовуються тактики відволікання уваги злочинця, психологічного впливу та точкового фізичного впливу [4].

Сучасні операції з затримання озброєних злочинців передбачають широке використання спеціальних технічних засобів: пристроїв нічного бачення, тепловізорів, систем прослуховування, безпілотних літальних апаратів [4]. Ці засоби дозволяють вести скритне спостереження за об'єктом, отримувати актуальну інформацію про його місцезнаходження та дії. Важливою складовою є використання нелетальних засобів ураження: електрошокових пристроїв, водометів, спеціальних боєприпасів з гумовими кулями [4]. Такі засоби дозволяють нейтралізувати злочинця з мінімальним ризиком для його життя, що відповідає принципам пропорційності застосування сили.

Ефективність дій поліцейських під час затримання озброєних злочинців значною мірою залежить від їх психологічної готовності до екстремальних ситуацій. Психологічна підготовка включає розвиток стресостійкості, швидкості реакції, здатності до прийняття рішень в умовах невизначеності та дефіциту часу. Основними методами психологічної підготовки є: ситуаційно-рольові тренінги, моделювання стресових ситуацій, техніки саморегуляції та управління емоційним станом. Особливу увагу приділяють розвитку командної роботи та взаємодії в критичних ситуаціях [5].

Важливим елементом тактики є психологічний вплив на озброєного злочинця з метою його добровільної здачі. Основними методами такого впливу є: встановлення психологічного контакту, демонстрація переваги сил правоохоронців, створення атмосфери безвиходності, використання особистісно значущих факторів. Переговорний процес будується на принципах поступового зниження агресії злочинця, переконання у безперспективності опору та гарантування особистої безпеки у разі здачі. При цьому важливо враховувати психологічні особливості конкретного злочинця, його мотивацію та емоційний стан [5].

Ефективне управління операцією з затримання озброєного злочинця вимагає чіткої організаційної структури з визначеними рівнями відповідальності та командування. Основними елементами управління є: оперативний штаб, група безпосереднього затримання,

група прикриття, снайперські пари, переговорна група, медичне забезпечення. Оперативний штаб здійснює загальне керівництво операцією, координує дії всіх підрозділів, приймає стратегічні рішення та забезпечує зв'язок із вищестоящими органами. Група безпосереднього затримання виконує основне завдання з фізичного затримання злочинця, група прикриття забезпечує безпеку основної групи та контролює периметр [6].

Надійна система зв'язку є критично важливою для координації дій під час операції. Використовуються закриті канали радіозв'язку, системи відеоспостереження, мобільні комплекси управління [6]. Важливим є забезпечення дублювання каналів зв'язку та можливості швидкого переключення на резервні системи. Інформаційне забезпечення включає постійне оновлення даних про ситуацію, передачу розвідувальної інформації, координацію дій із суміжними службами та органами влади. Особливу увагу приділяють інформаційній безпеці та недопущенню витоку відомостей про хід операції.

Аналіз особливостей тактики дій поліцейських під час затримання озброєних злочинців дозволяє зробити наступні висновки:

1) успішність операцій з затримання озброєних злочинців залежить від комплексного підходу, що включає якісну підготовку, правильний вибір тактики, ефективну координацію дій та психологічну готовність персоналу;

2) ключовими факторами успіху є дотримання принципів безпеки, раптовості, комплексності та пропорційності застосування сили, а також адаптація тактики до конкретних умов обстановки[7];

3) сучасні технічні засоби та нелетальна зброя значно підвищують ефективність операцій та знижують ризики для всіх учасників конфлікту;

4) психологічна підготовка поліцейських та застосування методів психологічного впливу на злочинців є невід'ємними складовими успішної тактики затримання;

5) ефективне управління операцією вимагає чіткої організаційної структури, надійної системи зв'язку та своєчасного інформаційного забезпечення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бандурка О.М. Тактико-спеціальна підготовка: підручник / О.М. Бандурка, В.П. Бочковий, В.С. Венедіктов. – Харків: ХНУВС, 2019. – 345 с.
2. Плішкін В.М. Тактика спеціальних операцій: навчальний посібник / К.: Центр учбової літератури, 2018. – 280 с.
3. Романюк М.І. Тактичні особливості проведення спеціальних операцій / Львів: ЛьвДУВС, 2020. – 156 с.
4. Захарченко А.П. Особливості штурмових операцій у закритих приміщеннях / К.: НАВС, 2018. – 124 с.
5. Семенов Д.В. Психологічна підготовка спецпідрозділів: методики та результати / Юридична психологія. 2020. / – № 1. – С. 89-97.
6. Лисенко В.В. Організація управління спеціальними операціями / Харків: ХНУВС, 2019. – 189 с.
7. Організація охорони громадського (публічного) порядку за скандинавською моделлю : навч. посіб. (практикум) / К. В. Бахчев, Р. Ю. Молчанов, В. В. Фурса, Д. П. Цуркаленко, О. В. Захарченко. – Дніпро : ДДУВС, 2023. – 172 с.

Гончар Кароліна Сергіївна,
здобувач вищої освіти 4 курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Казначеев Дмитро Георгійович,**
доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки
кандидат юридичних наук, доцент,
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ЗНАЧЕННЯ ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У ФОРМУВАННІ БОЙОВОЇ ГОТОВНОСТІ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ТА ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІЦІЇ

Тактична підготовка є ключовим компонентом бойової підготовки військових формувань, підрозділів поліції, оскільки безпосередньо впливає на здатність особового складу виконувати поставлені завдання за різних умов бою. Бойова готовність — це комплексна якість, що включає морально-психологічні, фізичні, технічні та організаційно-тактичні складові [1]. Тактична підготовка, в свою чергу, зосереджена на опануванні методів бою, взаємодії підрозділів, маневру, використанні місцевості та умов обстановки, відіграє центральну роль у формуванні цих складових [2].

Перш за все, тактична підготовка забезпечує структурованість мислення і вміння діяти в динамічних умовах. Військові, підрозділи поліції повинні не лише знати основні тактичні прийоми (засідка, стримування, наступ, оборона, маневр тощо), але й вміти застосовувати їх у конкретній обстановці: враховуючи рельєф місцевості, погоду, час доби, розвіддані, наявність засобів зв'язку й вогню підтримки. Завдяки правилам тактичної підготовки особовий склад здобуває навички швидкого оцінювання ситуації, прогнозування дій противника, прийняття рішень в умовах невизначеності та обмеженої інформації [3].

Другою важливою функцією тактичної підготовки є узгодженість та взаємодія між підрозділами. У сучасній війні значний ефект має здатність різних частин (розвідувальних, артилерійських, бронетанкових, інженерних, піхотних) працювати як цілісна система. Через тактичні навчання, командно-штабні тренування відпрацьовуються канали зв'язку, чіткість розподілу ролей, час реакції, алгоритми взаємодопомоги та підтримки. Така взаємодія зменшує втрати від розгубленості та хаосу на полі бою, підвищує ефективність дій і дозволяє максимально використовувати переваги одного підрозділу для підтримки іншого.

Третім аспектом є адаптивність до варіативних умов дій. Військові конфлікти часто відбуваються в умовах, які суттєво відрізняються від нормативних: складна місцевість (урбанізовані території, ліси, гори), несприятлива погода (сніг, дощ, туман), нічний бій, обмежена видимість, нестача комунікацій. Тактична підготовка готує особовий склад до цих змін, через моделювання умов, в яких машини, озброєння чи логістика можуть бути обмеженими. Наприклад, навчальні бойові виходи вночі з використанням тепловізорів чи нічних приладів, бойове злагодження без зв'язку чи з перебоями, оцінка та мінімізація ризику, адаптація плану дій на ходу [4].

Четвертий напрям – психологічна стійкість та дисципліна. Тактичні вправи – це не лише техніка, але й випробування духу, терпіння, вміння зберігати самовладання під впливом стресу, шуму, хаосу, втрат. Регулярне проходження навчань, симуляцій бойових умов, використання екстремальних факторів (світлошумові ефекти, умовні втрати, обмеження ресурсів) виховує дисципліну, почуття відповідальності, самоконтроль. Психологічно готовий солдат краще реагує на непередбачені обставини, менше панікує, підтримує порядок у підрозділі та сприяє моральному стану побратимів.

П'ятий пункт – ефективне використання техніки та озброєння. Тактична підготовка передбачає оволодіння не лише індивідуальною зброєю, але й координацією з бронетехнікою, артилерією, авіацією, засобами зв'язку, розвідки. Практика показує, що недооцінка взаємозв'язку між елементами озброєння або неправильно організовані засоби підтримки (вогню, логістики, медицини) можуть спричинити втрати навіть за перевищеної кількості ресурсів.

Шостий аспект – безпека особового складу та збереження боєздатності. Добре підготовлені тактично підрозділи здатні уникати пасток, мін, засідок, ефективно реагувати на ворожий вогонь, застосування авіації чи безпілотників. Тактична підготовка включає навчання засобам захисту, правилам пересування і маскування, організації вогневих рубежів, взаємозамінності в підрозділі (хто і як діє, коли одна ланка виведена з ладу). Завдяки цьому зменшується ймовірність небажаних втрат, підвищується можливість зберігати силу підрозділу навіть у надзвичайно важких умовах.

Ще одним важливим моментом є універсалізація знань і підвищення автономності. Особовий склад, який пройшов глибоку тактичну підготовку, вміє діяти не тільки за прямими вказівками, але й автономно, з власної ініціативи – оцінювати ситуацію, формувати альтернативні рішення, ухвалювати рішення у межах повноважень. Це особливо актуально в умовах, коли командуванню важко контролювати всі ланки через розрив комунікацій чи сильний вогневий вплив противника.

Крім того, тактична підготовка має стратегічне значення: вона є фундаментом для реалізації задач вищого рівня – операційного та стратегічного. Якщо тактичні елементи не відпрацьовані, навіть добре спланована операція може провалитись через промахи на низовому рівні: неспівпадіння темпів наступу різних підрозділів, провали в тилу, нездатність утримати зайняті рубежі, неправильне реагування на контратаки. Отже, тактична готовність особового складу прямо впливає на результат всієї операції, на стримування чи перемогу над противником.

Унормовані методики підготовки, чіткі стандарти, регулярні контрольні показники та навчання у реальних чи максимально наближених до реальних умовах – все це складові

ефективної тактичної підготовки. Періодичне оновлення тактичних навичок з урахуванням нових загроз, озброєння, технологій (дрони, кіберзагрози, автоматичний вогонь, нові системи захисту) є обов'язковим, аби не відстати від потенційного противника.

Особиста безпека працівників залежить від їх здатності своєчасно та адекватно реагувати на небезпеку, що виникає, та вживати необхідні заходи для її нейтралізації" [5, с. 41]. Це свідчить про те, що бойова готовність є прямою функцією тактичних навичок.

Підсумовуючи, можна констатувати, що тактична підготовка – це не просто частина бойової підготовки, а майже її серце. Вона системно формує мислення, здатність до дій за різних умов, забезпечує злагодженість, підвищує автономність і стійкість особового складу, гарантує безпеку та збереження боєздатності, а отже – впливає на здатність війська перемагати. Без високого рівня тактичної підготовки навіть сучасне озброєння й чисельність не зможуть забезпечити перевагу. Отже, для підтримки та підвищення бойової готовності необхідно: системно вкладати ресурси в тактичну підготовку, широко застосовувати практичні навчання, симуляційні вправи, використання сучасних технологій, а також постійно аналізувати та адаптувати методи підготовки під реальні виклики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Збройні Сили України. Наставова з бойової підготовки. Міністерство оборони України, 2018. С. 23-24.
2. Бойко, І. В. Тактика сучасної війни: методологія та практика. Київ: Воєнне видавництво, 2020. С. 50-52
3. Петренко, О. С. Бойова готовність: концепція, складові та шляхи підвищення. Журнал Оборона та Безпека, № 4, 2019. С. 12-14.
4. Іванов, П. М. Використання технологій у тактичних навчаннях. Збірник наукових праць Національної академії оборони України, вип. 15, 2021.
5. Казначеев Д. Г. Особиста безпека працівників Національної поліції в умовах застосування фосфорних боеприпасів // Актуальні проблеми службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони України в умовах воєнного стану: матеріали Регіон. Наук.-практ. Конф. (м. Дніпро, 30 черв. 2022 р.). Дніпро: ДДУВС, 2022. С. 41-42.

Давидова Тетяна
кандидат юридичних наук,
Національна академія Служби безпеки України

ПРИНЦИП НЕДИСКРИМІНАЦІЇ В ІСТОРИЧНОМУ ВИМІРІ

Рівність і заборона дискримінації безпосередньо пов'язані з невідчужуваними основними правами: правом на життя, гідність, свободу тощо, що належать до першого покоління прав людини. «Невідчужуваність прав і свобод людини – це їх внутрішня іманентна, «немінуча» властивість людини, їх невід'ємність від неї. Ця властивість прав і свобод полягає в тому, що можливості людини, які в них відображаються, є неодмінною, закономірною приналежністю кожної людини. Їх виникнення датуються моментом її народження і не потребує дозволу, схвалення з боку будь-кого, у тому числі й держави. Жодна людина не може бути позбавлена таких можливостей: без них вона – незалежно від місця, часу й умов її існування – не зможе сформувані, розвинути, проявити себе саме як особистість», – визначають дослідники, вивчаючи реалізацію принципів невідчужуваності та непорушності прав і свобод людини [1, 142].

У Декларації незалежності Сполучених Штатів Америки, що відіграла суттєву роль у становленні та розвитку концепції природних прав і свобод людини і громадянина, закріплено: «...всі люди створені рівними, що вони наділені творцем певними невід'ємними правами, серед яких право на життя, свободу та прагнення до щастя» [2]. «Всі люди створені рівними (All men are created equal)», – принцип рівності, на якому базується принцип недискримінації (недопущення дискримінації, або ще називають сучасники – антидискримінаційне право [3, с. 12]).

Принцип недискримінації згодом закріплений у ст. 2 Загальної декларації прав людини, зокрема, «кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища» [4].

У Преамбулі до Протоколу № 12 до Європейської конвенції з прав людини визначено безпосередньо принцип недискримінації, зокрема: «принцип недискримінації не стоїть на заваді державам-учасникам уживати заходів» [5].

Чинне законодавство України (стаття 2 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні») цей принцип визначає наступним чином: «законодавство України ґрунтується на принципі недискримінації, незалежно від певних ознак: 1) забезпечення рівності прав і свобод осіб та/або груп осіб; 2) забезпечення рівності перед законом осіб та/або груп осіб; 3) повагу до гідності кожної людини; 4) забезпечення рівних можливостей осіб та/або груп осіб» [6].

Так, зазначений принцип і сьогодні слугує для захисту основних прав і свобод, необхідних для гідного існування людини, і покликаний забезпечувати принцип рівності,

який, у свою чергу, безпосередньо пов'язаний з принципом справедливості, і саме на них базуються невідчужувані основні права людини (першого покоління).

Згодом визначено право рівності перед законом, що, на наш погляд, є елементом загального, проголошеного Загальною декларацією прав людини: «Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах» [4]. Це право оформилося з проголошенням цілої низки громадянських і політичних прав, таких як: право на свободу слова, на свободу думки, на свободу віросповідання, на справедливе судочинство та інших (друге і третє покоління).

З науково-технічним прогресом, що приніс за собою активну розробку і впровадження інтернету, смарт-технологій тощо мова почала вестися про право людини на безпечний інтернет, а згодом і на безпечний штучний інтелект, це вже новітнє покоління прав людини. Стало очевидно, що створені технології, відкриваючи широкі перспективи для людства, водночас можуть негативно впливати на невідчужувані права людини, що пов'язано, насамперед, з ризиками упередженості та дискримінації [7], наприклад, через відсутність прозорості в розробленні та діяльності таких технологій.

Один з найбільш відомих прикладів – система розпізнавання обличчя Clearview AI, що працює за технологією автоматичної ідентифікації. Цей, безперечно, корисний винахід для безпеки людини, суспільства, держави, за відсутності прозорості несе ризик дискримінації (за певними ознаками людини – кольором шкіри, розрізом очей).

Зокрема, алгоритми розпізнавання обличчя часто мають певні упередження, що ґрунтуються на недостатніх даних. Це призводить до того, що програма може працювати менш/більш точно на обличчях жінок або людей з темним кольором шкіри. Дослідження, наприклад Gender Shades, проілюстрували, що такі системи мають вищий рівень помилкових спрацьовувань для цих груп, ніж для білих чоловіків.

Відтак, принципи, які були визначені і закладені ще у 18 сторіччі, визнані основними і невідчужуваними і ніби непорушуваними, потребують постійної підтримки у сучасному суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА:

1. О. Кушніренко, С. Возгрін. Реалізація принципів невідчужуваності та непорушності прав і свобод людини як конституційно-правова проблема. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. Вип. 23. Ч. I. Т. 1 С. 140-144.
2. Declaration of Independence. America's Founding Documents. National archives. URL: <https://www.archives.gov/founding-docs/declaration-transcript> (Дата звернення 20.03.2025).
3. Посібник з європейського анти дискримінаційного права. URL: https://www.fair.org.ua/content/library_doc/FRA_Case_Law_Handbook_UKR_WEB.pdf (Дата звернення 20.03.2025).
4. Загальна декларація прав людини : прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (Дата звернення 21.03.2025).

5. Європейська конвенція з прав людини : ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (Дата звернення 22.03.2025).

6. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 6 вересня 2012 року № 5207-VI. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text> (Дата звернення 24.03.2025).

7. Права людини в епоху штучного інтелекту: виклики та правове регулювання : проєкт EU4DigitalUA. URL: <https://drive.google.com/file/d/1YLb1X8wCMQi3g8LjPsERa2b58GM1fRS2/view> (Дата звернення 25.03.2025).

Дашо Андрій Юрійович
аспірант факультету суспільних і прикладних наук
Університет Короля Данила,
м. Івано-Франківськ

ПРИНЦИП ГУМАНІЗМУ – СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ

У сучасному світі, який стикається з численними соціальними, політичними та етичними викликами, принцип гуманізму набуває особливої актуальності. Він виступає фундаментальною ідеєю, що визначає цінність людської особистості, її гідність, права та свободи як найвищу суспільну цінність. У різних сферах - від правозастосування до освіти, медицини та міжнародних відносин - гуманізм виступає орієнтиром для формування справедливого, відкритого й толерантного суспільства.

Принцип гуманізму має глибоке філософське та правове підґрунтя. Його витоки сягають античності, однак у сучасному розумінні він утвердився в епоху Просвітництва і набув чіткої нормативної форми у міжнародно-правових актах, зокрема у Загальній декларації прав людини. Водночас його реалізація в практиці державного управління, судочинства, освіти та міжособистісних відносин залишається складним і багатоаспектним процесом.

Гуманізм - багатозначне явище й представлене майже в десяти смислових значеннях: назва епохи Відродження та різноманітних культурних рухів, ідейних течій, напрямів суспільної думки; назва сфери теоретичного знання, яке віддає перевагу гуманітарним наукам; характеристика марксистського світогляду, пролетарської ідеології, соціалістичного способу життя; визначення моральних якостей особистості (людяності, доброти, милосердності, поваги тощо); найважливіший фактор всебічного розвитку особистості; виявлення особливого ставлення до людини як до найвищої цінності життя; назва практичної діяльності, яка спрямована на досягнення; - як принцип світогляду тощо [1, с. 161].

Гуманізм має істотне філософське і практичне значення в науці і в суспільному житті. Особливе значення гуманізм має і для функціонування права, що обумовлює його трансформацію як найважливішого об'єкту юридичної науки. У сучасних умовах актуалізується значення гуманізму як правового принципу. Принцип гуманізму - один з найважливіших ціннісних характеристик цивілізованого суспільства, який визнає благо людини, її право на свободу, щастя, виявлення своїх здібностей критерієм прогресивності соціальних інститутів. Засади гуманізму властиві усім цивілізованим правовим системам. Вони розкривають одну з найважливіших ціннісних характеристик права. Право закріплює і реально гарантує природні і невід'ємні права і свободи кожної людини: право на життя, здоров'я, особисту свободу і безпеку, право на охорону своєї честі й гідності, захист від будь-якого несанкціонованого втручання в сферу особистого життя та інші права [2, с. 205].

Гуманізм є багатограним явищем і феноменом, що має ціннісне значення та виступає об'єктом вивчення в багатьох наукових дисциплінах - таких як історія, філософія,

соціологія, політологія, педагогіка тощо. У сфері юриспруденції гуманізм розглядається як основоположний принцип права, який виконує роль вихідної та об'єднувальної ланки, що забезпечує адаптацію й інтеграцію його засад у всі державно-правові категорії.

У правотворчій діяльності гуманізм є тим підґрунтям і основоположною засадою для інших принципів, зокрема законності, демократизму, гласності, відображення суспільної думки та концептуальності правотворчої політики тощо. Наприклад, як уже було зазначено в попередніх дослідженнях, «принцип законності, на основі якого має здійснюватися правотворча діяльність усіма її суб'єктами, передбачає певні вимоги, зокрема, щодо дотримання певної процедури прийняття нормативно-правових актів, адекватного відображення в їхньому змісті загальнолюдських цінностей та правових ідеалів, належної відповідності вже наявним актам» [9, с. 232].

Принцип гуманізму є ключовою світоглядною та етичною категорією, що в основі своєї сутності визнає цінність, гідність та свободу кожної людини як найвищу соціальну мету. Як узагальнене поняття, гуманізм охоплює систему ідей, поглядів і норм, спрямованих на забезпечення гармонійного розвитку особистості, захист її прав, свобод і можливостей реалізації у суспільстві. У різних сферах суспільного життя гуманізм набуває специфічного змісту: у філософії - як світоглядна позиція, в освіті - як метод виховання, у праві - як нормативний орієнтир, що визначає справедливість і моральність законів та їх застосування. Принцип гуманізму виконує об'єднувальну функцію між моральними, соціальними та правовими засадами, слугуючи основою для формування демократичних, справедливих і людиноцентричних суспільних інституцій.

Таким чином, сутність принципу гуманізму полягає в утвердженні людини як центральної цінності суспільного буття, що має визначати напрями розвитку культури, права, політики та освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Назаренко Г. Аналіз основних дефініцій понять «гуманізм», «гуманність», «гуманізація» щодо гуманізації післядипломної педагогічної освіти. Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. № 952. 2011. С. 161–167.
2. Чеботарьов С.С. Гуманізм як принцип права України. Актуальні проблеми держави і права. 2012. Вип. 65. С. 205–210.
3. Донченко О.І. Особливості і проблеми розвитку правотворчості в сучасних умовах: монографія / за заг. ред. д. філос. н, к. ю. н., професора, заслуженого діяча науки і техніки України В.П. Плавича. Одеса : Фенікс, 2018. 348 с.

Зіміна Орина Юріївна,

здобувач вищої освіти

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Марієнко Антон Олександрович

доцент кафедри кримінального права та кримінології,

кандидат юридичних наук

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

МОЛОДІЖНА ЗЛОЧИННІСТЬ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА МЕХАНІЗМИ ПРОФІЛАКТИКИ

Молодіжна злочинність є складним соціально-правовим явищем, яке становить значну загрозу суспільній безпеці, стабільності та правопорядку. Сучасні тенденції розвитку цього явища пов'язані не лише зі зростанням кількості кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми та молодими людьми, але й зі зміною їх структури, мотивів і способів вчинення. Як зазначають науковці, молодь є найбільш вразливою соціальною групою, яка часто піддається негативному впливу зовнішнього середовища та стикається з труднощами соціалізації. Зокрема, у дослідженні “Злочинність неповнолітніх: причини та шляхи запобігання за даними дослідження у м. Харкові” виділено такі чинники: неблагополучна сім'я, недоліки навчально-виховного процесу, вживання психоактивних речовин неповнолітніми, слабкий контроль з боку дорослих [1, с. 45-47].

У статистичних даних Національної поліції України за 2023 рік вказується, що найбільша кількість злочинів, скоєних неповнолітніми, припадає на майнові правопорушення: крадіжки, шахрайства та грабежі [2]. Це свідчить про прагматичну мотивацію більшості злочинів та пов'язане з матеріальною незабезпеченістю й соціальною нерівністю. Водночас останніми роками зростає й кількість правопорушень, пов'язаних із використанням інформаційних технологій, що вимагає нового підходу до системи профілактики.

У сучасних умовах воєнного стану в Україні це соціально-економічної нестабільності спостерігається зростання рівня девіантної поведінки серед молоді. Одним із чинників є обмеженість можливостей у сфері освіти, працевлаштування та соціального захисту, що створює ґрунт для поширення кримінальних практик [2]. Як підкреслює А.О. Марієнко, «формування кримінального портрету особи злочинця часто пов'язане із недостатньою увагою держави до превентивної роботи серед уразливих категорій населення» [3, с. 129]. Це свідчить про необхідність посилення профілактичних заходів, зорієнтованих на молодіжне середовище.

Важливим аспектом проблеми є аналіз мотивів та причин злочинної поведінки неповнолітніх. Науковці наголошують, що головними детермінантами залишаються сімейна дисфункція, негативний вплив однолітків, низький рівень правової культури та відсутність чітких життєвих орієнтирів [4]. У цьому контексті профілактика молодіжної

злочинності має будуватися на поєднанні правових, виховних та соціальних механізмів, що дозволить комплексно впливати на середовище формування особистості.

Варто підкреслити, що ефективність профілактики значною мірою залежить від системного підходу: заходи не можуть обмежуватися лише правоохоронними діями. Потрібне активне залучення закладів освіти, центрів зайнятості та громадських організацій, які працюють із молоддю. Важливо, щоб держава інвестувала у програми, спрямовані на розвиток правової культури та соціальної відповідальності, адже «покарання не завжди здатне виконати виховну функцію, якщо суспільство не створює альтернативних позитивних сценаріїв соціалізації» [5, с. 490].

З точки зору кримінології, одним із визначальних напрямів є формування системи ранньої профілактики правопорушень. Марієнко справедливо підкреслює, що «важливою складовою є вчасне виявлення девіантних проявів та створення механізмів правової реакції на них» [5, с. 487]. Це передбачає співпрацю правоохоронних органів, закладів освіти, соціальних служб та громадських організацій.

Не менш значущим є питання дотримання прав людини під час профілактичних заходів та роботи з неповнолітніми правопорушниками. Як зазначає А.О. Марієнко, «ефективність кримінально-процесуальних механізмів має ґрунтуватися на балансі між інтересами держави у сфері безпеки та забезпеченням основних прав і свобод особи» [6, с. 65]. Цей підхід дозволяє уникнути репресивності у превентивній діяльності та забезпечує довіру молоді до державних інституцій.

Важливо враховувати і міжнародний досвід: у країнах ЄС активно застосовуються відновні практики (restorative justice), які передбачають не лише покарання, а й відновлення соціальних зв'язків, наприклад, через медіацію між потерпілим і правопорушником. Такий підхід, як показує практика, знижує рівень рецидиву та допомагає молодим людям адаптуватися в суспільстві без повторного звернення до злочинної діяльності [7].

Актуальними залишаються й міжнародні стандарти протидії молодіжній злочинності. Досвід зарубіжних країн свідчить, що профілактика повинна включати інтегровані освітні та виховні програми, які сприяють розвитку критичного мислення, правосвідомості та соціальної відповідальності [7]. У цьому контексті доцільним є використання рекомендацій ООН щодо системи ювенальної юстиції та адаптація їх до українських реалій.

Отже, сучасні тенденції молодіжної злочинності вимагають створення ефективної системи профілактики, яка базувалася б на поєднанні правових, соціальних і виховних заходів. Комплексний підхід дозволить не лише зменшити рівень кримінальних проявів серед молоді, але й сформувати покоління громадян, здатних до свідомого та відповідального життя в суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Воднік В. Д. Злочинність неповнолітніх: причини та шляхи запобігання за даними дослідження у м. Харкові. Педагогіка і право. 2015. № 1. С. 45-52. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zlochinnist-nepovnolitnih-prichini-ta-shlyahi-zapobigannya-za-danimi-doslidzhennya-u-m-harkovi> (дата звернення: 23.09.2025).

2. Звіт Національної поліції України за 2023 рік : звіт .Національна поліція України. Київ : Кабінет Міністрів України, 2024. 120 с. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2023/zvit_NPU_2023.pdf (дата звернення: 23.09.2025)
3. Марієнко А. Кримінологічний портрет особи злочинця та роль правоохоронних органів у протидії злочинності. Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference «Modern problems of science and technology». Tallinn, 2025. С. 128–131. URL: <https://eospace.eu/conference2025> (дата звернення: 23.09.2025).
4. Бандурка, О. М. Кримінологія: підручник. Харків: Право, 2020. 512 с.
5. Criminological aspects of collaboration activities. AO Mariienko, B Vasyi Serhiiiovych - Publishing House “Baltija Publishing”, (2025) pp. 483-501, DOI<https://doi.org/10.30525/978-9934-26-559-4-24>
6. RESPECT OF HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS DURING THE EXAMINATION OF A PERSON WITHIN CRIMINAL PROCEEDINGS: ISSUES OF THEORY AND PRACTIC Revista de Derecho. Vol. 11 (I) (2022), pp. 61-74. ISSN: 1390-440X —eISSN: 1390-7794 Recepción: 11-1-2022. Aceptación: 13-2-2022. Publicación electrónica: 1-3-2022. URL: <http://www.iushumani.org/index.php/iushumani/article/view/296> (дата звернення 23.09.2025).
7. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). Preventing youth crime: International standards and strategies. Vienna, 2021. URL: <https://www.unodc.org> (дата звернення: 23.09.2025).

Івкіна Владислава Іванівна,

здобувач вищої освіти

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Марієнко Антон Олександрович

доцент кафедри кримінального права та кримінології,

кандидат юридичних наук

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ВІКТИМОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ЗЛОЧИННОСТІ: РОЛЬ ЖЕРТВИ У МЕХАНІЗМІ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Віктимологія є самостійним напрямом у кримінології, що вивчає жертву кримінального правопорушення, її ознаки та поведінку до, під час і після вчинення злочину, а також взаємодію із особою, яка його вчиняє. Жертва не завжди є пасивним об'єктом посягання: іноді її дії чи бездіяльність створюють умови для реалізації кримінального правопорушення. Такий підхід важливий для правової науки, судової практики та превентивної діяльності правоохоронних органів [2; 4; 6]. За Марієнком А. О., аналіз ролі жертви допомагає формувати кримінологічний портрет злочинця та оцінювати ефективність роботи правоохоронних органів [11].

З юридичної точки зору потерпілим визнається особа, якій злочином заподіяно фізичну, моральну чи матеріальну шкоду. У віктимологічному розумінні жертвою може бути не лише постраждала особа, а й потенційний суб'єкт із підвищеним рівнем віктимності. Віктимність трактується як сукупність соціальних, психологічних і поведінкових характеристик, що роблять особу більш уразливою до злочинів, а віктимізація — як процес перетворення на жертву. Марієнко (2025) зазначає, що врахування взаємодії жертви та злочинця допомагає прогнозувати розвиток кримінальних подій і підвищує ефективність превентивних заходів [12].

На різних етапах кримінальної поведінки роль жертви проявляється по-різному. Соціально-економічні фактори, поведінкові характеристики та ситуаційні обставини впливають на її віктимність [4; 8; 9]. Судова практика підтверджує, що поведінка жертви може частково спровокувати конфлікт, але не зменшує вини злочинця [2; 5]. Практичне значення віктимологічного підходу полягає у формуванні системи превентивних заходів, правовому вихованні, навчанні самозахисту та створенні безпечного середовища [7; 10]. Марієнко А.О. також підкреслює, що формування портрету злочинця із врахуванням поведінки жертви дозволяє правоохоронним органам ефективніше планувати заходи безпеки та розслідування [13].

Теоретичні підходи до пояснення ролі жертви різні. Інтераціоналістська концепція трактує злочин як взаємодію двох сторін, де поведінка жертви може виступати каталізатором агресії.

Поведінковий підхід фокусується на діях, що збільшують ризик стати жертвою, наприклад перебування у небезпечних місцях або нехтування правилами безпеки. Психологічні теорії зосереджуються на особистісних рисах жертви — низькій самооцінці, схильності до ризику чи страху. У сучасній кримінології формується превентивний напрям, що розглядає зниження віктимності як засіб профілактики злочинів [6; 7].

Серед чинників підвищеного ризику віктимізації особливе значення мають соціально-економічні умови: бідність, безробіття, маргіналізація. Вразливими категоріями залишаються етнічні та соціальні меншини, бездомні та особи з залежностями, які мають менший доступ до правового захисту. Важливу роль відіграють поведінкові характеристики — схильність до конфліктів, зловживання алкоголем, недбалість щодо безпеки. Значення мають і ситуаційні обставини: відсутність сторонніх, темний час доби, ізольоване місце події. Не менш важлива правова обізнаність жертви та її здатність звертатися за допомогою [4; 8; 9].

Судова практика підтверджує, що поведінка жертви може бути важливим елементом кримінальної ситуації. За даними Давиденка В.Л., у деяких справах потерпілий своїми діями частково спровокував конфлікт, але це не зменшувало вини злочинця [2; 5]. Марисюк К.Б. зазначає, що поведінка жертви може впливати на інтенсивність мотиву злочину та іноді його породжувати [1; 2]. У сфері домашнього насильства роль жертви особливо вразлива: низька обізнаність, економічна залежність або страх осуду часто призводять до повторної віктимізації [8; 9].

Етичний аспект віктимологічного аналізу полягає у недопущенні перекладання відповідальності на жертву. Злочин завжди є наслідком протиправних дій особи, що його вчиняє, і навіть провокуюча поведінка жертви не може виправдати протиправність. Проте в кримінальному процесі поведінка жертви іноді враховується при кваліфікації діяння або визначенні міри покарання [2; 4].

Практичне значення віктимологічного підходу полягає у формуванні превентивних заходів: правове виховання населення, інформаційні кампанії, навчання способам самозахисту, створення безпечного середовища. Держава має забезпечувати доступність правової допомоги та підтримку жертв, впроваджуючи *victim-centred approach*, що актуально в умовах воєнного стану та збройної агресії проти України [7; 10].

Отже, жертва у механізмі злочину виступає не лише об'єктом посягання, а й важливим елементом криміногенної ситуації. Її поведінка, особисті риси та соціальні обставини можуть значно впливати на виникнення та реалізацію мотиву злочину. Усвідомлення цього дозволяє ефективніше запобігати злочинам, захищати потенційних потерпілих та забезпечувати дотримання їхніх прав.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Марисюк К. Б. Роль жертви у генезі злочину. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки. 2015. № 825. С. 337-340. URL:https://science2016.lp.edu.ua/sites/default/files/Full_text_of_%20papers/vnulpurn_2015-825_57.pdf (дата звернення 22.09.2025).

2. Давиденко В. Л. Роль потерпілого в механізмі злочинної поведінки. Європейські перспективи. 2014. № 7. С. 141-144. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2014_7_26 (дата звернення 22.09.2025).

3. Левченко Ю. О. Віктимологічний аспект у запобіганні насильницьких побутових злочинів. Кримінально-правові та кримінологічні засоби протидії злочинам проти громадської безпеки та публічного порядку: зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф. (18 квітня 2019 року, м. Харків) за ред. В. В. Сокурєнка. Харків: ХНУВС, 2019. С. 122-123. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/18_04_2019/pdf/56.pdf (дата звернення: 22.09.2025).

4. Давиденко, В. Л. Віктимологічна профілактика як напрям протидії злочинності. Європейські перспективи. 2015. № 1. С. 78-81. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/904> (дата звернення 22.09.2025).

5. Ткаченко І. М. Співвідношення потерпілої особи і жертви кримінального правопорушення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2023. Вип. 78, ч. 2. С. 234–237. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/08/39.pdf> (дата звернення: 22.09.2025)

6. Юрченко Р. Роль жертви у генезі злочинної поведінки. Молодий вчений. 2021. № 1 (89). С. 54–57. DOI:<https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-1-89-12>.

7. UNDP. Access to Justice for Victims of War Crimes in Ukraine : Report. – Kyiv, 2024. 45 p. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-08/access_to_justice_for_victims_of_war_crimes_in_ukraine_31_07_24.pdf (дата звернення 22.09.2025).

8. Зінсу О. І. Віктимологічні аспекти поведінки жертв домашнього насильства. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2022. Т. 27, № 1. С. 79–90. URL: <https://elar.navs.edu.ua/items/b643271c-d21a-47bf-915e-9e838a5c79cb> (дата звернення 22.09.2025).

9. Ладиченко В. В., Гулак О. В., Артеменко О. В. Віктимологічний портрет жертви домашнього насильства. Вісник юридичного факультету Ужгородського національного університету. 2022. Вип. 64. С. 389–396. DOI: 10.24144/2307-3322.2022.70.62.

10. Рисмагамбетова Г. М. Віктимологічні аспекти запобігання злочинам: теоретичний аналіз. Вісник юридичного факультету Кокшетауського університету. 2024. № 1. С. 30–38. URL: <https://law-vestnik.buketov.edu.kz/index.php/law/article/view/454/370> (дата звернення 22.09.2025).

11. Criminological aspects of collaboration activities. AO Marienko, B Vasyl Serhiovych - Publishing House “Baltija Publishing”, (2025) pp. 483-501, DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-559-4-24>.

12. Марієнко А. Кримінологічний портрет особи злочинця та роль правоохоронних органів у протидії злочинності. Collection of Scientific Papers with the Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference «Modern problems of science and technology» (March 17-19, 2025. Tallinn, Estonia). European Open Science Space, 2025. С. 128-131

13. Марієнко А. Кримінологічний портрет особи злочинця та його значення під час проведення розслідувань кримінальних правопорушень. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти: матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 21 бер. 2025 р.); у 2-х ч. Дніпро: Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. Ч. І. С. 534-536.

Івкіна Владислава Іванівна,

здобувач вищої освіти

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Березняк Василь Сергійович,

завідувач кафедри кримінального права та кримінології,

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РОЗМЕЖУВАННЯ ДОБРОВІЛЬНОЇ ЗДАЧІ ЗБРОЇ ТА НЕЗАКОННОГО ЇЇ ОБІГУ

Питання обігу зброї є надзвичайно актуальним для сучасної України, особливо в умовах воєнного стану. Незаконне поводження зі зброєю становить серйозну загрозу як для публічної безпеки, так і для національної безпеки, тоді як механізми добровільної здачі зброї виконують превентивну функцію та покликані зменшити ризики її використання у протиправних цілях. Водночас недосконалість законодавчого регулювання, суперечності у правозастосуванні та недостатня визначеність процедур породжують низку проблем із розмежування добровільної здачі зброї та незаконного її обігу.

Кримінальний кодекс України у статті 263 передбачає відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами чи пристроями [1]. У 2022 році прийнято Закон «Про внесення зміни до статті 263 Кримінального кодексу України щодо скасування відповідальності у випадках добровільної здачі зброї, бойових припасів, вибухових речовин або пристроїв» № 2150-IX, яким частину третю статті 263 Кримінального кодексу України викладено в наступній редакції: «Не підлягає кримінальній відповідальності за вчинення дій, передбачених частиною першою або другою цієї статті, особа, яка добровільно здала органам влади зброєю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої» [4]. Ця норма фактично створила юридичний виняток, за яким, хоча формально склад злочину може бути наявний, відповідальність за нього знімається у випадку добровільної здачі. Таким чином, законодавець намагається стимулювати громадян до свідомого відмовлення від незаконного зберігання зброї.

Водночас практика свідчить, що розмежування добровільної здачі та незаконного обігу зброї є складним завданням. У законодавстві відсутні чіткі критерії визначення добровільності. Наприклад, не врегульовано, чи буде вважатися добровільною здачею ситуація, коли особа приносить зброю до органів поліції після того, як про неї вже відомо слідству, або коли зброя була виявлена під час обшуку. Такі обставини часто стають підставою для сумнівів у добровільності дій особи. Судова практика також демонструє різні підходи: одні рішення визнають добровільність навіть після початку слідчих дій, інші ж трактують це як ухилення від відповідальності [6].

Незаконний обіг зброї охоплює широкий спектр дій: незаконне придбання, зберігання, носіння, передача іншій особі, збут, виготовлення чи зміна маркування зброї

та боєприпасів [2; 7]. Усі ці дії є суспільно небезпечними, адже створюють потенційну можливість використання зброї у злочинних цілях. Проте у випадках добровільної здачі особа звільняється від відповідальності, що фактично встановлює баланс між превенцією та репресивністю кримінального права.

Серед проблем, що виникають у цій сфері, ключовими є невизначеність у правовій термінології, недостатня поінформованість населення про механізми добровільної здачі, відсутність довіри до правоохоронних органів, а також складності у доказуванні добровільності дій. Додатковим чинником є ризик зловживань: особи можуть використовувати механізм добровільної здачі для уникнення відповідальності, не відмовляючись фактично від усієї наявної в них зброї. Існує також небезпека «сірих» схем, коли частина зброї здається, а інша залишається в незаконному обігу.

Соціально-політичний контекст, зокрема війна, значно ускладнює ситуацію. Значна кількість зброї потрапляє до цивільного обігу, що утруднює її контроль і реєстрацію [8]. Це підсилює потребу у вдосконаленні законодавчих і практичних механізмів, які забезпечать баланс між безпекою суспільства та захистом прав осіб, що прийняли рішення добровільно здати зброю.

Для вирішення окреслених проблем необхідно вдосконалити законодавство, закріпивши чіткі критерії добровільної здачі та процедуру її здійснення. Важливою є також інформаційна робота серед населення, яка дозволить громадянам усвідомити можливість звільнення від відповідальності у випадку добровільної здачі. Крім того, мають бути створені прозорі гарантії захисту прав осіб, що здають зброю, щоб усунути ризики зловживань з боку правоохоронних органів. Не менш значущим є формування сталої судової практики, яка б уніфікувала підхід до оцінки добровільності.

Варто також враховувати міжнародний досвід, де поширено практику амністій або програм викупу зброї в цивільних осіб. Такі заходи довели свою ефективність у зменшенні незаконного обігу зброї та можуть бути адаптовані до українських реалій [5]. У перспективі це дозволить поєднати кримінально-правові та соціально-профілактичні механізми, спрямовані на зниження ризиків поширення зброї серед населення.

Таким чином, добровільна здача зброї є важливим інструментом у боротьбі з незаконним обігом, однак для підвищення його ефективності потрібні комплексні зміни: законодавчі уточнення, вдосконалення процедур, належне інформування населення та формування єдиної судової практики. Лише за таких умов механізм добровільної здачі зможе повною мірою виконувати свою превентивну функцію, а рівень незаконного обігу зброї в Україні поступово знижуватиметься.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 23.09.2025).
2. Відповідальність за незаконне зберігання та носіння зброї в Україні. URL: https://protocol.ua/ua/vidpovidalnist_za_nezakonne_zberigannya_ta_nosinnya_zbroi_v_ukraini/ (дата звернення: 23.09.2025).
3. Центр політико-правових реформ. Добровільно здав зброю — кримінальної відповідальності не буде. Право.org.ua. 29 квітня 2022. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/dobrovilno-zdav-zbroyu-kryminalnoyi-vidpovidalnosti-ne-bude> (дата звернення 23.09.2025).

4. Про внесення зміни до статті 263 Кримінального кодексу України щодо скасування відповідальності у випадках добровільної здачі зброї, бойових припасів, вибухових речовин або пристроїв : Закон України від 24.03.2022 № 2150-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2150-20> (дата звернення: 23.09.2025)

5. МВС України. Богдан Драп'ягий: «Світовий досвід регулювання обігу вогнепальної зброї». Дзеркало тижня. 23.11.2024. URL: <https://mvs.gov.ua/news/bogdan-drapiatii-v-interviu-rozpoviv-pro-svitovii-dosvid-regulivannia-obigu-vognepalnoyi-zbroyi> (дата звернення: 23.09.2025).

6. Верховний Суд. Аналіз судової практики щодо застосування ст. 263 КК України. Прес-центр, 25.03.2025. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1779470/> (дата звернення: 23.09.2025).

7. Центр безпекових досліджень «СЕНСС». Незаконний обіг зброї як загроза національній безпеці. 2023. URL: <https://censs.org/nezakonnyu-obih-zbroyi-yak-zahroza-natsionalnyi-bezpetsi/?lang=en> (дата звернення: 23.09.2025).

8. Конопельський В. Я. Деякі напрями вдосконалення кримінальної відповідальності за незаконне виготовлення, переробку чи ремонт вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв Scientific and University Law Journal. 2022. № 1–2. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/1-2/21.pdf> (дата звернення: 23.09.2025).

9. Запобігання незаконному поводженню зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами в умовах воєнного стану : метод. рекомендації. кол. авт.: О. С. Юнін, С. І. Шевченко, В. В. Шаблістий, В.С. Березняк та ін. Дніпро : ДДУВС, 2023. 108 с.

Мельник Юрій Миколайович

аспірант

факультет суспільних і прикладних наук

Університет Короля Данила

м. Івано-Франківськ

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ

Права людини - це основоположні свободи та гарантії, що належать кожній людині з моменту народження, незалежно від її раси, статі, національності, мови, релігії чи будь-яких інших ознак. Вони закріплені в міжнародних документах, таких як Загальна декларація прав людини, та національних законах багатьох країн. Ідея про те, що всі люди є рівними у своїй гідності та правах, є результатом тривалого історичного розвитку та боротьби за свободу, справедливість і рівність. У сучасному світі забезпечення прав людини є ключовим елементом демократичного суспільства та правової держави. Проте навіть сьогодні багато прав і свобод залишаються порушеними або обмеженими, що потребує постійної уваги з боку суспільства, урядів та міжнародних організацій.

Права людини є складним явищем, яке останнім часом є об'єктом дослідження не тільки науковців-юристів, а й політологів, соціологів та релігієзнавців. Світова спільнота особливу зацікавленість правами людини почала проявляти після проголошення на всесвітньому рівні ЗДПЛ 1948 р. Відтоді кожна держава, яка прагнула, щоб на міжнародному рівні її визнавали демократичною, вважала за потрібне закріпити права людини у найвищих, згідно з юридичною силою, законодавчих актах. Зацікавлення цією проблематикою також спостерігається і в християнських колах, де основні традиційні релігії (зокрема католицизм, православ'я) намагаються висвітлити, подати у своїх документах власне бачення прав людини. Однак дискусії стосовно чіткого визначення поняття прав людини тривають і по сьогоднішній день [1, с. 91].

У суспільстві, яке як найважливішу соціальну цінність сприймає людину, її внутрішню свободу та права як прояв цієї свободи, формується імперативний посил до держави та її інституцій щодо визнання, дотримання та захисту прав і свобод людини та громадянина. Цей посил поступово трансформується в обов'язок держави і передбачає створення та реалізацію ефективно діючих механізмів правового захисту від будь-яких порушень і неправомірних обмежень, у тому числі таких, що виходять від самої держави, її органів та посадових осіб, а також відновлення порушених прав і свобод [2, с. 7]. Цей імперативний посил до держави та її інституцій щодо визнання, дотримання та захисту прав і свобод людини та громадянина обумовлює не лише взаємовідносини між індивідом і владою, але й визначає сутність демократичного правового порядку. Держава стає гарантом не лише забезпечення прав і свобод, а й відповідальною за їх захист від будь-яких порушень. У цій системі права і свободи людини і громадянина є фундаментальним надбанням людства, важливим елементом у процесі становлення й соціалізації кожного індивіда, адже дозволяють йому задовольняти

свої потреби та реалізовувати власний потенціал у різних сферах суспільного життя. Ступінь їх гарантування визначає ступінь демократичного розвитку будь-якого суспільства [3, с. 381]. Права і свободи людини і громадянина не лише забезпечують особисту свободу та гідність, але й є критичним елементом для побудови справедливого та рівноправного суспільства. Ці принципи є фундаментальними цінностями, що визначають спільні стандарти справедливості та гуманізму. Забезпечення цих прав і свобод передбачає створення ефективної системи правосуддя, яка гарантує захист кожного громадянина від дискримінації, притискання та неправомірного обмеження його прав.

Права людини (human rights) слід розглядати як універсальні фундаментальні засади взаємодії людини та держави; цінності, які більшість не має права порушувати по відношенню до меншості; інструменти обмеження волі більшості (або влади) у демократичному суспільстві по відношенню до меншин; юридичні зобов'язання, покладені в основу етичних норм [4, с. 54].

Права людини є невід'ємною складовою розвитку справедливого, гуманного та демократичного суспільства. Вони гарантують кожному індивіду повагу до його гідності, свободу висловлювань, право на життя, освіту, працю та багато інших основоположних свобод. Незважаючи на численні міжнародні й національні механізми захисту прав людини, виклики у цій сфері залишаються актуальними: порушення прав у збройних конфліктах, дискримінація, обмеження свобод у деяких країнах, тощо.

Для забезпечення реального дотримання прав людини необхідне постійне удосконалення правових систем, активна участь громадянського суспільства, освіта в сфері прав людини та міжнародна співпраця. Лише за умов поваги до людської гідності, рівності та справедливості можна створити світ, у якому права кожної людини будуть захищені й гарантовані.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цебенко С. Поняття прав людини : підходи до розуміння / С. Цебенко // Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія юридична : зб. наук. пр. – Львів, 2015. – Випуск 2. – С. 91–98
2. Конституційне право України : підруч. / за ред. В. Ф. Погорілка. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2000. 592 с.
3. Проць І. М. Окремі організаційно-правові механізми обмеження основних прав і свобод людини і громадянина за законодавством України. Порівняльно-аналітичне право. 2020. № 1. С. 381–384.
4. Холод Ю.А. Фундаментальні права людини: загальнотеоретична характеристика. ЮА Холод. Право і суспільство.2023. - № 6.С. 52-57.

Міленін Владислав Ігорович

здобувач вищої освіти 4-го курсу

факультету підготовки фахівців

для органів досудового розслідування

Національної поліції України

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Березняк Василь Сергійович

Дніпровський державний університет внутрішніх справ,

завідувач кафедри кримінального права та кримінології,

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

КВАЛІФІКАЦІЯ ДІЯНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВВЕЗЕННЯ, ВИГОТОВЛЕННЯ, ЗБУТ І РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ПОРНОГРАФІЧНИХ ПРЕДМЕТІВ

Проблематика протидії ввезенню, виготовленню, збуту та розповсюдженню порнографічних предметів є однією з актуальних тем у сучасному кримінальному праві України. З огляду на шкідливий вплив порнографічної продукції на суспільну мораль, розвиток особистості та, особливо, на неповнолітніх, законодавець передбачає кримінальну відповідальність за вчинення таких діянь. Водночас, кваліфікація злочинів у цій сфері викликає значні труднощі, оскільки пов'язана з необхідністю чіткого відмежування порнографічної продукції від еротичної, врахуванням способів виготовлення чи розповсюдження, а також форм вини та мотивів правопорушника. У сучасних умовах глобалізації та розвитку інформаційних технологій зазначене явище набуває нових форм, зокрема через Інтернет, соціальні мережі та цифрові платформи, що ускладнює виявлення і притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності.

Розгляд окресленого питання доцільно почати зі згадування електронної петиції «Про легалізацію еротики та порно на території України» № 22/146438-еп, оприлюднену на веб-сайті офіційного Інтернет-представництва Президента України 4 липня 2022 року громадянином Т. М. Сіромським. Президент України передав петицію Прем'єр-міністру Д. Шмигалю для опрацювання та відповіді, однак сама відповідь автору на сайті Президента оприлюднена не була, тому її зміст і аргументацію неможливо проаналізувати.

У той же час у відповіді Президента України наголошено на тому, що: «...правові основи захисту суспільства від розповсюдження продукції, що негативно впливає на суспільну мораль, встановлені Законом України «Про захист суспільної моралі», за яким змістом державної політики у сфері захисту суспільної моралі є створення необхідних правових, економічних та організаційних умов, які сприяють реалізації права на

інформаційний простір, вільний від матеріалів, що становлять загрозу фізичному, інтелектуальному, моральнопсихологічному стану населення (частина перша статті 5). Законом забороняється виробництво та обіг у будь-якій формі предметів та продукції порнографічного характеру. Критерії віднесення продукції до такої, що має порнографічний характер, встановлюються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері культури (частина перша статті 2). ... Відповідно до Закону Кабінет Міністрів України забезпечує реалізацію державної політики у сфері захисту суспільної моралі й обігу продукції і видовищних заходів сексуального характеру, координує і контролює діяльність міністерств та інших центральних органів державної виконавчої влади у цій сфері (частина друга статті 16)» [1]. На теперішній час закон втратив чинність від 31.03.2023.

Основна норма, що встановлює відповідальність за ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів, міститься у статті 301 КК України. Вона охоплює як ввезення і виготовлення, так і зберігання з метою збуту чи розповсюдження, а також передбачає підвищену відповідальність за дії вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або з отриманням доходу у великому розмірі.

Україна є стороною низки міжнародних договорів, що зобов'язують державу протидіяти порнографії, особливо дитячій. Серед них ключове значення має Конвенція ООН про права дитини. Відповідно до статті 34 «Конвенції про права дитини» - держави-учасниці зобов'язані захищати дитину від усіх форм сексуальної експлуатації та сексуальних розбещень. З цією метою держави, зокрема, вживають на національному, двосторонньому та багатосторонньому рівнях всіх необхідних заходів щодо запобігання:

- а) схиланню або примушуванню дитини до будь-якої незаконної сексуальної діяльності;
- б) використанню дітей з метою експлуатації у проституції або в іншій незаконній сексуальній практиці;
- в) використанню дітей з метою експлуатації у порнографії та порнографічних матеріалах [2].

Об'єктом злочинів пов'язаних з ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів є суспільні відносини, що забезпечують моральність, духовний розвиток та правопорядок у сфері культурного обігу. Предметом виступають конкретні твори або предмети насильницького або порнографічного змісту, включно з аудіовізуальними матеріалами, друкованими виданнями, електронними файлами та іншим контентом.

Об'єктивна сторона злочинів пов'язаних з ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів містить такі дії щодо порнографічних предметів: 1) ввезення в Україну; 2) виготовлення; 3) зберігання; 4) перевезення; 5) інше переміщення; 6) збут; 7) поширення; 8) примус до участі в їх створенні [3, с. 227]. Створення предметів порнографії здійснюється за допомогою фіксації сексуальних дій з особою різними способами, найпоширенішими з яких є фото-, відеозйомка, а також шляхом прямої трансляції через вебкамеру в режимі реального часу через Інтернет [4].

Суб'єктом злочинів пов'язаних з ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів є фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку, суб'єктом дій з порнографічними предметами, вчиненими щодо неповнолітнього або з

примушуванням неповнолітнього до участі у створенні таких предметів є фізична осудна особа, яка досягла 18-річного віку. Стосовно суб'єктивної сторони, окрім прямого умислу обов'язковою ознакою є мета, а саме розповсюдження або збут для ввезення, виготовлення, зберігання, перевезення, інше переміщення.

Також відповідна стаття містить кваліфікуючі ознаки. Частина 2 статті 301 КК України передбачає відповідальність за виготовлення, ввезення або збут кіно- та відеопродукції, а також комп'ютерних програм порнографічного характеру. Вона також охоплює збут творів, зображень або інших предметів порнографічного змісту неповнолітнім та їх розповсюдження серед цієї категорії осіб. Частина 3 статті встановлює кваліфікуючі ознаки, зокрема повторне вчинення злочину, вчинення за попередньою змовою групою осіб та одержання доходу у великому розмірі. Великий розмір доходу визначається як сума, що перевищує двісті і більше неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Протидія ввезенню, виготовленню, збуту та розповсюдженню порнографічних предметів є надзвичайно актуальною проблемою сучасного кримінального права України через їхній негативний вплив на суспільну мораль, духовний розвиток особистості та, особливо, на неповнолітніх. Законодавець встановлює кримінальну відповідальність за такі діяння та передбачає підвищену відповідальність у разі їх вчинення щодо неповнолітніх або організованою групою осіб. Злочини цієї категорії мають чітко визначені об'єкт, предмет, об'єктивну та суб'єктивну сторону, а також кваліфікуючі ознаки, що забезпечує правильну правозастосовчу практику. В умовах глобалізації та активного використання інформаційних технологій, зокрема Інтернету та цифрових платформ, ефективна протидія таким правопорушенням потребує постійного удосконалення законодавства та системи контролю, а також суворого дотримання міжнародних зобов'язань України щодо захисту дітей від сексуальної експлуатації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Відповідь Президента України на електронну петицію «Про легалізацію еротики та порно на території України» від 04.07.2022 № 22/146438-еп // Електронні петиції : сайт. 02.09.2022. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/146438> (дата звернення: 14.09.2025).
2. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text. (дата звернення: 14.09.2025).
3. Кузнецов В. В., Савченко А. В. Кримінальне право України: питання та задачі для підготовки до вступних, семестрових та державних екзаменів : навч. посібник / за заг. ред. О. М. Джужі. Київ : Центр учб. л-ри, 2011. 392 с.
2. 4.Телійчук В., Жукоцький В. ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ ПІД ЧАС ВИЯВЛЕННЯ ТА ДОКУМЕНТУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ РОЗПОВСЮДЖЕННЯМ ПОРНОГРАФІЧНИХ ПРЕДМЕТІВ У МЕРЕЖІ «ІНТЕРНЕТ». Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.. Т. 1. С. 292. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/10087/1/43.pdf> (дата звернення: 14.09.2025).

Міленін Владислав Ігорович,
*курсант 4-го курсу факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Плетенець Віктор Миколайович
професор кафедри криміналістики та домедичної підготовки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор*

ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Допит неповнолітньої особи є однією з найбільш складних слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесі, оскільки вимагає особливого підходу, дотримання гарантій прав дитини та врахування її психологічних особливостей. У мирний час така процедура вже має низку специфічних обмежень та вимог, спрямованих на захист інтересів неповнолітніх. Однак в умовах воєнного стану проблематика допиту неповнолітніх набуває ще більшої актуальності, адже діти часто стають як свідками, так і потерпілими від воєнних злочинів чи інших кримінальних правопорушень.

Воєнні реалії зумовлюють додаткові виклики: відсутність належних умов для проведення допиту, неможливість забезпечити участь законних представників або психологів, підвищена травматизація та психологічна вразливість неповнолітніх. У зв'язку з цим особливо важливим є дотримання міжнародних стандартів захисту прав дитини, передбачених Конвенцією ООН про права дитини, та норм національного законодавства України, з урахуванням специфіки воєнного часу.

Таким чином, дослідження особливостей допиту неповнолітньої особи в умовах воєнного стану є важливим як з теоретичної, так і з практичної точки зору, адже воно спрямоване на вдосконалення процесуальних гарантій, мінімізацію психологічної шкоди та забезпечення справедливого правосуддя.

Кримінальний процесуальний кодекс України встановлює спеціальні правила допиту неповнолітніх осіб. Обов'язковою є участь законного представника, педагога або психолога, а також застосування технічних засобів фіксації. Також не потрібно забувати й про те, що відповідно до ч. 3 ст. 226 Кримінально процесуального кодексу України, особам, які не досягли шістнадцятирічного віку, роз'яснюється обов'язок про необхідність давання правдивих показань, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання. [1].

При допиті неповнолітнього слідчий зобов'язаний забезпечити присутність педагога або психолога, а також законного представника дитини (батьків, опікунів чи піклувальників). Їхня роль полягає у психологічній підтримці неповнолітнього та контролі за дотриманням його прав. У цьому випадку досвідчений психолог може: а) допомогти сформулювати запитання слідчому (прокурору); б) обрати тактику проведення одночасного допиту з урахуванням психологічних особливостей допитуваних; в) допомогти створити потрібну атмосферу; г) подолати напруженість у спілкуванні, сором'язливість та ніяковість допитуваного; г) викликати активний психологічний стан, тобто впевненість, зосередженість; д) підготувати до можливого психологічного впливу з боку іншого учасника, е) налаштувати на чіткий, послідовний та впевнений виклад фактів; е) активізувати вольові якості особи та ін. [2, с. 552]

Їхня присутність особливо важлива у випадках, коли дитина пережила травматичні події, зокрема пов'язані з війною. Незважаючи на те, що участь психолога має консультативний характер, деякі слідчі перекладають на них хід проведення допиту. У результаті цього не встановлюються необхідні обставини, а слідча (розшукова) дія має формальний характер [3].

Допит неповнолітніх має суворі часові рамки: заборонено проводити його у нічний час, а тривалість не повинна перевищувати встановлених законом меж (не більше двох годин безперервно та чотирьох годин загалом на день). Такі обмеження покликані зменшити психологічне навантаження на дитину.

Використання технічних засобів під час допиту неповнолітнього є обов'язковою процесуальною вимогою, закріпленою у Кримінальному процесуальному кодексі України. Передусім йдеться про аудіо- та відеофіксацію, які мають кілька важливих функцій.

По-перше, вони дозволяють забезпечити достовірність показань, виключити можливість їх перекручення чи неправильного тлумачення. Наявність запису гарантує, що усі висловлювання неповнолітнього відображені максимально точно, що зменшує ризик зловживань з боку правоохоронців.

По-друге, технічна фіксація дає змогу запобігти повторній травматизації дитини. Оскільки неповнолітні особи часто є вразливими свідками чи потерпілими, повторний допит може поглибити психологічні наслідки травми. Завдяки відеозапису отримані показання можуть бути використані у суді без необхідності повторного допиту.

По-третє, такі засоби виступають гарантією захисту прав неповнолітнього, адже створюють додатковий контроль за законністю дій слідчого, прокурора та інших учасників процесу. Відеозапис дозволяє перевірити, чи були поставлені питання коректно, чи не застосовувался психологічний або фізичний тиск.

Окрім того, в умовах воєнного стану технічна фіксація набуває ще більшої ваги. Часто існують труднощі з повторним викликом неповнолітнього до слідчого чи суду через переміщення, евакуацію або перебування у зоні бойових дій. Весь хід допиту доцільно фіксувати за допомогою звуко- або відеозапису. Застосування технічних засобів при допиті дозволить в подальшому уникнути можливості зміни показань неповнолітнім, а також використовувати результати проведеної слідчої дії в судовому засіданні [4, с. 66]. Таким чином, застосування технічних засобів фіксації під час допиту неповнолітніх не

лише є законодавчою вимогою, але й виступає ключовим механізмом захисту прав дитини та забезпечення справедливості кримінального процесу.

Воєнні дії створюють серйозні перешкоди для участі батьків, опікунів або піклувальників у допиті неповнолітніх. Часто вони можуть перебувати в евакуації, на тимчасово окупованих територіях чи навіть загинути внаслідок бойових дій. У таких випадках органи слідства змушені залучати представників органів опіки та піклування, що не завжди забезпечує належний рівень психологічної підтримки для дитини.

Воєнні дії мають вкрай руйнівний вплив на психіку дитини. Неповнолітні можуть ставати свідками насильства, руйнувань, втрати близьких чи вимушеного переселення. Такі події провокують розвиток посттравматичного стресового розладу (ПТСР), депресивних станів, тривожності та інших психоемоційних розладів. У результаті це суттєво ускладнює проведення допиту, оскільки дитина може уникати відповіді на запитання, плутати події або ж взагалі замикається у собі. Психологічна травма здатна спотворювати сприйняття дитиною реальності. У свідченнях можуть виникати прогалини або фрагментарні спогади, що не завжди свідчить про неправдивість показань, а є наслідком захисних механізмів психіки. Слідчий повинен враховувати ці фактори та ставити запитання максимально обережно. Діяльність слідчого має спрямовуватись не лише на отримання інформації (будь-яким шляхом), а щонайменше на мінімізацію можливої шкоди дитині [5, с. 112].

Відповідно, допит неповнолітніх в умовах воєнного стану, має бути реалізований шляхом: забезпечення фізичної та емоційної безпеки дитини під час процесу допиту; дотримання принципу добровільності, не застосовувати примус або шантаж, наданням можливості вільно висловити свої емоції, почуття та думки; врахування особливостей воєнних умов, такі як постійний стрес, травми від воєнних подій та інші фактори.

Допит неповнолітньої особи є однією з найбільш складних процесуальних дій, яка вимагає підвищеної уваги до прав та інтересів дитини. У національному законодавстві України закріплені спеціальні гарантії, що забезпечують участь законних представників, педагогів або психологів, обмеження тривалості допиту, а також обов'язкове застосування технічних засобів фіксації. Ці вимоги спрямовані на захист неповнолітніх від тиску та повторної психологічної травматизації.

Водночас умови воєнного стану створюють додаткові виклики: неможливість забезпечення присутності законних представників, переміщення дітей, брак фахівців, а також серйозні психологічні наслідки, пов'язані з війною. Це зумовлює потребу у гнучкому підході до проведення допиту, використанні дистанційних технологій, створенні безпечної атмосфери та обов'язковій участі психологів.

Таким чином, ефективне проведення допиту неповнолітніх у воєнний час можливе лише за умови поєднання правових гарантій із психологічною підтримкою, що забезпечить баланс між завданнями кримінального провадження та захистом найкращих інтересів дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ :

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14> (дата звернення: 16.09.2025).
2. Шепітько В. Ю. Проблеми використання спеціальних знань крізь призму сучасного кримінального судочинства в Україні. Судова експертиза. 2014. № 1. С. 11–18.
3. Плетенець В. М., Балюра А. О. Можливості використання спеціальних знань при допиті неповнолітніх. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.. 2018. Т. 3. С. 144.
4. Алгоритм дій працівників Національної поліції з суб'єктами, які здійснюють заходи щодо захисту дітей, постраждалих від насильства : методичні рекомендації. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 140 с..
5. Плетенець В. Організаційно-тактичні особливості отримання від неповнолітнього постраждалого інформації про вчинене щодо нього насильство / В. Плетенець // Концептуальні положення механізму захисту прав дітей: український та зарубіжний контекст : кол. монограф. / кол. авт. ; ред. Л. Р. Наливайко. - Дніпро : ДДУВС, 2021. - С. 104-114

Олійник Юрій Ярославович

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри криміналістики

навчально-наукового інституту права та психології

Національної академії внутрішніх справ

Гелемей Микола Олександрович

кандидат юридичних наук, доцент,

провідний науковий співробітник

відділення організації наукової роботи здобувачів вищої освіти

відділу організації наукової діяльності,

Національна академія внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ З МЕТОЮ ЗБУТУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ, БОЙОВИХ ПРИПАСІВ І ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН

Інтернет дедалі активніше використовується злочинними угрупованнями для незаконного збуту вогнепальної зброї, боеприпасів та вибухових речовин. Основними платформами є анонімні месенджери, соціальні мережі та «darknet», що дозволяють приховувати особу злочинця і ускладнюють роботу правоохоронних органів[3].

Незавершеність нормативно-правового регулювання у сфері контролю за онлайн-торгівлею зброєю створює додаткові труднощі. Технічні можливості злочинців випереджають потенціал державних інституцій, що призводить до поширення неконтрольованих каналів збуту[4].

Інтернет, цей глобальний інструмент зв'язку, знань та прогресу, має, на жаль, і свою темну, деструктивну сторону — так звану «dark side» мережі. Однією з найнебезпечніших проявів цієї тіншової діяльності є використання всесвітньої павутини для збуту вогнепальної зброї, боеприпасів та вибухових речовин. Це явище становить серйозну загрозу як для національної безпеки окремих держав, так і для глобальної безпеки в цілому, створюючи паралельний, неконтрольований ринок смертельно небезпечних товарів.

Головним чинником, що сприяє такому збуту, є анонімність і недосяжність. Злочинці активно використовують зашифровані канали зв'язку, темну мережу (Darknet) і спеціалізовані форуми, доступ до яких require певних знань і програмного забезпечення (наприклад, Tor). У цих цифрових «підпіллях» діють незаконні онлайн-маркетплейси, за структурою схожі на легальні інтернет-магазини, з системами рейтингів продавців, відгуками покупців і навіть службами гарантії угод. Це створює ілюзію безпеки та надійності для учасників угоди, хоча насправді кожна така операція є кримінальним злочином[1].

Цільовою аудиторією таких ресурсів є найрізноманітніші групи: від звичайних злочинців і терористичних організацій, які прагнуть отримати зброю для своїх цілей, до так званих «відлюдків» (lone wolves) — радикалізованих осіб, які діють поодиночки[1]. Для останніх інтернет-майданчики стають основним, а часто і єдиним джерелом доступу до знарядь масового ураження. Легкість, з якою можна знайти інструкції з виготовлення вибухових пристроїв, поєднана з можливістю придбати компоненти, робить таку загрозу надзвичайно реальною.

Наслідки неконтрольованого онлайн-продажу зброї катастрофічні:

1. підвищення рівня злочинності: Легкий доступ до вогнепальної зброї призводить до її масового використання в розбійних нападах, замовних вбивствах та інших тяжких злочинах;
2. фінансування тероризму: Підпільні онлайн-продажі є джерелом фінансування для терористичних груп і організованих злочинних синдикатів;
3. ускладнення розслідувань: Криптовалюти, що використовуються для розрахунків, та технології анонімізації ускладнюють правоохоронним органам виявлення як продавців, так і покупців;
4. демаскування законних власників зброї: Незаконний обіг створює підвищений суспільний резонанс, що часто призводить до згортання громадянських свобод і ускладнення законного придбання та зберігання зброї відповідальними громадянами.

В Україні протидія такому явищу здійснюється у рамках кримінального законодавства, зокрема за статтями щодо незаконного поводження зі зброєю, вибуховими речовинами, а також створення чи участі в терористичних групах[2]. Водночас особливого значення набуває міжнародне співробітництво, оскільки жодна країна самостійно не здатна ефективно блокувати всі транснаціональні канали незаконного обігу зброї.

Боротьба з цим явищем вимагає комплексних і міжнародних зусиль. Ключові заходи повинні включати діяльність у наступних напрямках:

- посилення кіберполіцейського співробітництва між країнами для відстеження та блокування незаконних майданчиків;
- розвиток передових технологій моніторингу мережі (штучний інтелект, машинне навчання) для виявлення закодованих повідомлень і ринків;
- підвищення обізнаності громадськості про небезпеку та кримінальну відповідальність за участь у таких угодах;
- регулювання сфери криптовалют для запобігання їх використанню в злочинних цілях.

Резюмуючи зазначене вище слід вказати, що інтернет, як технологічний здобуток цивілізації, відкрив безпрецедентні можливості для розвитку людства, але водночас — нові загрози для безпеки. Збут зброї, боєприпасів і вибухових речовин у мережі є складним і багатогранним явищем, що потребує комплексної відповіді держав, міжнародних організацій та правоохоронних структур. Лише шляхом поєднання правових, технічних і організаційних заходів можливо мінімізувати ризики та захистити суспільство від небезпек, які приховує «тіньовий Інтернет».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабенко А.М. Мережі Інтернет як об'єкт регіонального дослідження в контексті профілактики злочинності / А.М. Бабенко // Боротьба з інтернет-злочинністю : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (Донецьк, 12–13 червня 2013 р.). – Донецьк : ДЮІ МВС України, 2013. – С. 65–68. Europol. Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA). – Hague, 2022.
2. Довбня Л. С. Кримінально-правові аспекти протидії незаконному обігу зброї в Україні. – Суми: СумДУ, 2020.
3. Меживой О.В. Отримання інформації з телекомунікаційних мереж мобільного зв'язку та її використання у кримінальному провадженні : [наук.-практ. посібник] / [О.В. Меживой, О.І. Хараберюш, Д.В. Безруков, І.Ф. Хараберюш] ; за заг. ред. І.Ф. Хараберюша. – Донецьк : Ноулідж, 2013. – 297 с.
4. INTERPOL. Firearms Programme: Illicit Online Arms Trafficking. – Lyon, 2021.

Палиця Анатолій Володимирович

аспірант

Національного університету «Одеська юридична академія»

ЛІБЕРТАРІАНСЬКИЙ ПІДХІД ДО СПРОЩЕННЯ ПРОЦЕДУР ТОРГІВЛІ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

У статті досліджується історичне та теоретичне підґрунтя лібертаріанського підходу до спрощення процедур торгівлі, аналізуються ключові концепції, які сформували сучасне бачення дерегуляції та мінімізації державного втручання в економічні процеси. Розглядаються історичні витоки ідей, що лежать у традиціях класичного лібералізму XVIII століття, який заклав основу для розуміння свободи обміну як ключового чинника суспільного прогресу. Аналізуються праці Мюррея Ротбарда, Людвіга фон Мізеса, Фрідріха Гаска, Адама Сміта та Айн Ренд, які обґрунтували економічну ефективність ринку, обмеження державного контролю та пріоритет добровільної взаємодії між учасниками торгівлі. У статті досліджується лібертаріанське трактування спрощення процедур торгівлі як усунення мит, тарифів, квот, ліцензій та сертифікацій для забезпечення максимальної свободи обміну та ефективного розподілу ресурсів. Підкреслюється значення довіри між учасниками ринку, яку забезпечують репутація виробників і вибір споживачів, а не централізований контроль. Окремо аналізується сучасна практика Європейського Союзу, яка спрямована на «регульоване спрощення» шляхом уніфікації правил, цифровізації процедур та введення стандартів безпеки. Показано, що, з точки зору лібертаріанців, такі підходи, попри скорочення бюрократії, зберігають або навіть посилюють роль держави у контролі економічної діяльності, створюючи нові форми регуляції. На прикладі ЄС, Швейцарії та Сінгапуру порівнюються різні моделі торгівлі, що демонструє цивілізаційний розлам між лібертаріанським прагненням до мінімізації державного втручання та європейським підходом до регульованого інтегрованого ринку. Узагальнюючи, стаття показує, що у центрі дискусії про спрощення процедур торгівлі стоїть співвідношення свободи та контролю, а лібертаріанська модель базується на максимальному розширенні сфери добровільної взаємодії та мінімізації примусу, тоді як політика ЄС передбачає гармонізацію, уніфікацію та цифровізацію правил як засіб забезпечення безпеки і ефективності ринку.

Ключові слова: лібертаріанство, спрощення процедур торгівлі, дерегуляція, свобода обміну, класичний лібералізм, Європейський Союз, цифровізація, ринкові механізми, державне втручання, стандартизація.

The article examines the historical and theoretical basis of the libertarian approach to trade facilitation, analyzes key concepts that have shaped the modern vision of deregulation and minimizing state intervention in economic processes. The historical origins of ideas that lie in the traditions of classical liberalism of the 18th century, which laid the foundation for understanding freedom of exchange as a key factor in social progress, are examined. The works of Murray Rothbard, Ludwig von Mises, Friedrich Hayek, Adam Smith, and Ayn Rand are analyzed, who substantiated the economic efficiency of the market, the limitation of state control, and the priority of voluntary interaction between trade participants. The article examines the libertarian interpretation of trade facilitation as the elimination of duties, tariffs, quotas, licenses, and certifications to ensure maximum freedom of exchange and efficient allocation of resources. The importance of trust between market participants, which is ensured by the reputation of producers and consumer choice, rather than centralized control, is emphasized. The current practice of the European

Union, which is aimed at “regulated simplification” by unifying rules, digitizing procedures, and introducing security standards, is separately analyzed. It is shown that, from the point of view of libertarians, such approaches, despite the reduction of bureaucracy, preserve or even strengthen the role of the state in controlling economic activity, creating new forms of regulation. Using the example of the EU, Switzerland, and Singapore, different trade models are compared, demonstrating the civilizational rift between the libertarian desire to minimize state intervention and the European approach to a regulated integrated market. In summary, the article shows that the debate on trade facilitation is centered on the balance between freedom and control, and the libertarian model is based on maximizing the scope of voluntary interaction and minimizing coercion, while EU policy envisages the harmonization, unification, and digitalization of rules as a means of ensuring market security and efficiency.

Key words: *libertarianism, trade facilitation, deregulation, freedom of exchange, classical liberalism, European Union, digitalization, market mechanisms, state intervention, standardization.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобальної економіки питання спрощення процедур торгівлі набуває виняткового значення, адже саме від ефективності цих процесів залежить динаміка міжнародних економічних відносин. Європейський Союз (далі – ЄС) послідовно вибудовує політику, спрямовану на ліквідацію надмірних бар’єрів у торгівлі, і це стає важливим орієнтиром для держав, що інтегруються у європейський простір. Лібертаріанський підхід пропонує мінімізацію державного втручання, розширення свободи підприємництва та дерегуляцію, що в умовах європейської політики створює нові перспективи для більш прозорого та передбачуваного бізнес-середовища. Саме таке поєднання може забезпечити синергію між принципами економічного лібералізму та інституційними нормами ЄС. Важливо, що скорочення адміністративних процедур у торгівлі дозволяє знизити витрати для бізнесу та підвищити конкурентоспроможність на міжнародному рівні.

Для країн, які прагнуть інтегруватися у внутрішній ринок ЄС, подібні трансформації відкривають шлях до глибшої економічної співпраці. Сучасна політика ЄС демонструє, що гармонізація процедур та цифровізація митних і торговельних механізмів відповідають загальним тенденціям розвитку світової економіки. Лібертаріанські ідеї у цьому контексті стають не лише теоретичною конструкцією, а й практичним інструментом, здатним підсилити ефективність реформ. У результаті формується модель, де свобода торгівлі поєднується з європейськими стандартами прозорості та правової визначеності, що забезпечує новий рівень стабільності та розвитку для бізнесу і суспільства. Тому в контексті торговельної та митної політики ЄС врахування досвіду лібертаріанців є надзвичайно актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стан розробленості проблематики лібертаріанського підходу до спрощення процедур торгівлі можна охарактеризувати як фрагментарний і водночас динамічний. У науковій літературі простежується значний інтерес до загальної проблематики дерегуляції та лібералізації економіки, однак спеціалізовані дослідження, що безпосередньо зосереджуються на поєднанні ідей лібертаріанства з інституційними вимогами сучасної міжнародної торгівлі, залишаються обмеженими. Серед українських вчених дана проблематика не була ще предметом вивчення. Основні аспекти даної проблематики досліджуються у працях західних вчених. Наявний стан джерельної бази демонструє потребу у поєднанні теоретичних концепцій свободи ринку з практичними

аспектами європейської інтеграції та цифровізації митних механізмів. Це свідчить про перспективність подальших наукових розвідок, які б поєднали політико-правові, економічні та філософські виміри проблеми в єдину концептуальну рамку.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження лібертаріанського підходу до спрощення процедур торгівлі.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи історичні витoki ідей, що лежать в основі сучасного лібертаріанського підходу до спрощення процедур торгівлі, необхідно підкреслити, що ці концепти мають глибоке коріння у класичному лібералізмі. Саме ліберальна економічна традиція, започаткована ще у XVIII столітті, сформулила інтелектуальне підґрунтя для розуміння свободи обміну як фундаментального чинника суспільного прогресу. У подальшому еволюція цих ідей набула більш чіткої доктринальної форми у працях представників лібертаріанської школи, які зуміли поєднати економічну теорію, політичну філософію та соціальні концепції в єдину інтелектуальну систему.

Серед авторів, які найбільш суттєво вплинули на формування основ лібертаріанства, у науковій літературі традиційно виділяють кілька ключових постатей. Одним із перших, хто системно сформулював повноцінну лібертаріанську парадигму, став Мюррей Ротбард. Його праця «Power and Market» («Влада і ринок») містить низку положень, які відображають сутність його бачення свободи економічних відносин. На думку Ротбарда, вільний ринок є єдиною системою, в якій обмін відбувається виключно на основі добровільної згоди, без примусу та загрози застосування сили. Він стверджував, що будь-яке втручання держави неминуче порушує ринкову рівновагу, створюючи додаткові проблеми, які, у свою чергу, часто стають підґрунтям для нових форм регулювання [1, с. 30]. Більш того, Ротбард доводив, що ринок, звільнений від надмірного державного контролю, здатний ефективно задовольняти всі суспільні потреби, включно з безпекою та правосуддям, набагато результативніше, ніж державні інститути.

Не менш важливу роль у розвитку теоретичного підґрунтя лібертаріанства відіграв Людвіг фон Мізес, один із провідних представників австрійської економічної школи. У своєму фундаментальному трактаті «Human Action: A Treatise on Economics» («Людська дія: трактат з економіки») він обґрунтував неефективність державного втручання, підкреслюючи, що ринок є своєрідним демократичним процесом, де кожна покупка виступає як голос на користь того чи іншого виробництва. Мізес категорично заперечував ідею соціалізму, вважаючи його не альтернативною економічною системою, а руйнівним явищем, яке веде до занепаду цивілізації. Він стверджував, що чим масштабніше державне планування, тим менше свободи залишається у громадян, адже централізоване управління неминуче підміняє індивідуальні плани й вибір кожної особи волею політичної влади [2, с. 79]. Його аргументація стала основою критики планової економіки, яка, на його переконання, завжди приречена на провал через відсутність у держави достатньої інформації для прийняття оптимальних рішень.

Ідеї лібертаріанства також були суттєво збагачені працями Фрідріха Гаєка. У книзі «The Road to Serfdom» («Шлях до рабства»), за яку він здобув широку міжнародну відомість, Гаєк наголошував на небезпеках, що виникають унаслідок надмірної соціалізації економічних процесів. Його відома теза про те, що єдиний спосіб досягнення

рівності в умовах планової економіки полягає у зрівнянні всіх у бідності, стала одним із центральних положень антисоціалістичної риторики. Гаск, на відміну від Ротбарда, був менш радикальним у своїх висновках, однак саме його концепції значною мірою сприяли популяризації ідей вільного ринку серед широкої наукової та політичної спільноти [3, с. 91].

Не можна оминати увагою і внесок Адама Сміта, який, хоча і не належав до лібертаріанців у сучасному сенсі, заклав інтелектуальні основи цієї доктрини. У своїй класичній праці «The Wealth of Nations» («Багатство народів», 1776) він послідовно виступав проти протекціонізму та торговельних бар'єрів, обґрунтовував ідею *laissez-faire* та розвинув концепцію «невидимої руки ринку», яка забезпечує природну рівновагу попиту і пропозиції без державного втручання. Саме завдяки Сміту вперше було систематично показано, що спрощення процедур торгівлі є безпосереднім шляхом до економічного зростання і добробуту націй [4, с. 91].

Варто також згадати Айн Ренд, яка, хоча й більше відома як літераторка, істотно вплинула на формування морально-філософських засад лібертаріанської думки. У своєму романі «Atlas Shrugged» («Атлант розправив плечі») вона розкриває ідею про те, що торгівля є єдиним цивілізованим способом взаємодії між людьми, тоді як примус завжди означає повернення до варварських практик. Вона наголошувала, що цивілізація починається там, де добровільний обмін витісняє силу, а свобода економічних відносин стає підґрунтям суспільного прогресу [5, с. 37].

Таким чином, розглянуті мислителі сформували цілісну ідейну парадигму, у якій спрощення процедур торгівлі постає не лише як технічний аспект економічної політики, а як принципове втілення ідеї свободи. Їхні концепції, попри відмінності у радикалізмі та підходах, поєднує переконання в тому, що справжній розвиток можливий лише за умов мінімізації примусу і максимального розширення сфери добровільної взаємодії.

Ознайомлення з основними авторами та базовими принципами політико-правової ідеї лібертаріанства дозволяє перейти до аналізу поглядів цієї течії на спрощення процедур торгівлі у контексті сучасної економічної політики. Історичний аналіз свідчить, що ідея дерегуляції та мінімізації перешкод у торгівлі сягає корінням класичного лібералізму, який заклав підвалини для формування сучасного лібертаріанства. Отже, перші заклики до усунення бар'єрів у торгівлі виникли задовго до того, як у науковому обігу з'явилося поняття «лібертаріанець».

У сучасному розумінні спрощення процедур торгівлі посідає важливе місце в економічній політиці та водночас становить один із ключових аспектів лібертаріанської ідеології. У лібертаріанському дискурсі спрощення процедур торгівлі передбачає радикальне обмеження ролі держави в економічному процесі. Такий підхід базується на переконанні, що усунення мит, тарифів, квот, ліцензій, обов'язкових сертифікацій та державних перевірок створює умови для максимальної свободи обміну. В ідеалі торгівля між країнами повинна мати той самий характер, що й обмін між приватними особами на локальному ринку, тобто відбуватися без посередників і регуляторів. Вільна конкуренція та добровільні угоди розглядаються як фундаментальні механізми організації економічних відносин.

Особливу увагу прихильники цього підходу приділяють проблемі довіри. На їхню думку, якість товарів і послуг має гарантуватися не втручанням державного апарату, а

репутацією виробників і вибором споживачів. Замість централізованого контролю якості пріоритет надається альтернативним механізмам, зокрема незалежним оцінкам, ринковим інститутам чи відгукам користувачів [6, с. 137].

У межах цієї парадигми критиці підлягають і сучасні практики так званого «спрощення через контроль», що активно впроваджуються у європейському просторі. На думку лібертаріанців, цифровізація процедур, електронне декларування, митне сканування чи податковий аудит, які презентуються як модернізація регулювання, фактично перетворюються на нові форми адміністративного нагляду. Таким чином, навіть у разі скорочення паперової бюрократії відбувається посилення державної присутності у сфері торгівлі.

ЄС пропонує альтернативне бачення процесу спрощення, яке можна окреслити як «регульоване спрощення». Його сутність полягає не у відмові від контролю, а у створенні єдиних правил, стандартів та сертифікацій, які мають забезпечити уніфікацію вимог для учасників ринку. Показовим прикладом є система маркування CE, що розглядається як засіб полегшення доступу продукції на ринок. Проте з погляду лібертаріанців такі інструменти являють собою лише централізовану форму контролю, замасковану під полегшення регуляторного середовища.

Важливою характеристикою європейського підходу є орієнтація на цифровізацію та централізацію процедур. ЄС активно розбудовує електронні митні системи, бази податкових даних та механізми «єдиного вікна» для експортерів і імпортерів. У політичному вимірі це трактується як зменшення бюрократичного навантаження та прискорення адміністративних процедур. Однак у лібертаріанській критиці такі інструменти часто розглядаються як розширення можливостей державного спостереження та контролю за економічною діяльністю [7, с. 29].

Ще однією відмінністю є наголос на захисті внутрішнього ринку, який посідає важливе місце у політиці ЄС. Аргументи на користь регуляторних заходів обґрунтовуються потребою у захисті споживачів, безпеки продукції чи охорони довкілля. Проте у лібертаріанській інтерпретації подібні заходи набувають рис протекціонізму, який обмежує свободу економічних суб'єктів та знижує рівень конкуренції, завдаючи шкоди і виробникам, і споживачам.

Загалом, можемо констатувати, що спрощення процедур торгівлі в лібертаріанській парадигмі розглядається як шлях до створення більш ефективного та менш контрольованого державою ринку. Це не лише стимулює розвиток підприємництва, але й сприяє зростанню добробуту та утвердженню свободи вибору, що становить основу лібертаріанської ідеології.

Торгівля у лібертаріанському світогляді постає як природна форма добровільної взаємодії між індивідами. Вона сприймається як обмін, який не потребує жодного регулювання з боку держави, якщо не порушуються права третіх осіб. Такий підхід передбачає, що мита, квоти, тарифи та державні субсидії лише спотворюють природний механізм ринку, завдають шкоди споживачам і звужують їхній вибір. Натомість вільна торгівля забезпечує нижчі ціни, вищу якість товарів та більш раціональний розподіл ресурсів.

Роль держави у цій системі обмежується трьома функціями: захист приватної власності, забезпечення виконання контрактів і гарантування безпеки від насильства чи

шахрайства. Всі інші функції, такі як митне адміністрування, ліцензування або сертифікація, за логікою лібертаріанства можуть бути або передані приватному сектору, або скасовані [8, с. 99].

Важливим елементом є й глобальний вимір торгівлі. Лібертаріанці вважають, що державні кордони не повинні бути бар'єром для обміну. В ідеальній моделі будь-яка особа у будь-якій країні має можливість купувати та продавати товари, якщо це не порушує прав інших. Відповідно, урядові обмеження розглядаються як порушення фундаментальних економічних свобод.

В будь-якому випадку, порівняння з підходами ЄС демонструє принципові відмінності у розумінні спрощення торгівлі. Для лібертаріанців справжнє спрощення означає максимальне усунення держави з економічного процесу, відмову від мит, квот, тарифів, ліцензій і сертифікацій. Торгівля у їхній інтерпретації повинна бути такою ж простою і добровільною, як обмін між приватними особами. Натомість для ЄС спрощення торгівлі означає не усунення правил, а їх уніфікацію та централізоване впорядкування. Європейська політика тяжіє до цифровізації процедур, запровадження єдиних стандартів і контролю безпеки, що з точки зору лібертаріанців є лише іншою формою регуляції [9, с. 50].

Крім того, потрібно зазначити, що ЄС виправдовує регуляторні заходи потребами уніфікації стандартів, забезпечення якості та захисту споживачів. Лібертаріанці вбачають у цьому протекціонізм та економічний націоналізм, який обмежує свободу як виробників, так і споживачів. Приклади таких відмінностей можна побачити на рівні єдиного ринку ЄС, митного союзу або політики у рамках СОТ. Для європейських політиків вони є досягненням інтеграції та спрощенням, тоді як для лібертаріанців це прояв централізованої бюрократії, що перешкоджає справжній вільній торгівлі.

У цьому контексті показовими є приклади держав та політиків, які частково реалізували лібертаріанські підходи. Серед них вирізняється Швейцарія, яка зберігає автономність у торговельній політиці та не інтегрується повністю у регуляторну систему ЄС. Інший приклад становить Сінгапур, чия торговельна політика характеризується майже повною відсутністю мит і мінімальним рівнем регуляції [10, с. 35].

Висновки. Отже, історичний аналіз витоків лібертаріанського підходу до спрощення процедур торгівлі дозволяє стверджувати, що його ідейна основа бере початок у традиціях класичного лібералізму XVIII століття. Саме ця інтелектуальна парадигма вперше обґрунтувала свободу обміну як ключовий чинник економічного та суспільного розвитку, заклавши підвалини для майбутніх концепцій дерегуляції. Подальший розвиток ліберальних ідей у працях Ротбарда, Мізеса, Гаска, Сміта та Ренд сформував цілісне бачення того, що спрощення торгівлі не є суто технічним чи адміністративним завданням, а виражає фундаментальний принцип свободи як основи економічного порядку. У сучасних умовах лібертаріанський підхід до торгівлі трактується як необхідність максимальної мінімізації державного втручання. Він базується на переконанні, що добровільні угоди між економічними суб'єктами забезпечують кращий розподіл ресурсів, ніж централізоване регулювання, а мита, тарифи та ліцензування є штучними бар'єрами, що шкодять як споживачам, так і виробникам. На цьому тлі європейська політика спрощення торгівлі постає як принципово інший підхід, який не

передбачає демонтажу регуляторних структур, а натомість прагне до їх гармонізації, уніфікації та цифровізації. Впровадження Європейським Союзом системи «єдиного вікна», маркування СЕ чи електронних митних процедур розглядається як модернізація та зменшення адміністративних витрат. Водночас із лібертаріанської перспективи ці процеси інтерпретуються як нові інструменти контролю, які, навіть знижуючи бюрократичні бар'єри, водночас посилюють роль держави у регулюванні ринку. Відповідно, у контексті ЄС спрощення торгівлі означає регульовану інтеграцію, тоді як у лібертаріанському світогляді – усунення регуляцій як таких. Таким чином, простежується чіткий цивілізаційний розлам між двома підходами. Для ЄС торгівля є сферою, що потребує уніфікованих правил, захисту споживачів і гарантій безпеки. Для лібертаріанців вона є природним процесом добровільної взаємодії, який не повинен обмежуватися жодними формами протекціонізму чи адміністративного нагляду. Порівняння цих двох моделей демонструє, що у центрі дискусії про спрощення процедур торгівлі стоїть фундаментальне питання співвідношення свободи та контролю, а також меж, у яких державне втручання є виправданим. Узагальнюючи, можна зазначити, що лібертаріанський підхід до спрощення процедур торгівлі базується на максимальному розширенні сфери добровільної взаємодії та мінімізації примусу. У той час як політика ЄС тяжіє до регульованого спрощення, лібертаріанці вважають, що справжня свобода можлива лише за умови відмови від централізованого контролю і надання повної автономії учасникам ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Murray N. Rothbard. *Power and Market: Government and the Economy*. Pp. xiii, 225. Menlo Park, Cal.: Institute for Humane Studies, 1970. 163 p.
2. Von Mises L. *Human Action A Treatise On Economics*. Book Source: Digital Library of India. Item 2015. 280 p.
3. Hayek F.A. *The Road to Serfdom*. Taylor & Francis. 2001. 266 p.
4. See Smith A. *The Wealth of Nations*. London: Atlantic Books. 2012. 1008 p.
5. Ренд А. Атлант розправив плечі (1 частина): Несуперечність. Переклад з англійської: Артур Переверзєв, Вікторія Стах. Київ: Наш Формат, квітень 2015. 456 с.
6. Інституційна (не)спроможність держави в Україні: як розірвати замкнене коло : монографія. кол. авт.: Галина Зеленько (кер., наук. ред.) та ін. Київ : ІПіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2025. 480 с.
7. Гладка Н. Правове регулювання митного режиму транзиту в контексті реформування національної митної системи. *Правова позиція*. 2020. № 1 (26). С. 26-29.
8. Митне регулювання в ЄС та Україні: порівняльно-правове дослідження: Науково-практичний посібник; за редакцією А. В. Мазура. Київ: ТОВ «Ніка-Прінт», 2005. 832 с.
9. Несторишен І. В., Бережнюк І. І. Проблеми забезпечення балансу між митним контролем та спрощенням процедур міжнародної торгівлі. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2016. № 29. С. 46-53.
10. Hao Wu. *Trade Facilitation in the Multilateral Trading System: Genesis, Course and Accord*. Routledge, 2018. 228 p.

REFERENCE

1. Murray N. Rothbard. Power and Market: Government and the Economy. Pp. xiii, 225. Menlo Park, Cal.: Institute for Humane Studies, 1970. 163 r.
2. Von Mises L. Human Action A Treatise On Economics. Book Source: Digital Library of India. Item 2015. 280 r.
3. Hayek F.A. The Road to Serfdom. Taylor & Francis. 2001. 266 r.
4. See Smith A. The Wealth of Nations. London: Atlantic Books. 2012. 1008 r.
5. Rend A. Atlant rozpravyyv plechi (1 chastyna): Nesuperechnist. Pereklad z anhliiskoi: Artur Pereverziev, Viktoriia Stakh. Kyiv: Nash Format, kviten 2015. 456 s.
6. Instytutsiina (ne)spromozhnist derzhavy v Ukraini: yak rozirvaty zamknene kolo : monohrafiia. kol. avt.: Halyna Zelenko (ker., nauk. red.) ta in. Kyiv : IPiEnD im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy, 2025. 480 s.
7. Hladka N. Pravove rehuliuвання mytnoho rezhymu tranzytu v konteksti reformuvannya natsionalnoi mytnoi systemy. Pravova pozytsiia. 2020. № 1 (26). S. 26-29.
8. Mytne rehuliuвання v YeS ta Ukraini: porivnialno-pravove doslidzhennia: Naukovo-praktychnyi posibnyk; za redaktsiieiu A. V. Mazura. Kyiv: TOV «Nika-Print», 2005. 832 s.
9. Nestoryshen I. V., Berezniuk I. I. Problemy zabezpechennia balansu mizh mytnym kontrolem ta sproshchenniam protsedur mizhnarodnoi torhivli. Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky. 2016. № 29. S. 46-53.
10. Hao Wu. Trade Facilitation in the Multilateral Trading System: Genesis, Course and Accord. Routledge, 2018. 228 p.

Петриченко Ірина Владиславівна

*здобувач вищої освіти 3-го курсу
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України*

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Лобода Аліна Сергіївна

*здобувач вищої освіти 3-го курсу
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України*

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Чорна Аліна Геннадіївна

*старший викладач кафедри
кримінального права та криминології
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України*

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕРІВНОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОГО СТАТУСУ НА ІНДИВІДУАЛЬНУ КРИМІНАЛЬНО ПРОТИПРАВНУ ПОВЕДІНКУ

Одним із факторів, що впливають на формування кримінально-протиправної поведінки, є соціально-економічна нерівність у суспільстві. Економічна нерівність проявляється у розриві між доходами та можливостями різних соціальних груп, що часто призводить до обмеження доступу до освіти, охорони здоров'я, соціальних ресурсів і перспектив працевлаштування для осіб із низьким доходом. Дослідження показують, що у суспільствах з високим рівнем нерівності зростає ймовірність вчинення злочинів майнового характеру, насильницьких і протиправних дій у середовищі, що відчуває економічну нестабільність. Це пояснюється тим, що особи, які не мають доступу до легальних засобів задоволення базових потреб або реалізації амбіцій, часто вдаються до нелегальних способів їх досягнення, включно з крадіжками, шахрайством та корупційними практиками.

Сучасний світ надає суспільству всілякі можливості, як для внутрішнього розвитку так і для матеріального. В побуті часто виникають конфлікти які можуть становити небезпеку суспільному піднесенню. [1,1091]

Соціальний статус індивіда тісно пов'язаний із його економічним становищем і визначає рівень впливу, авторитету та поваги в суспільстві. Дослідження кримінологів свідчать, що низький соціальний статус підвищує ризик формування девіантної поведінки, оскільки такі особи схильні до маргіналізації, соціальної ізоляції та зниження психологічної стійкості. Водночас високий соціальний статус може виступати як фактор стримування, оскільки особи з привілейованим становищем мають більший доступ до легальних ресурсів та можливостей самореалізації. Проте в умовах системної корупції чи соціальної несправедливості навіть представники вищих соціальних верств можуть бути втягнуті у фінансові та економічні злочини, що підтверджує багатовимірність впливу соціального статусу на кримінальну поведінку [2, с. 111].

Особливу роль відіграє взаємодія економічної нерівності та культурно-соціальних факторів. Наприклад, серед молоді із соціально та економічно неблагополучних родин спостерігається більша ймовірність залучення до злочинних угруповань, наркоманії чи агресивної поведінки як способу компенсації нестачі ресурсів і соціальної підтримки. Соціальні інститути, включно з родиною, школою та органами державної влади, здатні або посилювати, або зменшувати цей вплив. У країнах із високим рівнем соціальної підтримки, програмами соціальної допомоги та інклюзивною політикою рівень економічно мотивованої злочинності є значно нижчим, що свідчить про можливість запобігання кримінально-протиправній поведінці через політику соціальної рівності та економічного забезпечення [3, с. 452].

Економічна нерівність і соціальний статус є важливими детермінантами формування кримінально-протиправної поведінки. Особи з низьким соціально-економічним становищем більш схильні до девіантної поведінки через обмежений доступ до ресурсів, соціальної підтримки та можливостей самореалізації. Водночас високий соціальний статус може виступати стримуючим фактором, однак у умовах системної корупції чи соціальної несправедливості навіть привілейовані групи ризику піддаються залученню до економічних та фінансових злочинів. Соціальна ізоляція, маргіналізація та недостатня підтримка з боку інституцій лише посилюють ризики кримінальної активності [4, с. 61].

Таким чином, економічна нерівність і соціальний статус є ключовими детермінантами кримінально-протиправної поведінки, що проявляються як у прямому, так і у непрямому впливі на індивіда. Підвищення соціальної мобільності, забезпечення доступу до освіти, працевлаштування та соціальної підтримки можуть слугувати ефективними заходами превенції злочинності. Водночас недооцінка цих факторів сприяє поглибленню соціальної маргіналізації та зростанню рівня кримінальної активності серед найбільш уразливих верств населення. Перспективи подальших досліджень полягають у комплексному вивченні взаємодії економічних, соціальних та психологічних факторів, що впливають на кримінальну поведінку, з використанням кількісних та якісних методів. Важливим є аналіз ефективності соціальних програм, спрямованих на зменшення економічної нерівності та підтримку вразливих груп населення, а також дослідження ролі освіти і соціальної мобільності у профілактиці злочинності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Крисько В.А., Чорна А.Г. Суб'єкт кримінального правопорушення. The 12 th International scientific and practical conference “Modern research in world science”(February 26-28, 2023) SPC “Sci-conf. com. ua”, Lviv, Ukraine. 2023. 1161 p. 1091 с.
2. Байрак К.С., А.Г. Чорна, Є.І. Кислякова. Детермінанти злочинної діяльності неповнолітніх. Н85 Нотатки сучасної науки: електронний мультидисциплінарний науковий часопис.№ 11.Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2024.111 с.
3. Абакіна-Пілявська Л. М. Особливості сучасних соціально-економічних факторів, які впливають на вчинення крадіжок молоддю. Право і суспільство. 2023. С. 452-456.
4. Іванова А. С. Соціокультурні чинники рецидивної злочинності : кваліфікаційна робота бакалавра спеціальності 054 «Соціологія». наук. керівник В. О. Скворець. Запоріжжя : ЗНУ, 2024. 61 с.

Шишкіна Ангеліна Денисівна
курсант 4-го курсу
Факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Захарко Андрій Володимирович
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального процесу
Факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ОГЛЯД МІСЦЯ ПОДІЇ ЯК НЕВІДКЛАДНА СЛІДЧА (РОЗШУКОВА) ДІЯ

У кримінальному процесі важливе значення має належне та своєчасне проведення процесуальних дій, адже від їх ефективності значною мірою залежить якість і повнота досудового розслідування. Однією з найбільш поширених і водночас ключових дій є огляд місця події, який належить до категорії невідкладних слідчих (розшукових) дій. Зазначена дія відіграє особливу роль, оскільки саме на початковому етапі кримінального провадження виникає необхідність якнайшвидшого виявлення та фіксації відомостей, що надалі формують доказову базу в кримінальному провадженні. Невідкладність огляду місця події зумовлена тим, що будь-які сліди кримінального правопорушення мають властивість швидко зникати або змінюватися під впливом природних факторів чи свідомої діяльності осіб, зацікавлених у приховуванні правопорушення. Тому проведення огляду в стислі строки є гарантією ефективності досудового розслідування та запорукою дотримання принципів кримінального процесу.

У постанові Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 28 березня 2019 року (справа № 154/3213/16, провадження № 51-6359км18) було зазначено, що відповідно до положень ст. 237 Кримінального процесуального кодексу України огляд є процесуальною дією, яка полягає у візуальному дослідженні слідчим або прокурором місцевості, приміщень, предметів та документів з метою виявлення та фіксації відомостей, що мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення. При цьому законодавець передбачає можливість вилучення лише тих предметів і документів, які мають доказове значення у кримінальному провадженні, а

також речей, вилучених з обігу. Водночас, на відміну від обшуку, вилучення речей у процесі огляду не завжди супроводжується примусовим пошуком прихованих слідів злочину та, як правило, не передбачає втручання у сферу особистих прав і законних інтересів громадян. [1].

Слід зазначити, що в Наказі Міністерства внутрішніх справ України від 07.07.2017 № 575 «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» у ч. 4 розділу II прямо вказується, що першочергові заходи та невідкладні слідчі (розшукові) дії можуть включати проведення огляду місця події. Необхідність його проведення зумовлена тим, що саме на початковому етапі розслідування формується первинна доказова база, яка стає підґрунтям для подальшого дослідження обставин кримінального правопорушення. Варто зауважити, що вітчизняна правозастосовна практика переконливо демонструє: неналежне проведення огляду або порушення його процесуальної форми призводить до втрати важливих доказів, а іноді навіть до неможливості встановлення істини у справі. Саме тому органи досудового розслідування надають пріоритет ретельності та системності під час здійснення такої слідчої дії [2].

Огляд місця події належить до категорії невідкладних слідчих (розшукових) дій, що зумовлює його першочергове проведення одразу після отримання відомостей про вчинення кримінального правопорушення. Сутність цієї процесуальної дії полягає у максимально швидкому дослідженні території, де відбулася подія, а також прилеглих ділянок з метою виявлення, належної фіксації та подальшого вилучення максимально повного обсягу слідової інформації у її первісному вигляді [3, с. 330]. Отримані результати нерідко мають ключове значення для відтворення механізму події та ідентифікації осіб, які можуть бути причетними до її вчинення. Саме своєчасність і належна якість проведення огляду виступають запорукою об'єктивності досудового розслідування та створюють основу для надання правильної правової оцінки встановленим фактам. Водночас зафіксована вчасно доказова інформація набуває особливої доказової сили у подальшому судовому провадженні, оскільки мінімізує можливість виникнення сумнівів у достовірності отриманих результатів.

Відповідно до ч. 3 ст. 237 КПК України, для участі в огляді можуть бути запрошені потерпілий, підозрюваний, захисник, законний представник та інші учасники кримінального провадження. Така участь забезпечує не лише дотримання процесуальних прав осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, а й підвищує рівень об'єктивності та прозорості проведення слідчих дій. Крім того, слідчий або прокурор мають право запросити для участі в огляді спеціалістів, з метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань та вмінь, що особливо важливо при дослідженні складних технічних чи наукових аспектів кримінального провадження [4].

Законодавство також передбачає низку виняткових ситуацій, коли проведення огляду допускається без залучення понятих. Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України, у разі здійснення обшуку чи огляду житла або іншого володіння особи, а також під час особистого обшуку, за умови, що участь понятих є об'єктивно неможливою або створює реальну загрозу їхньому життю чи здоров'ю, слідчі (розшукові) дії проводяться без їхньої

присутності. У таких обставинах законодавець покладає обов'язок на уповноважених осіб забезпечити фіксацію процесу та результатів відповідних дій за допомогою доступних технічних засобів, передусім шляхом безперервного відеозапису. Такий підхід спрямований не лише на збереження належної доказової бази, але й на гарантування дотримання принципів прозорості та об'єктивності під час здійснення процесуальних заходів у випадках, коли участь понятих є неможливою або небезпечною [5, с. 312].

У підсумку слід підкреслити, що огляд місця події не є лише формальною дією в межах кримінального провадження, а виступає важливим інструментом реалізації завдань кримінального процесу. Він забезпечує взаємозв'язок між теоретичними принципами доказування та їх практичною реалізацією. Завдяки цьому інститут огляду виступає своєрідним "фундаментом" для подальшого збирання, перевірки й оцінки доказів. Таким чином, роль огляду місця події в сучасному кримінальному процесі не можна недооцінювати, оскільки від нього залежить не лише формування доказової бази, а й дотримання прав та законних інтересів усіх учасників кримінального провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Єдиний державний реєстр судових рішень. Справа № 154/3213/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80918936> (дата звернення: 18.09.2025).

2. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : Наказ М-ва внутр. справ України від 07.07.2017 № 575 : станом на 14 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text> (дата звернення: 18.09.2025).

3. Тимошко В. В. Процесуальні та тактичні особливості проведення огляду під час досудового розслідування воєнних злочинів. Вісник кримінологічної асоціації України. Випуск № 3. 2023. С. 330. URL: <https://vca.univd.edu.ua/index.php/vca/uk/article/download/121/119> (дата звернення: 18.09.2025)

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 1 серп. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 19.09.2025).

5. Переверзева С. Д., Горбунова К.В. Особливості проведення обшуку в умовах воєнного стану в Україні. Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану. Харків. 2022. С. 311-313. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/495f6c35-ad5e-4b4f-9a19-68d91a1c4c33/content> (дата звернення: 19.09.2025)

Шишкіна Ангеліна Денисівна

курсант 4-го курсу,

*факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування*

Національної поліції України

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

*Науковий керівник: **Марієнко Антон Олександрович***

доцент кафедри кримінального права та кримінології

Дніпровського державного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор, підполковник поліції

РОЛЬ ДЕТЕРМІНАЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ У ФОРМУВАННІ КРИМІНОГЕННОГО СЕРЕДОВИЩА СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Детермінація злочинності є одним із фундаментальних понять кримінологічної науки, оскільки вона відображає складну систему причин і умов, що зумовлюють виникнення та поширення злочинних проявів у суспільстві. Вивчення цього феномену має принципове значення для розуміння механізмів формування криміногенного середовища та вироблення ефективних стратегій запобігання злочинності.

Детермінізм – це філософське вчення про універсальний взаємозв'язок і взаємозумовленість предметів, явищ і процесів природи та суспільства. Його значення полягає у виявленні закономірностей, що визначають як природні, так і соціальні процеси, зокрема ті, що стосуються функціонування та розвитку суспільства. Похідним поняттям від детермінізму є детермінація, яка розглядається як підпорядкований об'єктивним законам природи і суспільного розвитку складний і суперечливий процес породження, зумовлення, взаємних трансформацій і динамічних змін різних об'єктів соціальної дійсності [1, с. 274].

У кримінологічному контексті детермінація злочинності дозволяє пояснити механізми виникнення криміногенних явищ, розкрити взаємозв'язок між соціальними умовами та злочинною поведінкою, а також визначити чинники, що формують криміногенне середовище сучасного суспільства. У цьому зв'язку слід зазначити, що її дія спрямована не на все суспільство загалом, а насамперед на ті соціальні групи та індивідів, які не демонструють солідарності із законом, його нормами, заборонами та дозволами. Саме вони схильні до прагнення ухилитися від виконання встановлених правових та процесуальних обов'язків, що зумовлює виникнення протиправної поведінки та сприяє поширенню криміногенних проявів [2, с. 67]. Саме розуміння цих

закономірностей є необхідною передумовою для розроблення ефективних заходів запобігання злочинності та мінімізації її негативних наслідків.

Криміногенне середовище не виникає випадково, а формується під впливом різноманітних соціальних, економічних, політичних та культурних чинників, які визначають рівень злочинності. Серед них суттєве значення мають як об'єктивні умови життя населення (наприклад, безробіття, соціальна нерівність, політична нестабільність), так і суб'єктивні чинники, пов'язані з моральними орієнтирами, світоглядом і суспільними уявленнями про прийнятні норми поведінки. Усвідомлення ролі цих детермінантів дозволяє глибше зрозуміти природу криміногенних процесів та створює основу для їхнього попередження [3]

Український кримінолог А. Закалюк слушно наголошує, що детермінація злочинності являє собою багаторівневу і водночас надзвичайно складну систему. Її елементи функціонують на різних рівнях соціальної організації, зокрема на загальносоціальному рівні, у площині окремих видів суспільних відносин, у середовищі соціальних груп різної чисельності та характеру, у межах конкретного мікросередовища, а також на рівні індивідуальної особистості. Кожен із цих рівнів відіграє свою унікальну функціональну роль у формуванні та розвитку злочинності, визначаючи як масштаби, так і характер прояву криміногенних процесів [4, с. 60]

За своєю природою ці елементи не можуть бути обмежені лише рамками кримінологічного знання, адже вони належать до предметної сфери низки суміжних наук – економіки, соціології, політології, психології, права, теорії управління, психофізіології, психіатрії та багатьох інших. Кожна з них у системі власних понять, категорій і термінів здійснює теоретичне осмислення сутності детермінант злочинності, формуючи наукові підходи до їх розуміння та класифікації. Водночас саме кримінологія виконує інтегративну функцію, оскільки не лише запозичує результати цих наук, а й оцінює роль відповідних елементів у якості чинників злочинності, розкриваючи механізми їхнього впливу на криміногенне середовище сучасного суспільства.

Науковці зазначають, що у детермінантах злочинності необхідно розрізнити соціальні явища, що її породжують і спричиняють несприятливі зміни стану і динаміки. Останні чинники проявляються у декількох напрямках: а) визначають інтенсивність дії явищ першої групи, наприклад, послаблення заходів протидії злочинності в окремих регіонах; б) впливають на масштаб дії цих явищ, що може проявлятися у виникненні нових криміногенних осередків; в) формують нові «ланцюги спричинення», зокрема у випадках запровадження надзвичайного стану [5, с. 237].

Важливо підкреслити, що детермінація злочинності не є статичним процесом, а відзначається високим рівнем динамічності, адже криміногенні фактори змінюються залежно від соціально-економічних, політичних та культурних трансформацій, які відбуваються у суспільстві. У цьому контексті варто наголосити на тому, що роль детермінантів злочинності полягає не лише у безпосередньому впливі на рівень злочинності, а й у здатності формувати середовище, сприятливе для її поширення. Таке середовище виникає в умовах соціальної нестабільності, нерівності, недовіри до державних інституцій та зниження ефективності правоохоронних органів.

Отже, детермінація злочинності відображає систему причин і умов, що формують криміногенне середовище. Вона має багаторівневий характер і охоплює соціальні, економічні та політичні чинники, які визначають масштаби та динаміку злочинності. Усвідомлення цих закономірностей є основою для ефективного запобігання та мінімізації негативних наслідків злочинних проявів у сучасному суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Головкін Б. М. Про детермінацію злочинності. Часопис Київського університету права. Кримінальне право та криминологія. Випуск №1. 2020. С. 274. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/download/301/286/> (дата звернення: 24.09.2025)
2. Koniushenko Y., Oranasenko N., Mariienko A., Melnyk O. Respect of Human Rights and Freedoms During the Examination of a Person Within criminal proceedings: issues of theory and practice. Revista de Derecho. Vol.11 (1). 2022. Pp. 61-74. URL: <https://www.iushumani.org/index.php/iushumani/article/view/296/355> (дата звернення: 24.09.2025)
3. Криміногенне середовище та субкультура неповнолітніх. Сайт: StudFiles. URL: <https://studfile.net/preview/5287385/page:2/> (дата звернення: 24.09.2025)
4. Козаченко В. В. Детермінанти злочинності неповнолітніх Здобутки та досягнення прикладних та фундаментальних наук XXI століття. Полтава. 2024. С. 60-65. URL: https://books.google.de/books?hl=uk&lr=&id=g20bEQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA60&dq=детермінація+злочинності+це&ots=mMtDPcDOLL&sig=fDjWrOEg6BkJ8GaYgzr6TlyRkbs&redir_esc=y#v=onepage&q=детермінація%20злочинності%20це&f=false (дата звернення: 25.09.2025)
5. Гула Л. Ф., Гула Н. Л. Детермінанти злочинності в кримінально-виконавчих установах. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. Випуск №2. 2018. С. 237. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1280/1/28.pdf> (25.09.2025)

Яременко Олександра Сергіївна,

здобувач вищої освіти

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Фурса Вадим Вікторович,

завідувач кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

кандидат юридичних наук, доцент

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ВІЙСЬКОВОЇ ТАКТИКИ У РОБОТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Сучасні виклики, з якими стикається Україна в умовах воєнного стану, зумовлюють необхідність оновлення підходів до організації діяльності правоохоронних органів. Зростання рівня суспільних загроз, інтенсивність збройної агресії, а також використання диверсійних методів боротьби висувають нові вимоги до тактико-спеціальної підготовки особового складу. У цих умовах усе більшої актуальності набуває застосування елементів військової тактики у роботі правоохоронців [1].

Передусім варто відзначити значення принципів військової тактики під час планування та проведення спеціальних операцій із забезпечення громадського порядку. Використання чіткого алгоритму дій, подібного до військових статутів, сприяє злагодженості підрозділів поліції, зменшенню ризиків ураження особового складу та підвищенню ефективності виконання завдань. Як зазначає Д. Казначеев, діяльність правоохоронних органів у період воєнного стану потребує адаптації до умов, близьких до бойових, що вимагає інтеграції військових підходів у щоденну практику поліції [2].

Одним із ключових елементів є застосування принципів розвідки та контррозвідки. Аналіз оперативної обстановки, оцінка ризиків та прогнозування дій правопорушників є невід'ємною складовою роботи сучасного поліцейського підрозділу. Ці елементи дозволяють не лише зменшити ймовірність раптового нападу, але й підвищити рівень безпеки особового складу, що особливо важливо під час несення служби в районах, наближених до бойових дій [3].

Важливим є також використання тактичних прийомів ведення бою, адаптованих до умов роботи поліції. Це стосується організації блокування територій, побудови бойових порядків під час масових заворушень, застосування принципів маневру та прикриття. Подібні дії вже довели свою ефективність під час протидії організованим злочинним групам та ліквідації терористичних загроз [4].

Особливу увагу слід приділити питанню особистої безпеки працівників поліції. Як відзначають Д. Казначеев і Р. Атаманюк, забезпечення індивідуального захисту в сучасних умовах потребує врахування не лише стандартних поліцейських процедур, але й військових підходів до організації оборони та уникнення вогневого ураження [5]. Це передбачає належне використання бронезахисту, шоломів, а також тактичну підготовку працівників до дій у випадку збройних нападів.

Застосування елементів військової тактики вимагає від правоохоронців високого рівня професійної підготовки та психологічної стійкості. Постійні тренування, тактичні навчання із залученням військових інструкторів дозволяють формувати у поліцейських не лише необхідні навички, а й уміння швидко орієнтуватися в екстремальних ситуаціях. Як зазначає О. Литвинов, тактика правоохоронних органів сьогодні стає багатокомпонентною системою, що поєднує як класичні поліцейські методи, так і військові підходи до ведення бою [6].

Не менш важливим є питання взаємодії між поліцією, Національною Гвардією України та Збройними силами України. Умови воєнного стану зумовлюють необхідність спільного планування заходів безпеки, проведення контрдиверсійних операцій та координації дій у разі терористичних загроз. Військовий досвід, інтегрований у поліцейську практику, дозволяє значно підвищити ефективність виконання завдань із захисту правопорядку та безпеки громадян [7].

Таким чином, застосування елементів військової тактики у роботі правоохоронних органів України є не лише актуальною вимогою часу, але й необхідною умовою забезпечення державної безпеки. Врахування військових принципів у тактико-спеціальній підготовці поліції сприятиме підвищенню боєздатності підрозділів, зменшенню ризиків для особового складу та ефективному виконанню завдань у складних умовах воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Спротив G7. Тактика : навч. посіб. Київ : Спротив G7, 2024. 116 с. URL: <https://sprotivg7.com.ua/wp-content/uploads/2024/11/Тактика.pdf>.
2. Казначеев, Д. Діяльність правоохоронних органів України в умовах воєнного стану. Організаційно-правове забезпечення функціонування підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану : матеріали Всеукр. кругл. столу (м. Дніпро, 3 черв. 2022 р.). Дніпро : ДДУВС, 2022. С. 39–41.
3. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Тактико-спеціальна підготовка : навч. посіб. Харків, 2024. 102 с. URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/12/ok1.6.23.rpnd_taktyko-speczialna-pidgotovka.pdf.
4. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Тактико-спеціальна підготовка : підручник. Дніпро, 2018. 235 с. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/573/1/підручник%20ТСП.pdf>.
5. Казначеев, Д., Атаманюк, Р. Особиста безпека працівників поліції під час виконання службових обов'язків у сучасних умовах. Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 29 лют. 2024 р.). Дніпро : ДДУВС, 2024. С. 369–371.
6. Rapid Operational Response Unit (KORD). In: Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Rapid_Operational_Response_Unit.
7. Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. Спільні дії військових формувань і правоохоронних органів держави : зб. тез наук.-практ. конф. Львів, 2021. 216 с. URL: <https://vaodesa.mil.gov.ua/wp-content/uploads/2024/10/Zbirnyk-tez-dop.MNPK-Spilni-dii-2021-1.pdf>.